

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1925:34
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

REVIDERAD LAG OM ARBETARSKYDD

AVGIVET AV

KUNGL. SOCIALSTYRELSEN

DEN 2 NOVEMBER 1925

S T O C K H O L M

1 9 2 5

Statens offentliga utredningar 1925

Kronologisk förteckning

1. Utredning av vissa frågor rörande privatläroverken. Norstedt. 173 s. 2 pat.-tab. **E.**
2. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 81. Den svenska tvättmedelsindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av H. Heimbüfger. Marcus. 108 s. **Fi.**
3. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 29. Den svenska skoindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av W. Smith. Tullberg. 104 s. **Fi.**
4. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 80. Den svenska cementindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av O. Edström. Marcus. 48 s. **Fi.**
5. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 32. Den svenska porslinsindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av E. W. Tillberg. Tullberg. 64 s. **Fi.**
6. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 33. Tryckeri- och pappersförädlingsindustri i Sverige. Av F. Hilgerdt. Marcus. 125 s. **Fi.**
7. Underofficerssakkunnigas yttrande och förslag jämte personalrepresentanternas särskilda yttrande. Fahlcrantz. 140 s. **Fö.**
8. Betänkande med utredning och förslag angående socialförsäkringens organisation. Norstedt. viij, 355 s. **Fi.**
9. Betänkande med förslag till grunder för avsättning till de under Kungl. kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verkens förnyelsefonder samt för användning och placering av förnyelsefondernas medel. Norstedt. 44 s. **K.**
10. Förslag till förordning angående statlig inkomst- och förmögenhetsskatt jämte motiv. Norstedt. 40 s. **Fi.**
11. Det svenska skogsbrukets förutsättningar och historia. Av N. Schager. Tiden. viij, 168 s. **Fi.**
12. Sveriges enskilda skogar. Av N. Schager. Tiden. viij, 309 s. **Fi.**
13. Byggnadsstyrelsesakkunnigas betänkande angående omorganisation av byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå m. m. Marcus. 110 s. **K.**
14. Utkast till ändrad lydelse av 1—12, 19, 21—24, 26, 28—35, 40 samt 48 och 49 §§ i kungl. stadgan den 22 juni 1920 med vissa föreskrifter angående domsagornas förvaltning. Marcus. 89 s. **Ju.**
15. Betänkande angående ordnandet av statens byggnadsverksamhet inom Stockholm. Centralt. xvj, 527 s. 12 pl. **K.**
16. Konsumentkooperationen i Sverige. Av A. Gjores. Tiden. viij, 168 s. **Fi.**
17. Betänkande rörande det s. k. Genèveprotokollet angående avgörande på fredlig väg av internationella tvister. Norstedt. 148 s. **U.**
18. Betänkande beträffande vattenfallsstyrelsens landsbygds- och taxor m. m. Marcus. 167 s. 7 bil. **K.**
- 19—20. Utredning rörande fiskerättsförhållandena vid rikets kuster. Del 1. 389 s. Del 2. 232 s. Marcus. **Jo.**
21. Förslag till lag om försäkringsavtal m. m. Norstedt. 386 s. **Ju.**
22. Förfalskningsbrotten. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 6. Av J. C. W. Thyren. Lund, Berling. vj, 249 s. **Ju.**
23. Förslag till lönerreglering för landsfogdar och landsfiskaler m. m. Marcus. 172 s. **S.**
24. 1921 års pensionskommittés betänkande. 4. Betänkande med förslag till militär tjänstepensionslag. Idun. 150 s. **Fö.**
25. Förslag till lag om dödande av förkommen handling m. m. Norstedt. 82 s. **Ju.**
26. Förslag till lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Norstedt. 21 s. **Ju.**
27. 1923 års taxeringsakkunnigas betänkande angående omorganisation av taxeringsväsendet. Marcus. viij, 275 s. **Fi.**
28. Betänkande och förslag rörande ändring i strafflagens bestämmelser om preskription av straff. Lund, Berling. 57 s. **Ju.**
29. Betänkande med förslag till motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten. Norstedt. 80 s. **S.**
30. Studier rörande industriell demokrati i Norge, England, Tjeckoslovakien och Österrike. Av A. Molin och R. Sohlman. Norstedt. 169 s. **S.**
31. Om vägbeskattnings ordnande. En undersökning i anledning av 1921 års kommunalskattkommittés betänkande angående den kommunala beskattningen. Marcus. 68 s. **Fi.**
32. Utredningar och förslag angående inrättande av fasta försöksgårdar. Svanbäck. 111 s. **Jo.**
33. Betänkande och förslag angående ändrad organisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet. Beckman. 119 s. **K.**
34. Betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd. Norstedt. 118 s. **S.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1925: 34

SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

REVIDERAD LAG OM ARBETARSKYDD

AVGIVET AV

KUNGL. SOCIALSTYRELSEN

DEN 2 NOVEMBER 1925.

STOCKHOLM 1925

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

253098

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Underdånig skrivelse	1
Förslag till reviderad lag om arbetarskydd	4
Inledning	23
Motivering	
I. Bestämmelser rörande lagens tillämpning	25
II. Bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa	26
III. Bestämmelser rörande arbetstiden	34
IV. Särskilda bestämmelser rörande minderårigas användande till arbete	57
V. Särskilda bestämmelser rörande kvinnors användande till arbete	64
VI. Bestämmelser om tillsyn å lagens efterlevnad m. m.	70
VII. Ansvarsbestämmelser m. m.	81
Reservation av byråchefen Bergsten	83
Bilagor:	
A. Redogörelse för undersökning av arbetstidsförhållandena i hotell, restauranger och kaféer	89
B. Översikt över arbetsrådets beslut i fråga om tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning	96
C. Utdrag av protokollet vid sammanträde av socialstyrelsen med sociala rådets sektion för arbetarskydd och arbetarfrågor i allmänhet den 30 och 31 oktober 1925	110

Stockholm den 2 november 1925.

Till KONUNGEN.

Genom beslut den 30 november 1922 anbefalldes Kungl. Maj:t socialstyrelsen att inkomma med förslag till de ändringar i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912, som kunde finnas erforderliga för Sveriges anslutning till den av

internationella arbetskonferensen antagna konventionen angående fastställandet av minimiålder för barns användande till industriellt arbete, ävensom att i samband därmed föreslå de övriga ändringar i nämnda lag, vilka betingades av vunna erfarenheter under lagens tillämpning eller av den internationella regeringen på området.

Vidare har styrelsen med hänsyn därtill, att giltighetstiden för den nu gällande provisoriska lagen om arbetstidens begränsning den 22 juni 1923 går till ända med utgången av år 1926, funnit sig förpliktad att i samband med den utredning om arbetstidslagstiftningens verkningar inom landet, som styrelsen jämte kommerskollegium genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 april 1925 fått i uppdrag att verkställa, taga under omprövning, huruvida den lagstadgade arbetstidsbegränsningen borde upprätthållas. Sedan berörda utredning, som i vad styrelsen angår, stått under byråchefen B. Nyströms ledning, fortskridit så långt, att dess resultat kunna preliminärt avläsas, har styrelsen på skäl, som i det följande utvecklas, ansett sig böra förorda den lagstadgade arbetstidsbegränsningens bibehållande och detta med övergivande av den hittills tillämpade provisoriska giltigheten. Då här ifrågavarande lagstiftning sålunda enligt styrelsens mening borde antaga definitiv karaktär, har man, såvitt styrelsen kan finna, nått därhän, då enligt tidigare uttalanden såväl av arbetstidskommittén som styrelsen och på grunder, varför längre fram redogöres, bestämmelserna rörande arbetstidens begränsning borde införlivas med lagen om arbetarskydd.

Vid utarbetande av förslag till reviderad lag om arbetarskydd ha sålunda i lagförslaget jämväl upptagits bestämmelser, som äro avsedda att ersätta den nu gällande lagen om arbetstidens begränsning. Med hänsyn till önskemålet att få samtliga mer allmängiltiga regler rörande arbetstiden sammanförda i en lag ha därjämte i lagförslaget inarbetats vissa bestämmelser, motsvarande de väsentliga stadgandena i lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Vidare må nämnas, att styrelsen, som fått mottaga remiss å arbetstidskommitténs betänkande med förslag till lag om arbetarsemester, ansett sig böra besvara remissen genom upptagande i förevarande lagförslag av en bestämmelse i ämnet.

Slutligen bör måhända i detta sammanhang omförmälas, att styrelsen med anledning av tvenne motioner inom andra kammaren, väckta av herr Johansson i Sollefteå vid 1925 års riksdag, i samband med revisionsarbetet tagit under omprövning frågorna om viss högre åldersgräns för minderåriga vid användande till skogs- och flottningsarbete samt om reglering av minderårigas användande nattetid till dylikt arbete ävensom om utsträckning av den s. k. skogshärbärgeslagens tillämpning till att avse, förutom skogsavverknings- och kolningsarbeten, jämväl flottledsbyggnads-, vägbyggnads- och större dikningsarbeten. Rörande nämnda omprövning, som icke ansetts böra föranleda någon särskild åtgärd i avseende å arbetarskyddslagens utformning, meddelas närmare upplysningar å sid. 59, 63 och 30.

Förutom ovannämnda utredning om arbetstidslagstiftningens verkningar inom landet har såsom förberedelse för revisionsarbetet av sekreteraren och leda-

moten i arbetsrådet J. Nordin efter nådigt uppdrag verkställt en utredning om tillämpningen av 8-timmarsdagen i ett flertal främmande länder, varjämte vissa kompletterande utredningar i ämnet verkställes. Av yrkesinspektrisens assistenter har utförts en omfattande undersökning rörande arbetstidslagens tillämpning i hotell, restauranger och kaféer (Bil. A). Redogörelser för resultatet av först berörda två utredningar publiceras såsom bilagor I och II till betänkanudet.

Från arbetsrådet har styrelsen fått mottaga en av t. f. sekreteraren hos rådet A. D. H. Wistrand på begäran av styrelsen utarbetad översikt över rådets beslut i fråga om tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning, omfattande tiden den 1 juli 1922—30 juni 1925 (Bil. B).

På ett tidigare stadium av revisionsarbetet ha representanter för styrelsen sammanträtt med yrkesinspektörerna och yrkesinspektrisens samt på ett senare jämväl med ett antal underinspektörer inom yrkesinspektionen till överläggningar rörande nämnda arbete. Utdrag av protokoll för det senare av nu åsyftade sammanträden överlämnas härjämte. Beträffande frågan om utsträckning av lagens om arbetarskydd tillämpning så, att lagen skulle komma att äga tillämpning å jordbruket jämväl i vissa andra avseenden än vad angår de i lagens 1 § sista stycket nu angivna farliga tekniska hjälpmedel, har styrelsen hållit överläggning med ett flertal framstående representanter för olika intressen inom jordbruket.

Sociala rådets sektion för arbetarskydd och arbetarfrågor i allmänhet har varit sammankallad till överläggning om lagförslaget, och har med hänsyn till vad därvid förekommit förslaget i vissa delar ändrats. Protokoll för denna överläggning närlägges (Bil. C).

Beträffande det för vissa verksamhetsområden gällande lagstadgade förbudet mot kvinnors användande till nattarbete har styrelsen fått mottaga framställningar från sv. bryggeriindustriarbetarförbundets avd. 15, Stockholms tidningsbuds fackförening, Stockholms spårvägspersonalens samorganisation, sv. järnvägsmannaförbundets avd. 65, sv. textilarbetarförbundets avd. 20 samt fackliga kvinnliga samorganisationen i Stockholm, sistnämnda organisations framställning försedd med påtecknade instämmanden av sv. bryggeriindustriarbetarförbundet, sv. typografförbundets styrelse, Stockholms bageriindustriarbetarfackförening samt sv. livsmedelsarbetarförbundet. Samtliga dessa framställningar överlämnas tillika med betänkanudet.

I förevarande ärendes slutliga handläggning ha, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Bergsten och Fürst, t. f. byråchefen Nyström samt socialfullmäktige von Sydow och Lindqvist.

Reservationer mot styrelsens beslut ha anmälts av herrar Bergsten, sid. 83, och von Sydow, vilken senare i sådant syfte åberopat vad han och direktören Larson anför vid lagförslagets behandling i sociala rådets sektion för arbetarskydd och arbetarfrågor i allmänhet. Jämväl herr Lindqvist har hänvisat till sina uttalanden under nu berörda behandling.

Underdånigst:

GUNNAR HUSS.

A. Molin.

Förslag
till
reviderad lag om arbetarskydd.

I. Bestämmelser rörande lagens tillämpning.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantagas dock

- a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,
- b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj, samt
- c) arbete, som är att hänföra till skeppstjänst, evad arbetet utföres ombord eller icke.

Å arbete inom jordbruket eller till detsamma hörande binäring, vilken icke bedrivs såsom självständigt företag, skola bestämmelserna rörande arbetstiden samt de särskilda bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors användande till arbete icke äga tillämpning.

2 §.

I denna lag förstås med arbetare envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare, och med arbetsgivare envar, för vilkens räkning arbete utföres av sådan arbetare, utan att mellan dem står någon tredje person, vilken såsom självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande.

II. Bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa.

3 §.

Arbetsgivare är pliktig iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder detsamma bedrivs, skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall i arbetet och ohälsa till följd av detsamma.

Det åligger förmän, verkmästare och andra arbetsledare att medverka till beredande av nu åsyftade skydd.

Arbetarna äro pliktiga iakttaga tillbörlig försiktighet och jämväl i övrigt låta sig angeläget vara att, i vad på dem ankommer, medverka till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbetet.

4 §.

Till förekommande av olycksfall i arbetet skall av arbetsgivare särskilt iakttagas:

a) A ställen, där arbetarna äro utsatta för fara att skadas genom fall eller genom nedstörtande föremål, skola, i den mån arbetets natur sådant medgiver, nödiga skyddsinrättningar anordnas, såsom att golvöppningar, ställningar, gallerier, hissar och dylikt förses med betryggande hägnad samt att ledstänger anbringas i trappor.

b) Hissar, kranar, hängbanor och andra därmed jämförliga transportanordningar skola underkastas besiktning och provning på sätt, som kan anses betryggande; och skall å dem finnas på lämpligt ställe tydligt angiven den bärrighet i vikt, varför de vid senaste besiktning godkänts, jämte dagen för denna besiktning ävensom, då de äro avsedda för persontrafik, det antal personer, som utan fara kan på en gång begagna dem.

c) Ställningar, stegar och dylikt skola med hänsyn till material, konstruktion och utförande erbjuda betryggande säkerhet.

d) Kar, bassänger och andra öppna kärl, vilka med hänsyn till läge och innehåll eller djup medföra fara, skola, där så lämpligen kan ske, vara behörigen kringgårdade.

e) För arbetarnas räddande vid eldsvåda skola sådana åtgärder träffas, som med hänsyn till arbetets natur, arbetslokalens belägenhet och beskaffenhet samt arbetarnas antal kunna anses tillfyllestgörande, såsom anordnande av verksamt brandalarm, tillfredsställande utrymningsvägar, lätt tillgängliga och lätt öppnade utgångar och fönster, säkerhetsstegar, brandsäkra trappor och dylikt.

f) Gångar i arbetslokaler skola vara så breda och höga, att arbetarna icke utsättas för att skadas av i gång varande maskinella anordningar. Golv i arbetslokal skall, särskilt i närheten av farliga maskiner och å andra farliga platser, hållas i sådant skick, att arbetarna ej utsättas för att snava eller halka.

g) Motorer, maskiner, transmissioner och andra mekaniska hjälpmedel, vilkas rörliga delar medföra fara för arbetarna, skola kringgårdas eller eljest så anordnas, att den med dem förbundna faran såvitt möjligt undanröjes.

h) Elektriska maskiner, apparater och ledningar skola vara så anordnade, att arbetarna icke utsättas för fara att skadas genom elektrisk ström.

i) Innan transmission sättes i gång, skall detta på förut bekantgjort sätt tillkännagivas i varje arbetslokal, dit drivkraft förmedelst transmissionen överföres. Är transmission, som kan medföra fara, ej på betryggande sätt inskyddad, skola tillfredsställande anordningar finnas vidtagna inom arbetslokalen till skyndsamt stannande av densamma.

k) Arbetsmaskin, som medför fara för arbetarna, skall såvitt möjligt vara försedd med inrättning ej mindre för dess hastiga stannande än även till förhindrande av oavsiktlig igångsättning.

Svänghjul, remskivor och andra roterande maskindelar må icke givas annan belastning eller större hastighet, än att de därvid erbjuda tillfredsställande säkerhet.

l) För till- och frånslagning av transmissionsrem eller -lina skall, där sådan åtgärd är förenad med fara, finnas ändamålsenlig anordning.

m) Därest maskin eller transmission måste rengöras eller smörjas, medan den är i gång, skola, där sådant är möjligt, åtgärder vara vidtagna till förekommande av olycksfall.

n) Sådan ångpanna, kokare eller annat kärl under tryck, som genom explosion kan förorsaka olycksfall, skall med hänsyn till material, konstruktion och utrustning erbjuda betryggande säkerhet och för den skull underkastas besiktning och provning på sätt, som för utrönande av dess säkerhet i berörda avseenden kan anses tillfyllestgörande.

o) Vid handhavande av explosiva, eldfarliga eller frätande ämnen skall synnerlig försiktighet iakttagas.

p) Tillfredsställande belysning skall finnas anordnad.

q) Vid förflyttning av tunga föremål skall tillses, att arbetet ordnas och ledes på betryggande sätt samt att för arbetet använda redskap erbjuda tillräcklig säkerhet.

r) Till arbete, där bristande kunskap eller färdighet måste anses medföra fara för olycksfall, må arbetare, som saknar nödig kompetens, icke användas, med mindre honom lämnas erforderlig undervisning och ledning.

5 §.

Till förekommande av ohälsa i följd av arbetet skall av arbetsgivare särskilt iakttagas:

a) I slutna arbetslokaler må icke sysselsättas flera personer, än att på envar av dem kommer tillräckligt luftutrymme, i regel ej understigande tio kubikmeter. Sådan lokal skall vara försedd med erforderlig, lämpligt anordnad luftväxling.

Vid arbete under jord skall, där luften är utsatt för att förskämmas, erforderlig luftväxling finnas anordnad.

b) Arbetet skall äga rum vid tillräcklig och tjänlig belysning samt så lämplig värme- och fuktighetsgrad, som arbetets natur och platsen för detsamma skäligen medgiva.

c) Verksamma anordningar skola, i den mån arbetets natur det medgiver, vidtagas för att hindra damm, gaser, rök eller ångor att i arbetslokal spridas i en för arbetarnas hälsa skadlig mängd.

d) Förbränningsmotor, gasgenerator eller till sådan hörande reningsapparat må icke uppställas i arbetslokal, med mindre lokalen är så stor och luftig eller motorn, generatoren eller reningsapparaten så väl inbyggd, att besvärande ansamling av gas ej genom dess användande kan uppkomma i lokalen.

e) Tiden för arbetares användande till särskilt hälsofarlig sysselsättning skall tillbörligen inskränkas.

f) Renlighet skall iakttagas med hänsyn såväl till arbetslokaler som till maskiner och redskap. Dammspridande sopning av arbetslokal må ej äga rum, under det arbetet där pågår. I arbetslokal bör finnas nödigt antal spottkärl av lämplig beskaffenhet.

g) Under raster av någon avsevärd varaktighet må arbetare ej tillåtas kvarstanna i slutna arbetslokaler, med mindre detsamma kan anses erbjuda en från hälsosynpunkt tillfredsställande uppehållsplats.

h) Sysselsättes å ett och samma ställe samtidigt och på mer stadigvarande sätt ett större antal arbetare, skola dessa på sätt, som kan anses tillfredsställande med hänsyn till antal, fördelning på kön och arbetets natur, å eller invid arbetsstället äga tillgång till tvätt- och dricksvatten samt avträden ävensom lämplig plats för ombyte, förvaring och, där så erfordras, torkning av kläder; därjämte bör för dem av arbetarna, som därav kunna anses vara i behov, å arbetsstället beredas tillgång till lämplig plats för intagande av måltider samt lägenhet att värma medförd mat.

i) Till lämnande av den första hjälpen vid olycks- eller sjukdomsfall skola finnas vidtagna sådana anordningar, som kunna anses erforderliga med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder detsamma bedrivs.

6 §.

Där så finnes nödigt, skola i arbetslokal eller å annan lämplig plats anslås föreskrifter om vad arbetarna böra iakttaga för att undvika olycksfall och ohälsa i arbetet. Vederbörande yrkesinspektör är pliktig att på framställning av arbetsgivare granska förslag till dylika föreskrifter.

Å särskilt farliga ställen skola anbringas anslag, som uppmana till synnerlig försiktighet.

Arbetarna skola ställa sig till noggrann efterrättelse nu omförmälda föreskrifter och uppmaningar.

7 §.

1 mom. Finnes för tillämpning av 3 § i avseende å visst slag av sysselsättning eller användande av visst slag av maskin, redskap eller arbetslokal behov av närmare bestämmelser, utöver vad i 4—6 §§ stadgas, ankommer på Konungen att utfärda sådana bestämmelser.

2 mom. Innefattar bestämmelse, som utfärdats med stöd av nästföregående stycke, förbud mot användande av visst slag av maskin eller redskap eller del därav eller mot dess användande med eller utan viss anordning, må ej någon till annan försälja eller till begagnande upplåta föremål, vars användande är sålunda förbjudet.

8 §.

Bedrives arbete, som enligt 1 § icke är underkastat denna lag och icke är att hänföra till skeppstjänst, under sådana förhållanden, att därmed sysselsatta personer uppenbarligen utsätts för allvarlig fara till liv eller hälsa, må Konungen förordna, att lagen, i vad den åsyftar att förekomma olycksfall och ohälsa, i erforderlig mån skall äga tillämpning å arbetet ävensom i fall, där arbetare icke användes till arbete för arbetsgivares räkning, meddela de särskilda föreskrifter, som för tillämpningen kunna vara påkallade.

III. Bestämmelser rörande arbetstiden.

9 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

10 §.

1 mom. Från tillämpning av de i 9 § angivna bestämmelser undantagas:

a) arbete i rörelse eller arbetsföretag, vari i regel användas högst fyra arbetare, sådana arbetare dock oräknade, som användas till arbete, vilket enligt vad härneda sägs, är undantaget från lagens tillämpning,

b) arbete, som åligger

verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person,

kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde eller portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) upptagning av torv samt tillverkning av brännstovv och torvströ,

h) byggnadsarbete för jordbruk eller för sådan dess binäring, vilken icke bedrives såsom självständigt företag, samt trädgårdsskötsel och djurskötsel, som icke äro att hänföra till jordbruk, ävensom fiske,

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisérsalong eller badinrättning.

2 mom. Från lagens tillämpning undantages även sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande; och må Konungen, där tillämpningen av 9 § å annat arbete i dylik rörelse prövas medföra synnerliga svårigheter, föreskriva annan begränsning av tiden för arbetares användande därtill.

11 §.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må arbetstiden begränsas annorledes än i 9 § angives, försåvitt icke därigenom uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

12 §.

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må yrkesinspektionens chefsmyndighet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 9 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må yrkesinspektionens chefsmyndighet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må yrkesinspektionens chefsmyndighet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 9 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämelse i 9 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet lämna medgivande därtill.

5 mom. Undantag från 9 § må ock eljest av yrkesinspektionens chefsmyndighet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

13 §.

1 mom. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 9 § eller kan hava bestämts med stöd av 12 §. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos yrkesinspektionens chefsmyndighet. Angående sådan ansökan har nämnda myndighet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

2 mom. Vad i 1 mom. stadgas skall icke äga tillämpning å yrkesmässigt bedriven verksamhet för avhjälpande av skador, vilka uppkommit under omständigheter, som i nämnda lagrum angivas, men må yrkesinspektionens chefsmyndighet, där så finnes av trängande behov påkallat, för dylik verksamhet medgiva undantag från de i 9 § angivna begränsningar.

14 §.

1 mom. Till sådana regelbundet återkommande förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetare, vilka fyllt aderton år, användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder de enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift eljest få användas till arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 13 §, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 9 § eller kan hava bestämts med stöd av 12 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 50 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

4 mom. Skulle beräkningen för kalendermånad av utsträckt arbetstid, som avses i 2 eller 3 mom., finnas olämplig, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet medgiva, att densamma i stället beräknas för viss, kortare tidrymd; åliggande det i sådant fall chefsmyndigheten att tillika angiva det antal timmar av dylikt arbete, som, i runt tal motsvarande begränsningen för kalendermånad, belöper sig på berörda tidrymd.

5 mom. På yrkesinspektionens chefsmyndighet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

6 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

15 §.

Utnyttjas medgivande, varom är stadgat i 11 § eller 14 § 1 eller 2 mom., på sådant sätt, att arbetstiden oskäligt utsträcker, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet, i den mån så prövas nödigt, föreskriva begränsning i avseende å medgivandets tillgodonjutande.

16 §.

Arbetet bör avbrytas genom tillräckliga, lämpligt förlagda och, där arbetets natur medgiver det, regelbundet återkommande raster.

17 §.

Åt arbetarna bör, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kan anses kräva avvikelse, beredas erforderlig ledighet för natt- och söndagsvila.

18 §.

Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos samma arbetsgivare någon längre tid, bör, såvitt möjligt

under den varmare årstiden, beredas sammanhängande ledighet (semester) under minst en vecka med i skälig mån bibehållen avlöning.

19 §.

1 mom. Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss anordning i något avseende, varom stadgas i 12 § eller 14 § 3 mom. eller 16, 17 eller 18 §, må Konungen förordna, att vad sålunda överenskommits skall allmänt gälla inom verksamhetsområdet i fråga.

2 mom. Skulle tillämpningen av förut meddelade bestämmelser rörande arbetstidens begränsning för dygn och vecka medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess bedrivande därigenom äventyras, må Konungen medgiva av förhållandena påkallat undantag från bestämmelsernas tillämpning.

IV. Särskilda bestämmelser rörande minderårigas användande till arbete.

20 §.

Med minderårig förstås i denna lag person, som icke fyllt aderton år.

21 §.

1 mom. Minderårig må icke användas till arbete, förr än den minderåriga fyllt tretton år och, där icke fråga allenast är om arbete under ferietid, inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan.

2 mom. Ej heller må minderårig användas till arbete, utan att till arbetsgivaren avlämnats intygsbok för den minderåriga, utfärdad på sätt i 50 § föreskrives och innehållande:

a) uppgift om den minderåriges fullständiga namn, födelseår och födelse-dag,

b) intyg, att den minderåriga inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan, samt

c) anteckning, huruvida den minderåriga genomgått fortsättnings- eller ersättningsskola eller lärlingsskola, där skolplikt beträffande lärlingsskola åligger den minderåriga, eller är i behörig ordning befriad från skyldighet att delta i undervisning, som här nämnts.

Intyg och anteckning, varom i b) och c) är stadgat, erfordras icke i de fall, där fråga allenast är om arbete under ferietid.

22 §.

Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändock att det icke är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods må icke användas minderårig under fjorton år; vad sålunda stadgas skall dock icke gälla distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden.

23 §.

Minderårig under sexton år må icke användas till arbete under jord i stenbrott eller gruva.

24 §.

Arbetsgivare må icke använda minderårig till arbete på sådant sätt, att den minderåriges användande kan anses medföra fara för olycksfall eller överanstängning eller annan menlig inverkan på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling eller för den minderåriga innebära våda i sedligt avseende.

Minderårig skall lämnas erforderlig ledighet för deltagande i kurs för religions- eller sådan yrkes- eller fortsatt skolundervisning, som helt eller delvis bekostas av staten eller kommun.

25 §.

Beträffande minderårigs arbetstid skola gälla följande bestämmelser:

a) Den minderåriga må, där hans arbetstid icke är underkastad de i 9 § angivna begränsningar eller eljest får utsträckas utöver desamma, likväl i intet fall, utom det härneda angivna, användas till arbete mer än 10 timmar av dygnet eller 60 timmar i veckan.

Under sådana omständigheter, som åsyftas i 13 § 1 mom., må den minderåriga användas till arbete utan hinder av sistnämnda begränsningar. Avser ansökan, varom i nämnda lagrum sägs, användande av minderårig utöver sådan begränsning, skall detta angivas, och åligger det yrkesinspektionens chefsmyndighet att i sitt beslut beträffande ansökningslämna särskilt besked rörande den minderåriga.

b) Deltager den minderåriga med arbetsgivarens vetskap i kurs för sådan undervisning, som i 24 § omförmäles, vare arbetsgivaren skyldig så begränsa den minderåriges arbetstid, att sammanlagda undervisnings- och arbetstiden ej kommer att överskrida de i a) angivna begränsningar.

c) Den minderåriga skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar varje dygn, och skall i denna ledighet ingå tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m.

Utän hinder av vad sålunda stadgas må dock yrkesinspektionens chefsmyndighet medgiva, att minderårig av mankön, vilken fyllt sexton år, må, i den mån så kan anses påkallat, deltaga i arbete, som på grund av sin natur, arbetsbrådska eller annan tvingande omständighet måste bedrivas med skiftindelning.

26 §.

Till arbete, som avses i 22 § och å ett arbetsställe bedrives i sådan omfattning, att för arbetet i regel användas minst tio arbetare, må minderårig icke användas, utan att den minderåriges intygsbok, utöver vad i 21 § föreskrives, innehåller läkarbetyg, utvisande att den minderåriga icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, där så skulle vara förhållandet, att den minderåriga icke kan anses komma att lida men av den sysselsättning, vartill den minderåriga användes.

Sådant läkarbetyg må vid intygsbokens avlämnande till arbetsgivaren ej vara äldre än ett år och kan utgöras av anteckning, som vid besiktning enligt 51 § införts i boken av besiktningsläkaren.

27 §.

I fråga om sådant lätt arbete, som bedrives i fria luften och fortgår allenast under kortare tid av året samt icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess, må yrkesinspektionens chefsmyndighet, där synnerliga skäl därtill prövas föreligga, bevilja eftergift ej blott från de i 21 och 22 §§ stadgade förbud mot användande av minderårig under viss ålder till arbete än även från de i 26, 49 och 51 §§ meddelade bestämmelser.

28 §.

Finnes minderårigs användande i visst slag av sysselsättning medföra synnerlig fara i något avseende, varom i 24 § första stycket förmäles, må Konungen föreskriva vissa villkor för minderårigs användande i sådan sysselsättning eller att minderårig ej må användas däri.

V. Särskilda bestämmelser rörande kvinnors användande till arbete.

29 §.

Kvinna må icke användas till arbete under jord i stenbrott eller gruva.

30 §.

Kvinna, som fött barn, må icke användas till arbete, som angives i 22 §, under de sex första veckorna efter barnsörden, därest icke med läkarbetyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet tidigare kan börja arbetet.

Företeer kvinna, som användes i arbete av nämnda slag, intyg av läkare eller barnmorska, att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom två veckor, må ledighet från arbetet ej förvägras henne. Lag samma vare, där hon på sådant sätt visar, ej mindre att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom sex veckor än även att hon med hänsyn därtill har behov av ledighet.

31 §.

Kvinna, som själv ammar sitt barn, må ej förvägras erforderlig ledighet härför.

32 §.

Beträffande understöd åt kvinna under tid, då hon på grund av bestämmelse i 30 § är frånvarande från arbetet, är särskilt stadgat.

33 §.

Åt kvinna, som användes till industriellt arbete, vilket bedrives i sådan omfattning, att för arbetet i regel användas minst tio arbetare, skall varje dygn beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar, och skall i denna ledighet ingå tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m.

34 §.

Under sådana omständigheter, som åsyftas i 13 § 1 mom., må kvinna, i den mån så är nödigt, användas till arbete utan hinder av vad i 33 § är stadgat. Om sådant användande samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Användande, varom nu är sagt, må icke fortsättas utöver nyss angivna tid, utan att tillstånd därtill söks hos yrkesinspektionens chefsmyndighet. Angående sådan ansökan har nämnda myndighet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, som här är föreskriven, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

35 §.

Å arbetsställe, där på grund av verksamhetens natur under vissa tider av året förekommer hopat arbete (säsongarbete), ävensom undantagsvis å andra arbetsställen, då därstädes i följd av särskilda omständigheter arbetet måste forceras, må den i 33 § föreskrivna oavbrutna ledighet kunna under en tid av sammanlagt högst sextio dagar av året inskränkas till tio timmar av dygnet.

Arbetsgivare skall, innan sådan inskränkning vidtages, med angivande av anledningen därtill hos vederbörande yrkesinspektör göra anmälan om de dagar, varunder inskränkningen är avsedd att vidtagas.

36 §.

Beträffande sådana verksamhetsgrenar, som avse förarbetande av varor, vilka äro underkastade hastig försämring, må undantag från bestämmelserna i 33 § meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

37 §.

Finnes kvinnas användande i visst slag av sysselsättning medföra synnerlig fara för olycksfall eller vara för kvinna synnerligen ansträngande eller hälsofarligt eller kunna för kvinna medföra synnerlig våda i sedligt avseende, må Konungen föreskriva vissa villkor för kvinnas användande i sådan sysselsättning eller att kvinna ej må användas däri.

VI. Bestämmelser om tillsyn å lagens efterlevnad m. m.

38 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag och med stöd av densamma meddelade föreskrifter utövas, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, av yrkesinspektionens befattningshavare, vilka för tillsynstjänsten i allmänhet utgöras av yrkesinspektörer, yrkesinspektörsassistenter, yrkesunderinspektörer och kommunala tillsynsorgan. För tillsyn å arbete, vartill användas kvinnor, skall finnas minst en yrkesinspektris jämte erforderligt antal yrkesinspektrisassistenter. Konungen må därjämte förordna, att tillsynen å vissa slag av verksamhet skall, med fritagande helt eller delvis därifrån av övriga tillsynsorgan, utövas av specialinspektörer.

För tillsynstjänsten i allmänhet indelas riket i yrkesinspektionsdistrikt. I varje sådant distrikt skola finnas, förutom kommunala tillsynsorgan, en yrkesinspektör samt minst en yrkesinspektörsassistent och en yrkesunderinspektör.

Yrkesinspektörerna, som, envar beträffande sitt distrikt, äro ansvariga för tillsynstjänstens i allmänhet tillbörliga fullgörande, äga att leda yrkesinspektörsassistenternas och yrkesunderinspektörernas samt öva inseende över de kommunala tillsynsorganens verksamhet.

Yrkesinspektris skall, i vad hennes tillsyn angår, äga enahanda befogenhet som yrkesinspektör.

Närmare bestämmelser rörande tillsynens organisation och fördelning på olika tillsynsorgan meddelas av Konungen.

39 §.

De i 38 § omnämnda kommunala tillsynsorgan utgöras av hälsovårdsnämnden; varande dock hälsovårdsnämnden berättigad utöva den nämnden åliggande tillsyn genom en eller flera lämpliga, av nämnden utsedda, särskilda personer, män eller kvinnor. Har nämnd för tillsynens utövande utsett särskild person,

åligger det nämnden att ofördröjligen därom lämna vederbörande yrkesinspektör underrättelse med angivande av den utsedda personens namn, yrke och post-adress.

Skulle hälsovårdsnämnd brista i fullgörandet av vad som åligger nämnden beträffande här ifrågavarande tillsyn och kommer sådant förhållande, genom anmälan från yrkesinspektör eller på annat sätt, till Konungens befallningshavandes kännedom, skall Konungens befallningshavande tillhålla nämnden att vidtaga de åtgärder, som kunna erfordras för åvägabringande av rättelse, och äger Konungens befallningshavande i fall av behov för nämnda ändamål förelägga lämpliga viten. Underlåter nämnden att ställa sig Konungens befallningshavandes anmaning till efterrättelse, må Konungens befallningshavande, där så finnes nödigt, i större eller mindre omfattning överflytta tillsynens utövande å person, som av Konungens befallningshavande för ändamålet förordnas. För sådan person, vilken är att anse som kommunalt tillsynsorgan enligt denna lag, äger Konungens befallningshavande i fall av behov att bestämma gottgörelse att utgå av kommunens medel.

40 §.

Tillsyn skall i främsta rummet ägnas sådan verksamhet, vari arbetet måste anses medföra fara för olycksfall, ohälsa eller annat missförhållande, som denna lag avser att förekomma. Kan i avseende å viss verksamhet dylik fara i regel anses utesluten, är vederbörande tillsynsorgan ej förpliktat företaga inspektion å arbetsställe, där sådan verksamhet utövas, med mindre anmälan eller annan särskild omständighet giver skälig anledning misstänka, att bestämmelse i denna lag eller föreskrift, meddelad med stöd av lagen, därstädes icke tillbörligen iakttages.

Vid utövande av tillsyn böra tillsynsorganen gå arbetsgivarna tillhanda med upplysningar, råd och anvisningar. De böra därvid städe akta på, huru i varje särskilt fall ändamålet med denna lag må vinnas med minsta möjliga olägenhet och kostnad för arbetsgivaren.

Närmare föreskrifter angående sättet för tillsynens utövande meddelas av Konungen.

41 §.

Vill arbetsgivare underställa vederbörande yrkesinspektör förslag till ny-, om- eller tillbyggnad av arbetslokal eller till ny eller ändrad anordning för arbetets bedrivande, har han att till yrkesinspektören insända dylikt förslag, åtföljt av sådana ritningar och uppgifter, som må erfordras för förslagets granskning; och åligger det yrkesinspektören, som ej må för sådan granskning uppbära någon gottgörelse, att snarast möjligt efter mottagandet av erforderliga handlingar återsända förslaget med det yttrande, vartill granskningen med hänsyn till denna lag och med stöd av densamma meddelade föreskrifter kunnat giva anledning.

42 §.

Det åligger skoloråd och skolstyrelser samt i statens eller kommuns tjänst anställda läkare, som få kännedom om förhållande, som strider mot denna lag eller mot föreskrift, meddelad med stöd av lagen, att göra anmälan om förhållandet hos vederbörande tillsynsorgan; och vare dessutom polismyndighet samt nyss berörda myndigheter och tjänsteinnehavare pliktiga att lämna tillsynsorganen de upplysningar och det biträde, som av deras tjänsteåligganden enligt denna lag kunna påkallas.

43 §.

Yrkesinspektör, yrkesinspektörsassistent eller yrkesunderinspektör må ej för egen eller annans räkning driva eller hava del eller anställning i företag, som är beläget inom det distrikt, vari han är anställd, eller för sådant företag åtaga sig uppdrag mot ersättning. Yrkesinspektör må ej heller på något av nyss angivna sätt taga befattning med företag, vari bedrivs sådant arbete, som angives i 26 §, ändå att företaget icke är underkastat hans tillsyn. Från nu stadgade förbud må dock yrkesinspektionens chefsmyndighet för särskilt fall kunna meddela eftergift, där så prövas kunna ske utan men för tjänsten.

Vad härovan stadgas rörande yrkesinspektör skall äga motsvarande tillämpning i avseende å yrkesinspektris och vad stadgas rörande yrkesinspektörsassistent i avseende å yrkesinspektrisassistent.

44 §.

De, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag, skola, när helst de så påfordra, efter det vederbörande arbetsgivare eller hans ställföreträdare å arbetsstället underrättats om deras närvaro, äga tillträde till de arbetsställen, vilka deras tjänsteåligganden avse, ävensom rätt att där företaga undersökningar, vartill dessa tjänsteåligganden kunna giva anledning; varande arbetsgivaren eller hans ställföreträdare å arbetsstället pliktig att därvid tillhandagå med erforderliga upplysningar samt att hålla de i denna lag föreskrivna böcker, förteckningar, journaler och andra handlingar tillgängliga.

För bevarande av yrkeshemlighet må dock från inspektion undantagas viss del av arbetsställe. Skulle av arbetsgivaren eller hans ställföreträdare å arbetsstället i sådant avseende gjord framställning av inspektionsförrättare ej godkännas, varde frågans prövning av denne hänskjuten till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

45 §.

Vid sådant arbetsställe, där arbete, som i 26 § angives, bedrivs på stadigvarande sätt, eller beträffande vilket yrkesinspektionens chefsmyndighet finner skäl så föreskriva, skall finnas en för ändamålet lämplig bok, i vilken vederbörande inspektionsförrättare vid besök å arbetsstället har att anteckna de anvisningar och råd, vartill förhållandena å arbetsstället kunna giva anledning och vilka han anser böra avfattas skriftligen, eller ock sin avsikt att framdeles meddela sådana. Alla tjänstemeddelanden, som röra tillämpningen i avseende å arbetsstället av denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter och som icke blivit införda i berörda anteckningsbok, skola biläggas densamma.

Anteckningsbok och meddelanden, varom här ovan sägs, skola förvaras å arbetsstället under minst fem år, räknat beträffande anteckningsbok från den tid, då sista anteckningen däri gjordes, och beträffande meddelande från detsammes datum. Överlättes verksamheten å arbetsstället, skall överlåtaren till den nya innehavaren överlämna å arbetsstället förvarade anteckningsböcker och meddelanden.

46 §.

Å varje arbetsställe, där sådant arbete, som 26 § angiver, bedrivs på stadigvarande sätt, böra arbetarna inom sig utse ett eller, där verksamhetens omfattning eller uppdelning kan anses påkalla det, flera ombud att företräda dem i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet. Önska arbetarna å annat arbetsställe utse ombud, varom nu är sagt, vare de därtill berättigade. Om

valet böra de valda ombuden underrätta såväl arbetsgivaren som yrkesinspektören.

Arbetsgivare och arbetsledare böra i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet söka samråd med arbetarnas ombud.

Det åligger arbetarnas ombud, som böra göra sig noga underrättade om arbetets säkerhet och sundhet å arbetsstället, att, när de genom klagomål eller på annat sätt erhålla kännedom om missförhållande i dylikt avseende, söka få detsamma avhjälp genom hänvändelse till vederbörande arbetsledare eller arbetsgivaren eller, där rättelse på sådant sätt ej vinnes, till yrkesinspektören. Har arbetsledare eller arbetsgivare från sådant ombud mottagit hänvändelse rörande arbetets säkerhet eller sundhet, åligger det honom att inom skälig tid giva ombudet besked i frågan.

Vid inspektion å arbetsställe, där ombud för arbetarna finnes, bör inspektionsförrättaren i regel träda i förbindelse med ombudet.

Vederbörande yrkesinspektör är pliktig att på begäran kostnadsfritt tillhandahålla arbetarnas ombud avskrift av anvisning, råd eller annat skriftligt meddelande, som avlåtits rörande arbetets säkerhet eller sundhet å arbetsstället.

47 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt 13 eller 14 § åligger det arbetsgivaren att senast den första dagen i näst därpå följande vecka eller, därest då icke kan avgöras, huruvida arbetstiden är att hänföra till sådan som avses i nämnda paragrafer, så snart sådant kan bedömas, göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av yrkesinspektionens chefsmyndighet, eller ock på annat av nämnda myndighet godkänt sätt. I fråga om sådan förlängd arbetstid, som avses i 14 § 1 mom., är dock arbetsgivaren icke pliktig göra dylik anteckning, där arbetstiden finnes behörigen upptagen å det i 53 § c) föreskrivna arbetstidsschema. Journal eller annan handling, vari här föreskrivna anteckningar skola göras, skall förvaras å arbetsstället under minst tre år, från det sista anteckningen gjordes däri.

48 §.

Det åligger arbetsgivare, vilken använder minderårig till sådant arbete, som angives i 21 §, att hava den minderåriges namn, födelseår och födelsedag införda i en särskild förteckning ävensom att vid den minderåriges avgång ur arbetet avföra den minderåriga från förteckningen. Dylik förteckning föres för kalenderår, och skall vid förnyat uppläggande av förteckningen iakttagas, att i densamma införas samtliga minderåriga, som vid årsskiftet kvarstodo i arbetet. Arbetsgivaren är pliktig förvara förteckningen å arbetsstället under ett år utöver det kalenderår, förteckningen avser.

49 §.

Arbetsgivare, som använder en eller flera minderåriga i sådant arbete, som 26 § angiver, skall inom fjorton dagar, från det han började i arbetet använda dylik arbetskraft, därom hos vederbörande yrkesinspektör göra skriftlig anmälan ävensom på samma sätt, likaledes inom fjorton dagar, anmäla, då han icke vidare i arbetet använder någon minderårig. Åger användandet av sådan arbetskraft rum allenast under viss eller vissa tider av året och kan arbetsgivaren därom på förhand lämna tillförlitlig upplysning, må anmälan, som innehåller sådan upplysning, gälla så länge de anmälda förhållandena fortfarande äga bestånd.

50 §.

Intygsböcker, varom i 21 § förmåles och vartill formulär fastställes av yrkesinspektionens chefsmyndighet, tillhandahållas genom pastorsämbetena.

Det åligger pastor, hos vilken minderårigs fader, moder eller målsman eller minderårig, som fyllt femton år, framställer begäran om intygsbok, att, där den minderåriges namn och ålder äro för pastor kända eller behörigen styrkta, för den minderåriga utfärda intygsbok och däruti göra anteckning om den minderåriges fullständiga namn, födelseår och födelsedag ävensom, då intygsbok begärts av den minderåriges fader, moder eller målsman, om sådan persons namn och hemvist. Har sig pastor bekant, att den minderåriga ännu icke fullgjort sin skolplikt i folkskola eller i fortsättnings-, ersättnings- eller lärlingsskola, göra ock anteckning därom i intygsboken. Är för pastor kunnigt eller styrkes för honom, att den minderåriga inhämtat den för folkskolan bestämde lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan, eller ock att den minderåriga genomgått fortsättnings-, ersättnings- eller lärlingsskola eller är i vederbörlig ordning befriad från skyldighet att delta i undervisningen i någon av de skolor, som sist nämnts, skall pastor i boken införa intyg härom. Har intyg, varom här är sagt, icke kunnat införas vid bokens utfärdande, skall det sedermera, då den minderåriga visar sig därtill berättigad, på begäran införas av den, som utfärdat boken, eller av annan pastor eller ock av vederbörande skollärare eller skolföreståndare.

Enahanda befogenhet, som här är tillagd pastor, skall jämväl tillkomma föreståndare för folkskola, varifrån den minderåriga avgått efter genomgången lärokurs eller efter det han erhållit behörigt tillstånd att lämna skolan.

I intygsboken skall arbetsgivare, vilken använder den minderåriga i sådant arbete, som 26 § angiver, anteckna företagens namn eller firma, dag då den minderåriga börjar användas i arbetet, det slag av sysselsättning, vartill den minderåriga användes, den tid av dygnet, varunder arbetet för den minderåriga pågår, ävensom den minderåriges avgång ur arbetet eller annan förändring i nu angivna avseenden jämte dag därför. Ej må intygsbok förses med anteckning eller märke, som kan lämna upplysning om den minderåriga i annat avseende än här omförmäls. Arbetsgivaren är pliktig att, så länge den minderåriga kvarstår i arbetet, hava i förvar den minderåriges intygsbok.

Minderårig, som avgått ur arbetet, är berättigad att återfå sin intygsbok. Dock må åt minderårig, som ej fyllt femton år, intygsbok utlämnas allenast på begäran av den minderåriges fader, moder eller målsman. Arbetsgivare, som har i förvar intygsbok för minderårig, då denne uppnår aderton år eller då boken av annan anledning blir obehörlig för den minderåriga, skall överlämna densamma till vederbörande besiktningsläkare.

Har den minderåriga ej fader, moder eller målsman, som tager vård om honom, må intygsbok, ändock att den minderåriga ej fyllt femton år, utfärdas eller utlämnas på begäran av den minderåriga själv.

51 §.

En gång varje kalenderår skall vid arbetsställe, där minderåriga användas i sådant arbete, som 26 § angiver, företags läkarbesiktning å de minderåriga till utrönande, huruvida sysselsättning, vartill minderårig användes, är för dennes hälsa eller kroppsutveckling menlig. Dylik besiktning må jämväl eljest, då Konungens befallningshavande på framställning av yrkesinspektör finner anledning därom förordna, företags å viss eller vissa av de minderåriga.

Det åligger besiktningsläkaren att vid besiktning rörande envar besiktigad

minderårig i dennes intygsbok, med angivande av dagen för besiktningen, göra anteckning om den minderåriges hälsotillstånd och kroppsutveckling. Skulle besiktningsläkaren finna nödigt föreskriva särskilda villkor för den minderåriges fortsatta användande till viss sysselsättning eller den minderåriges skiljande därifrån, skall besiktningsläkaren därom göra anteckning såväl i den minderåriges intygsbok som i den uti 45 § omförmälda anteckningsbok med angivande, när fråga är om den minderåriges skiljande från viss sysselsättning, såvitt möjligt av det slag av sysselsättning, vartill den minderåriga må användas. Arbetsgivare må icke i strid mot sålunda meddelad föreskrift i arbete använda minderårig, intill dess annorlunda kan varda av yrkesinspektionens chefsmyndighet förordnat; ägande arbetsgivaren påkalla denna myndighets prövning av föreskriftens befogethet. Ändras eller upphäves föreskriften, skall anteckning därom genom chefsmyndighetens försorg göras såväl i den minderåriges intygsbok som i berörda anteckningsbok.

Till förrättande av besiktning, varom härovan förmåles, förordnar Konungens befallningshavande på framställning av vederbörande yrkesinspektör legitimerad läkare, som icke har anställning hos arbetsgivaren; och åligger det besiktningsläkaren att i god tid före besiktningen underrätta arbetsgivaren om tiden därför. Har arbetsgivaren för arbetarna anställt särskild läkare, äger denne, om han så önskar, vid besiktningen närvara och däröver, om han är av olika mening med besiktningsläkaren, avgiva yttrande.

52 §.

Vad i 44 § sägs, skall gälla jämväl med hänsyn till besiktningsläkare och av sådan läkare verkställd besiktning.

Det åligger arbetsgivare eller hans ställföreträdare å arbetsstället föranstalta därom, att för besiktningen lämplig lokal finnes att tillgå vid arbetsstället ävensom, för såvitt på honom ankommer, att samtliga vid arbetsstället till arbete använda minderåriga infinna sig vid besiktningen.

53 §.

1 mom. Å sådant arbetsställe, där arbete, som i 26 § anges, bedrivs på stadigvarande sätt eller beträffande vilket yrkesinspektionens chefsmyndighet finner skäl därom meddela föreskrift, skola på lämplig plats finnas anslagna

a) denna lag jämte de författningar, som innefatta ändring i eller tillägg till densamma eller utfärdats med stöd av lagen och som röra arbetsställen av ifrågasvarande slag,

b) uppgift å vederbörande tillsynsorgan och dess postadress, samt

c), därest arbetet icke är sådant, som avses i 10 §, arbetstidschema, angivande när arbetet börjar och slutar eller, där arbetet bedrivs med skiftlag, när arbetet börjar och slutar för varje sådant lag ävensom såvitt möjligt början och slut för varje rast, varigenom arbetet avbrytes.

2 mom. Har yrkesinspektör, med begäran om dess uppsättande i viss arbetslokal, tillställt arbetsgivare anslag med uppgift å det högsta antal arbetare, som må sysselsättas i arbetslokalen, skall anslaget finnas uppsatt å lämplig plats inom lokalen.

54 §.

På framställning av yrkesinspektör eller, där så eljest prövas nödigt, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet förbjuda arbetsgivare, sedan han blivit i saken hörd, att efter utsatt, skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, ångpanna, maskin eller annat hjälpmedel eller viss arbetsmetod, utan att visst av chefsmyndigheten vid förbudets meddelande angivet villkor

i något avseende, varom förmåles i 4, 5 eller 6 § eller som eljest inbegripes under 3 §, är uppfyllt. Är synnerlig fara för handen, må chefsmyndigheten, utan att avbida arbetsgivarens yttrande, meddela dylikt förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom, där så finnes påkallat, låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödig anordning till säkerställande av förbudets upprätthållande.

Är fråga om åtgärd beträffande förhyrd arbetslokal, bör jämväl hyresvärden höras. På chefsmyndigheten ankommer att meddela förbud mot uthyrning av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete, utan att med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd.

55 §.

Finner yrkesinspektionens chefsmyndighet, efter framställning av yrkesinspektör eller eljest, arbetsgivare åsidosätta vad som stadgas i 16, 17 eller 18 §, äger chefsmyndigheten, efter arbetsgivarens hörande, meddela honom nödiga föreskrifter till tryggande av det åsidosatta stadgandets iakttagande.

56 §.

Skulle arbetsgivare beträffande i hans arbete använd minderårig åsidosätta vad i 24 § stadgas, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet, på framställning av yrkesinspektör eller där förhållandet eljest kommer till nämnda myndighets kännedom, att efter arbetsgivarens hörande föreskriva vissa villkor för minderårigs användande uti ifrågavarande arbete eller att minderårig ej vidare må användas däri.

57 §.

På begäran av domstol eller annan myndighet eller den, vars rätt därav beröres, åligger det yrkesinspektionens chefsmyndighet att avgiva utlåtanden i frågor rörande tillämpningen av denna lag.

58 §.

I den slutliga handläggningen hos yrkesinspektionens chefsmyndighet av ärende rörande tillämpning av bestämmelse i 1, 2, 10, 12 eller 15 §, 25 § c), 54, 55, 56 eller 57 § eller ärende, vari det enligt denna lag ankommer på Konungen att besluta, skola deltaga två arbetsgivar- och två arbetarrepresentanter, utsedda av Konungen för en tid av tre år efter förslag, som upprättats av arbetsgivar- och arbetarnas fackliga sammanslutningar.

Beslut i ärende, som ovan angivits, må även fattas i närvaro av allenast en arbetsgivar- och en arbetarrepresentant, där dessa båda biträda chefsmyndighetens mening. Är handläggningen av ärende brådskande, må beslut däri fattas utan närvaro av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter, men skall beslutet anmälas vid nästföljande sammanträde, vari dylika representanter deltaga.

Chefsmyndigheten äger jämväl vid handläggning av andra ärenden rörande tillämpningen av denna lag tillkalla omförmälda arbetsgivar- och arbetarrepresentanter.

Finner arbetsgivar- eller arbetarrepresentant sig icke kunna biträda chefsmyndighetens beslut, är han berättigad få sin avvikande mening antecknad i myndighetens protokoll.

I enahanda ordning, som ovan angivits beträffande arbetsgivar- och arbetarnas representanter, skola utses fyra suppleanter för de förra och fyra för de senare, och har chefsmyndigheten att vid förfall för representant inkalla lämplig suppleant.

Om utseendet av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter jämte suppleanter för dem samt om sättet för här åsyftade ärendens handläggning äger Konungen meddela närmare föreskrifter.

59 §.

På Konungen ankommer ej mindre att meddela närmare föreskrifter rörande läkarundersökning, som förutsättes i 26 §, och läkarbesiktning, varom stadgas i 51 §, än även att fastställa taxa å gottgörelse såväl för sådan läkarundersökning, där den förrättas av läkare, anställd i statens eller kommuns tjänst, som för dylik läkarbesiktning; skolande i avseende å det senare slaget av förrättning gottgörelsen, i vad den avser resekostnad, bestridas av statsmedel men i övrigt av arbetsgivaren.

Det ankommer jämväl på Konungen att bestämma viss gottgörelse för utfärdande av intygsbok enligt 50 §.

60 §.

Konungen må i sådant fall, som avses i 28 §, föreskriva, att vad i 49—52 §§ stadgas i större eller mindre utsträckning skall äga tillämpning jämväl beträffande minderårig, som användes i annat arbete, än 26 § angiver.

Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid, må Konungen i fall, där så prövas påkallat till undvikande av synnerliga olägenheter, medgiva befrielse från iakttagandet av bestämmelserna i 26, 49 och 51 §§.

VII. Ansvarsbestämmelser m. m.

61 §.

Bryter arbetsgivare mot bestämmelse i 9 §, 21 § 1 mom., 22, 23, 25, 29, 30, 31 eller 33 § eller mot föreskrift, som meddelats med stöd av 10 § 2 mom., 51, 55 eller 56 §, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Har förseelsen avsett användande av minderårig och skett med den minderåriges faders eller målsmans vetskap och vilja, vare jämväl fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom i denna § förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till de böter, som äro bestämda för sådan förseelse.

62 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmålningsskyldighet, varom stadgas i 13 § 1 mom., 34 eller 35 §, eller underlåter han att ställa sig till efterrättelse, vad i 21 § 2 mom., 26, 45, 47, 48, 49 eller 50 §, 52 § andra stycket eller 53 § föreskrives, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Lag samma vare, där arbetsgivarens ställföreträdare å ett arbetsställe underlåter att ställa sig till efterrättelse, vad i 52 § andra stycket föreskrives.

63 §.

Har arbetsgivare eller annan för arbetsgivares räkning i anmälan enligt 13 § 1 mom., 34, 35 eller 49 § eller i journal, varom stadgas i 47 §, eller i förteckning, som föreskrives i 48 §, eller i intygsbok för minderårig arbetare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

64 §.

Underlåter arbetsgivare att ställa sig till efterrättelse förbud, som meddelats med stöd av 54 § första stycket, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader. Lag samma vare, där hyresvärd överträder förbud, som meddelats med stöd av 54 § andra stycket, eller där någon försäljer eller till begagnande upplåter något i strid mot 7 § 2 mom.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom i denna § förmåles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

65 §.

Har arbetare olovligen och utan giltigt skäl borttagit eller försatt ur bruk skyddsanordning, straffes med böter från och med tio till och med tvåhundra kronor.

66 §.

Den, som har eller haft att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag, vare förbjudet att röja yrkeshemlighet och må ej heller, där det ej kan anses påkallat i tjänstens intresse, yppa driftanordning eller affärsförhållande vid arbetsställe, i avseende å vilket han har eller haft att taga sådan befattning. Gör han sig skyldig till dylik förseelse, straffes med böter från och med tjugufem till och med ettusen kronor. Sker det för att göra skada eller begagnar han sig av sin kännedom om yrkeshemligheten, driftanordningen eller affärsförhållandet till egen eller annans fördel, då må till fängelse dömas. Framgår av omständigheterna, att han om yrkeshemligheten, driftanordningen eller affärsförhållandet erhållit kännedom å tid, då han ej hade att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag eller att yppandet av driftanordningen eller affärsförhållandet ej kunnat medföra skada för det företag, som bedrevs å arbetsstället, må ansvars- eller ersättningsskyldighet icke åläggas honom.

Vad nu är sagt, gälle ock om besiktningsläkare.

67 §.

Förseelse, varom i 65 § sägs, må ej åtalas, med mindre vederbörande yrkesinspektör anmält förseelsen till åtal.

Å förseelse, varom i 66 § sägs, må allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

Talan på grund av 66 § skall anhängiggöras vid allmän domstol. Förseelse mot annan bestämmelse i denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

68 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas efter allmän strafflag.

69 §.

Vad i 17 kapitlet 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, gälle ock dem, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag.

70 §.

I åtgärd, som vidtagits av befattningshavare inom yrkesinspektionen, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet företaga ändring.

Över beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet eller Konungens befallningshavande i fråga, som omförmäles i denna lag, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

71 §.

Vid meddelande av föreskrifter med stöd av 7 § 1 mom., 28, 37 eller 60 § eller förordnande med stöd av 19 § i något avseende, varom stadgas i 16, 17 eller 18 §, må Konungen tillika utsätta straff för förseelse mot föreskriften eller mot bestämmelse i överenskommelse, som genom förordnande förklarats allmänt gälla inom visst verksamhetsområde; dock må sådant straff i intet fall sättas högre än till ettusen kronors böter eller fängelse i sex månader.

72 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall, vad i denna lag är stadgat om arbetsgivare, gälla arbetsföreståndaren.

Stadgandet i andra punkten av andra stycket i 44 § samt föreskrifterna i 54—56 §§ skola icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrivs av staten, utan skola i avseende å sådan verksamhet gälla följande bestämmelser:

a) Därest framställning i det avseende, varom nämnes i andra stycket av 44 §, icke vinner godkännande, varde frågan hänskjuten till Konungens prövning.

b) Skulle yrkesinspektör finna förhållande å visst arbetsställe påkalla åtgärd, som avses i 54, 55 eller 56 §, skall yrkesinspektören därom göra anmälan hos den myndighet, vilken över verksamheten har överinseende, varefter denna myndighet har att, efter omständigheterna, antingen vidtaga den påkallade åtgärden eller ock underställa ärendet Konungens prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1927; och upphöra samtidigt därmed att gälla lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 samt lagen om arbetstidens begränsning den 22 juni 1923. Vad sålunda föreskrivits skall ej verka rubbning beträffande andra lagar eller särskilda författningar, som meddela bestämmelser i ämnen, varom i denna lag är stadgat.

Eftergifter, som beviljats med stöd av någon av de härovan omförmälda lagarna, vilka skola upphöra att gälla, eller med stöd av någon av de tidigare gällande lagarna om arbetstidens begränsning, skola fortfarande äga giltighet, till dess den därför bestämda tiden utgår eller, där de beviljats utan begränsning till viss tid, vederbörande myndighet finner skäl återkalla dem. I fråga om förseelse, som blivit begången mot sådan lag under dess giltighetstid, skall vad i lagen är stadgat fortfara att gälla jämväl därefter.

Vad i 21, 22 och 23 §§ stadgas angående minderårig arbetares ålder, skall icke utgöra hinder för sådan arbetares fortsatta användande till det arbete, var- till han användes vid tiden för lagens ikraftträdande.

Inledning.

Den nu gällande lagen om arbetarskydd av den 29 juni 1912, vilken i allt väsentligt grundar sig på den s. k. yrkesfarekommitténs den 9 december 1909 avgivna betänkande i ämnet, ersatte lagen den 10 maj 1889 angående skydd mot yrkesfara och lagen den 17 oktober 1900 angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke jämte ett flertal bestämmelser i vissa andra författningar. Utfärdandet av förstnämnda lag, varigenom bl. a. skyddslagstiftningens tillämpningsområde i hög grad vidgades, betecknade otvivelaktigt ett mycket betydande framsteg, och torde det med fog kunna sägas, att lagen om arbetarskydd i stort sett visat sig väl motsvara de krav, man skäligen kan ställa på en grundläggande författning å arbetarskyddets område. Några mer djupgående krav på ändringar i lagen ha ej heller, såvitt styrelsen har sig bekant, gjorts gällande.

Tydligt är emellertid, att under den tidrymd av femton år, som förflutit sedan lagen i förslag framlades — en tidrymd som för den sociala utvecklingen varit synnerligen betydelsefull — vissa ändringar i densamma skola ha visat sig önskvärda. Med nämnda utveckling ha följt ökade krav på och även ökad förståelse för skyddsidéns förverkligande. Myndigheternas erfarenheter från handhavandet av lagens tillämpning ha påvisat behov av förbättringar i vissa avseenden. Slutligen har det under de senare åren uppkomna internationella socialpolitiska samarbetet ansetts påkalla vissa förändringar i lagen. Med vederbörligt hänsynstagande till nu antydda omständigheter har socialstyrelsen vid sin revision av lagen funnit anledning till ett icke obetydligt antal förändringar, vilka, om än praktiskt betydelsefulla, dock i regel icke äro av beskaffenhet att rubba de principer, på vilka lagen är uppbyggd. Styrelsen har ej heller trott sig ha anledning att ingå på någon allmän motivering av de föreslagna ändringarna. För att emellertid giva en föreställning om revisionens betydelse och innebörd må här omnämnas ett antal av de viktigare ifrågasatta nyheterna:

Utsträckt tillämpning av lagen i avseende å jordbruket; vissa kompletteringar av bestämmelserna mot yrkesfara; förbud mot försäljning eller upplåtande av maskin eller redskap, vars användande är förbjudet; befogenhet för Kungl. Maj:t att i trängande fall utsträcka lagens tillämpning; allmänna bestämmelser rörande raster, natt- och söndagsarbete samt semester; höjning av vissa åldersgränser för minderåriga; ändrade bestämmelser rörande minderårigas nattarbete; ändringar i avseende å sättet för bestämmande av inspektionsarbetets fördelning; utveckling av anordningen med arbetarombud; överslyftning på yrkesinspektionens chefsmyndighet av de länsstyrelserna hittills tillkommande befogenheterna med hänsyn till lagens genomförande tvångsvis samt förstärkning av yrkesinspektionens chefsmyndighet med arbetsgivar- och

arbetarrepresentanter vid handläggning av vissa ärenden rörande lagens tillämpning.

Vidare må framhållas, att styrelsen ansett sig böra i arbetarskyddslagen upptaga ett par grupper bestämmelser rörande arbetstiden, vilka väsentligen motsvara och skulle ersätta bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning och lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag. I samband med den förra kompletteringen har även föreslagits, att arbetsrådets tjänsteuppgifter skulle överflyttas på yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Motivering.

I. Bestämmelser rörande lagens tillämpning.

1 §.

Den enda egentliga men givetvis betydelsefulla förändringen i förevarande paragraf består däri, att åt paragrafens sista stycke, som i avseende å arbete inom jordbruket nu begränsar lagens tillämpning till förekommande av olycksfall vid användande av maskinella och vissa andra farliga hjälpmedel, givits en annan avfattning, vilken skulle göra lagen i vidare utsträckning tillämplig å jordbruket.

Lagen är, såsom framgår av förevarande paragrafs första stycke, till sin läggning allmängiltig. Under dess tillämpning inbegripas sålunda en mångfald verksamhetsgrenar, t. ex. hotell- och restaurangrörelse samt arbete i butiker och på kontor, vilka icke kännetecknas av någon avsevärd yrkesfara. I regel få ej heller dessa verksamhetsgrenar någon känning av lagen — inspektioner företagas ej beträffande dem annat än på särskild anledning — men yrkesinspektionen är likväl i tillfälle att, därest missförhållanden skulle yppa sig, ingripa mot dem och åvägabringa rättelse. Mot bakgrunden av nu antydda tendens ter sig gällande begränsning av lagens tillämplighet i avseende å jordbruket inkonsekvent och orättvis. Enligt styrelsens mening torde det sålunda få anses påkallat, att arbetarskyddslagens tillämpning utvidgas så, att åtminstone dess bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa i sin helhet bliva tillämpliga å jordbruksarbetet.

Här ifrågavarande lagstiftningsåtgärd är emellertid ej blott förestavad av teoretisk hänsyn till följdriktighetens och rättvisans krav, utan är den jämväl motiverad med hänsyn till praktiska skyddsbehov. En del inom jordbruket använda redskap ha nämligen visat sig medföra sådan olycksfallsrisk, att de borde giva anledning till ingripande från yrkesinspektionens sida, men då dessa redskap ej kunnat räknas till de i lagen angivna hjälpmedel, har yrkesinspektionens befattningshavare saknat befogenhet därtill.

En allmän tendens att i avseende å statens sociala omvårdnad jämställa jordbruksarbetaren med industriarbetaren har under de senare åren tydligt gjort sig gällande. För vårt lands vidkommande må i sådant avseende erinras om lagen angående olycksfallsförsäkring. I fråga om de internationella strävandena kan visas på den serie av beslut, som år 1921 fattades av internationella arbetskonferensen i ändamål att i olika avseenden på det sociala området bringa jordbruksarbetarna i nivå med industriens arbetare.

Vid en överläggning, som styrelsen i förevarande fråga hållit med representanter för olika intressen inom jordbruket, gjordes från vissa håll bl. a. gällande, ej blott att den här ifrågavarande utvidgningen av lagens till-

lämpning vore obehörlig samt ägnad att leda till omotiverade trakasserier jämte ökad och fördyrad inspektion utan även att en dylik åtgärd, då lagens bestämmelser egentligen vore avfattade med hänsyn till industrien, knappast skulle för jordbrukets arbetare medföra några avsevärda fördelar. Mot här antydda erinringar genmälades, utöver vad ovan anförts till utvidgningens motivering, i huvudsak, att farhågan för trakasserier måste anses obefogad med hänsyn till det synnerligen varsamma förfarandet vid skyddsbestämmelsernas genomförande — först överordnad myndighets förbud är straffgaranterat. Någon ökning eller fördyring av inspektionsväsendet torde ej heller behöva ifrågakomma, då underinspektörerna redan nu för sin tillsyn å ångpannor och maskiner m. m. lära relativt ofta besöka det stora flertalet av de jordbrukets arbetsställen, där utvidgningen skulle kunna påkalla tillsyn från deras sida. Till stöd för denna mening erinrades bl. a. om att lagen, i nu gällande 25 §, fritager inspektionsorganen från förpliktelse att utan särskild anledning besöka arbetsställen, där yrkesfara eller fara för andra mot lagen stridande förhållanden i regel kan anses utesluten. Jämväl påpekades, att lagen icke komme att äga tillämpning på de små jordbruksföretag, som icke använda främmande arbetskraft. Vad slutligen angår anmärkningen, att lagen ej vore avpassad för jordbruksarbetets förhållanden, framhölls, att lagens allmänna bestämmelse mot yrkesfara, i dess 3 §, vore lika väl tillämplig å jordbruket som å andra verksamhetsgrenar samt bildade en rättsgrund, på vilken alla erforderliga skyddsanvisningar eller föreskrifter rörande jordbruksarbetet kunde stödjas. För övrigt innehölle även de mer speciella skyddsbestämmelserna i 4 och 5 §§ åtskilligt, som skulle kunna bliva av värde för nämnda arbete.

Mot kravet på en fullt genomförd likställighet inför arbetarskyddslagen mellan industriens och jordbrukets arbetare kunna onekligen vissa erinringar göras. Arbetet inom jordbruket är nämligen i flera hänseenden olika industriarbetet. Sålunda förete det vanligen ej den enformiga sysselsättningen i hygieniskt mindre tillfredsställande omgivningar, vilken har ansetts karakterisera fabriksarbetet och varit den närmaste anledningen till inskränkningarna i avseende å minderårigas användande inom industrien. Vidare skulle jordbruksarbetet, som ju är beroende av årstid, väderlek och andra växlande och tillfälliga omständigheter, knappast låta sig inordna under någon med industrien likartad arbetstidsreglering. Med hänsyn härtill har styrelsen också undantagit jordbruksarbetet från tillämpning av lagens bestämmelser rörande arbetstiden samt rörande minderårigas och kvinnors användande till arbete.

Såvitt styrelsen kan bedöma, skulle den föreslagna utsträckningen av lagens tillämpning över huvud taget i praktiken bli föga märkbar men medföra den fördelen, att man skulle vinna möjlighet att ingripa mot eventuellt förekommande missförhållanden.

II. Bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa.

3 §.

Denna paragrafs första stycke i den nu gällande lagen, vilket kan anses grundläggande för den övervägande delen av lagens efterföljande skyddsbestämmelser, är i huvudsak hämtat från den tidigare gällande lagen angående skydd mot yrkesfara. Vid sin överflyttning underkastades stadgandet ifråga en omredigering, förnämligast i ändamål att förtydliga dess allmängiltiga omfattning och syfte, men förefaller ändock stadgandets avfattning ej fullt tillfredsställande. Av dess ordalydelse att döma ser det nämligen ut, som om enbart hänsynen till arbetets natur skulle

vara avgörande för vad som skäligen kunde anses av nöden i skyddshänseende och sålunda borde iakttagas i avseende å arbetslokaler, maskiner, redskap eller eljest. Av de efterföljande, mer specialiserade skyddsbestämmelserna i 4 och 5 §§ framgår emellertid, att arbetsgivaren jämväl är pliktig att taga hänsyn till allehanda faktiska omständigheter vid arbetets bedrivande — ja, berörda bestämmelser hänföra sig så gott som uteslutande till dylika omständigheter. Uppenbart torde även vara, att man vid förverkligandet av arbetarskyddets idé har att beakta såväl arbetets natur som de förhållanden, varunder arbetet bedrivs. Bristen på en uttrycklig bestämmelse i nu berörda avseende har också i vissa fall medfört svårigheter vid lagens tillämpning.

Styrelsen har ansett sig böra föreslå en omredigering i enlighet med här angivna uppfattning. I samband därmed har styrelsen uteslutit orden »i avseende å arbetslokaler, maskiner och redskap eller eljest», vilka ord, synnerligast efter den sålunda vidtagna förändringen, syntes överflödiga.

Arbetarskyddslagen avser att i vissa hänseenden reglera förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Inom nämnda förhållande, det s. k. arbetsförhållandet, förekommer emellertid vanligen även en tredje part, arbetsledningen, vilken på senare tider med företagens ökade storlek och bolagsformens överhandtagande förekomst gör sig alltmera gällande. I många fall lär också den juridiskt ansvarige arbetsgivaren — i fråga om aktiebolag bolagsstyrelsen — taga ganska liten del i och ha föga kännedom om arbetets anordnande och bedrivande. Man tänke exempelvis på de stora aktiebolagen med ett flertal anläggningar. Tydligtvis blir det i sådana fall bolagsstyrelsens representanter på platsen, d. v. s. de högre och lägre arbetsledarna, som i själva verket komma att spela rollen av arbetsgivare. Hur förhållandena å arbetsstället i skyddsavseende komma att gestalta sig, blir sålunda väsentligen beroende av dem. Sedan länge är också erkänt, att arbetsledningens intresse och kompetens är av den största betydelse för arbetets säkerhet och sundhet å ett arbetsställe.

I betraktande av nu berörda omständigheter har det syntes styrelsen önskvärt, att man i arbetarskyddslagen finge fastslagen en allmän förpliktelse för arbetsledarna att beakta lagens bestämmelser. Då det emellertid ansetts angeläget att fortfarande upprätthålla arbetsgivarens ansvarighet för lagens iakttagande, har arbetsledarnas berörda förpliktelse endast angivits avse medverkan och anknutits till den grundläggande bestämmelsen i paragrafens första stycke. Med hänsyn till förpliktelsens obestämda karaktär har dess åsidosättande icke ansetts kunna förbindas med straffansvar, men torde densamma ändock ej alldeles sakna betydelse i påföljdsavseende, då den vid olycksfall i arbete skulle kunna få en viss verkan i fråga om skyldigheten att utgiva skadestånd.

I paragrafens tredje stycke ha de första orden ändrats till överensstämmelse med början av första stycket — därmed har man bl. a. velat betona motsvarigheten mellan arbetsgivarnas och arbetarnas förpliktelser i avseende å lagens efterlevnad.

4 §.

c)

I paragrafens nuvarande moment b) finnes till sist intagen en bestämmelse, som föreskriver, att ställningar och dylikt skola erbjuda tillfredsställande säkerhet. Nu nämnda anordningar äro emellertid i skyddstekniskt avseende fullkomligt artskilda från de transportanordningar, som momentet i främsta rummet avser. Med hänsyn därtill och till önskemålet att något starkare betona vikten av att säkerhetssynpunkten beaktas beträffande här åsyftade anordningar, bland vilka, förutom ställningar särskilt omnämnas stegar, har ifråga-

varande bestämmelse avskilts från mom. b) och ombildats till ett särskilt, nytt moment c), innehållande en något fullständigare avfattad skyddsföreskrift i ämnet.

e)

Bestämmelserna rörande arbetarnas räddning vid eldsvåda ha ansetts böra i någon mån fullständigas. I sådant syfte har bland de förordade åtgärderna upptagits »anordnande av verksamt brandalarm» och »tillfredsställande utrymningsvägar», varjämte bestämningen »lätt öppnade» i fråga om utgångar och fönster kompletterats med »lätt tillgängliga».

f)

Ordet »maskiner» i momentets första punkt har utbytt mot det allmän-giltigare uttrycket »maskinella anordningar».

g)

Detta moment utgör en sammanfattning av bestämmelserna i de hittills-varande momenten f) och g). Därjämte har tillämpningsområdet något vidgats genom tillägget »och andra mekaniska hjälpmedel».

h)

Momentet har fullständigats genom tillfogande av ordet »maskiner».

i)

Senare delen av momentet har omformulerats med hänsyn till nu rådande, ändrade uppfattning i förevarande avseende. Erfarenheten har nämligen visat, att ett från skydds- eller rättare sagt räddningssynpunkt tillräckligt hastigt stannande av en transmission i regel ej låter sig praktiskt genomföra. För övrigt kan en dylik åtgärd stundom medföra avsevärda risker ej blott för ma-skineriet utan även för arbetarna.

o)

Det torde få anses som en uppenbar brist, att lagens skyddsföreskrifter mot olycksfall i arbete icke upptaga någon bestämmelse, som syftar till att mot-verka den stora olycksfallsrisken vid handhavandet av explosiva, eldfarliga och frätande ämnen. Till avhjälpande av nu berörda brist har styrelsen, som redan för länge sedan funnit sig föranlåten utfärda särskilda anvisningar rö-rande sprängningsarbete, ansett sig böra föreslå tillfogandet av förevarande moment. I detsamma ha icke intagits några närmare skyddsföreskrifter, utan har med detsamma förnämligast åsyftats dels att fästa uppmärksamheten på berörda risk och dels att få till stånd en lagbestämmelse, som kunde tjäna till stöd för speciella föreskrifter i ämnet.

r)

Här har ordet »erfarenhet», som icke synes svara mot förutsättningarna för momentets tillämpning, ersatts med »kompetens», vilket ord torde kunna hän-föras till såväl kunskap som färdighet.

5 §.

a)

Detta moment har omredigerats i ändamål att låta dess huvudsyfte, näm-ligen att förhindra arbetslokalernas överbefolkning, mer direkt framträda. Näm-

nas bör måhända här även, att till främjande av berörda syfte i 53 § 2 mom. intagits en bestämmelse om skyldighet för arbetsgivare att under vissa förutsättningar ha anslagen uppgift å högsta tillåtna arbetarantalet.

b)

Med hänsyn till att ej blott luftens värme- utan även dess fuktighetsgrad är av stor betydelse för välbefinnandet och förmågan att uthärda arbetets ansträngningar samt att förhållandena i det senare avseendet å en del arbetsställen, såsom inom textil- och pappersindustrierna, ej sällan äro mindre tillfredsställande, har förevarande moment kompletterats till att avse jämväl fuktighetsgraden.

d)

Ordet »Explosionsmotor» har ersatts med »Förbränningsmotor», vilken beteckning numera anses riktigare.

f)

Bestämmelsen mot dammspridande sopning under arbetstid har ansetts lämpligen kunna och bära omredigeras till ett bestämt förbud.

g)

Förbud mot kvarstannande i arbetslokalen under rast gäller enligt den nuvarande arbetarskyddslagen, 13 § c), endast minderåriga industri- och byggnadsarbetare och avser allenast arbetslokal, »där till följd av arbetets beskaffenhet luften är förorenad av ämnen, vilka äro skadliga för hälsan». Förbudet, som är hämtat från lagen den 17 oktober 1900 angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke, synes mindre lämpligt redan på den grund, att det utgår från en sådan beskaffenhet av luften i arbetslokal, som med hänsyn till de hygieniska skyddsföreskrifterna måste anses otillätlig. Vidare torde det numera vara allmänt erkänt, att arbetslokalerna, vare sig där sysselsättas minderåriga eller vuxna, om möjligt bära utrymmas åtminstone under de längre rasterna — detta dels för att arbetarna under rasten skola få inandas bättre luft och dels för att arbetslokalen under samma tid skall kunna ordentligt utvädras. Här föreslagna allmängiltiga bestämmelse, som bl. a. skulle ersätta nyss berörda förbud beträffande minderåriga, är varsamt avfattad men skulle bereda yrkesinspektionens befattningshavare ett stundom välbehövt stöd för deras krav på åtgärder i förevarande avseende.

h)

Detta moment har syntts lämpligen kunna till sin avfattning i någon mån skärpas genom att i paragrafens förra del utbyta »bära» mot »skola» och i den sista föreskriften utesluta orden »såvitt möjligt». För att bereda paragrafens bestämmelser en något vidare tillämplighet, har framför »stadigvarande» inskjutits ordet »mer». Vidare har, förutom några rent redaktionella ändringar, satsen »som icke äro bosatta i närheten av arbetsstället» ersatts med det direkt till syftet med bestämmelsen sig hänförande uttrycket »som därav kunna anses vara i behov».

i)

Förevarande moment har kompletterats i två avseenden. För det första har man ansett, att anordningar i många fall kunde erfordras jämväl för lämnande av den första hjälpen vid sjukdomsfall. Ej sällan lär man nämligen även vid rätt stora arbetsställen sakna varje möjlighet att ägna en plötsligt insjuknad arbetare erforderlig vård. Även i fråga om lämpliga transportmedel för in-

sjuknade är det i regel illa ställt. Den andra förändringen består däri, att de åsyftade anordningarna gjorts beroende ej blott av arbetets natur utan — såsom tydligtvis torde vara skäligt — även av de förhållanden, varunder arbetet bedrivs.

Paragrafens sista moment i den nu gällande lagen, vilket handlar om söndagsvila, har uteslutits på den grund, att regleringen härav ansetts böra ha sin plats i nästföljande avdelning, som innefattar bestämmelser rörande arbetstiden.

Vid 1925 års riksdag väcktes av herr Johansson i Sollefteå inom andra kammaren en motion, nr 103, vari påyrkades, att den s. k. skogshärbärgeslagen skulle utsträckas till att avse, förutom skogsavverknings- och kolningsarbeten, jämväl flottledsbyggnads-, vägbyggnads- och större dikningsarbeten, vilka bedrivs under de förhållanden, som angivas i lagen. Över motionen avgav socialstyrelsen yttrande till andra lagutskottet, vilket yttrande åtföljdes av en av skogs- och flottledsinspektören utarbetad P. M. i ämnet. Med anledning av motionen beslöt riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken omfattning en lagstiftning, likartad med den, som innefattas i lagarna angående beredande av härbärke åt arbetarna vid skogsavverkning och kolning resp. åt flottningsarbetarna, kunde anses erforderlig och genomförbar beträffande vägbyggnads- och vattenavledningsföretag samt flottledsbyggnadsarbeten, anordnade på större avstånd från ställen, där bostad funnes tillgänglig, ävensom att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Genom remiss har Kungl. Maj:t sedermera uppdragit åt socialstyrelsen att verkställa den sålunda begärda utredningen, och har styrelsen, som med anledning därav låtit skogs- och flottledsinspektören företaga en särskild undersökning i ämnet, varit tveksam, huruvida ej det riktiga vore att upptaga yrkesfarekommitténs förslag att såsom ett moment i förevarande paragraf meddela en allmängiltig föreskrift om skyldighet för arbetsgivare att vid arbete i obygderna tillhandahålla härbärke åt sina arbetare.

En dylik skyldighet måste enligt styrelsens förmenande anses ha goda skäl för sig och låta sig väl förena med arbetarskyddslagens principer. Med hänsyn till förefintligheten av de båda lagarna angående skyldighet att vid skogsavverkning och kolning samt vid flottning bereda härbärke åt arbetarna, vilka lagar nu efter ett energiskt arbete av skogs- och flottledsinspektören m. fl. börjat bli allmänt kända och tillämpade och vilka även innehålla bestämmelser rörande vissa omständigheter, som icke gärna låta sig reglera i lagstiftning angående arbetarskydd, har styrelsen emellertid funnit sig icke böra i förevarande lagförslag upptaga någon dylik allmängiltig föreskrift. Styrelsen kommer sålunda att behandla den remitterade riksdagsskrivelsen såsom en särskild lagstiftningsfråga.

7 §.

1 mom.

Enligt yrkesfarekommitténs mening skulle lagen om arbetarskydd utgöra den grundläggande författningen på arbetarskyddets område, vilken författningens innehåll väsentligen borde vara begränsat till de mer allmänna, bestående rättsreglerna på nämnda område, under det de erforderliga, kompletterande, mer speciella eller tillfälliga skyddsföreskrifterna skulle meddelas i administrativ väg. I överensstämmelse härmed föreslog kommittén även befohgenhet för Kungl. Maj:t att, i fall det för viss sysselsättning eller användning

av visst redskap erfordrades ytterligare föreskrifter till förekommande av olycksfall eller ohälsa i arbetet, förordna därom. Detta bemyndigande, som i något omredigerad form bibehölls i det till lagrådet remitterade lagförslaget, framkallade från lagrådets sida erinringar av såväl formell som reell innebörd. Dessa erinringar föranledde Kungl. Maj:t att i det för riksdagen framlagda lagförslaget utbyta orden »ytterligare föreskrifter» mot »närmare föreskrifter», vilket utbyte förklarades företaget i ändamål att tydliggöra, att det här endast vore fråga om preciserade detaljföreskrifter. Därjämte utslöts den närmast efter »ytterligare föreskrifter» infogade bestämningen »utöver vad i 4—6 §§ stadgas».

Sannolikt väsentligen till följd av nu berörda ändring med dess motivering och den kritik, som låg till grund för ändringen, har förevarande stadgande hittills endast kommit till tillämpning i ett enda fall, nämligen vid utfärdandet den 23 maj 1919 av nådiga kungörelsen angående registrering och besiktning av vissa ångpannor — och jämväl i detta fall icke utan en viss tvekan.

Såvitt socialstyrelsen kan döma, torde här omnämnda förhållande, som givetvis rubbat det av yrkesfarekommittén förordade systemet för skyddslagstiftningens utbyggande, få anses som ett avsevärt hinder för nämnda lagstiftnings rationella utveckling. Enligt styrelsens mening vore det sålunda önskvärt, att ifrågavarande bemyndigande för Kungl. Maj:t återfinge den innebörd, som yrkesfarekommittén skäligen kan anses ha velat inlägga däri. För ernående av nämnda syfte synes det måhända icke vara nödvändigt att från »närmare föreskrifter» återgå till »ytterligare föreskrifter», då här åsyftade skyddsbestämmelser, liksom för övrigt även bestämmelserna i 4 och 5 §§, alltid måste anses som tillämpningsbestämmelser i förhållande till de grundläggande stadgandena i 3 §. Däremot kunde det möjligen vara lämpligt att till framhävande av den förändrade innebörden av bemyndigandet åter upptaga bestämningen »utöver vad i 4—6 §§ stadgas».

Enligt styrelsens mening skulle Kungl. Maj:t alltså äga att i de fall, där så finnes påkallat med hänsyn till 3 §, utfärda mer preciserade skyddsföreskrifter dels i sådana avseenden, som behandlas i de olika momenten under 4 eller 5 § eller i 6 §, och dels i sådana avseenden, som, ingående under 3 §, likväl ej gjorts till föremål för någon särskild bestämmelse i lagen. Med andra ord: Kungl. Maj:t skulle, givetvis under villkor av förekomsten av ett mer allmänt behov, äga att meddela allmängiltiga skyddsföreskrifter under enahanda förutsättningar, som hittills berättigat länsstyrelserna att i de särskilda fallen förbjuda arbetets fortsättande utan vidtagande av viss åtgärd. Det eventuella straffansvaret skulle för övrigt i båda fallen hållas inom samma ram.

Anmärkas må också slutligen, att yrkesinspektionens chefsmyndighet enligt 58 § vid behandling av bl. a. här ifrågavarande ärenden skall vara utrustad med på visst sätt ordnad representation för arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer.

2 mom.

Redan tidigt framkommo från yrkesinspektionens sida klagomål över maskintillverkarnas underlåtenhet att förse sina fabrikat med nödiga skyddsanordningar, och ifrågasattes lagstiftningsåtgärder mot detta missförhållande. Uti 1903 års riksdagsskrivelse rörande revision av skyddslagstiftningen var även denna fråga beaktad.

Yrkesfarekommittén, som fann åtskilliga vägande skäl tala för ett statsingripande i frågan, intog i sitt förslag till lag om arbetarskydd följande bestämmelse:

»Tillverkare och försäljare av maskiner, ångpannor eller andra redskap böra tillse, att dessa vid leverans äro försedda med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuda nöjaktigt säkerhet mot olycksfall.»

Därjämte föreslog kommittén en bestämmelse, som bemyndigade Kungl. Maj:t att meddela särskilda föreskrifter i det syfte, som den anförda bestämmelsen avsåg.

Kommitténs nu angivna förslag gjordes emellertid till föremål för åtskillig kritik, som föranledde regeringen att ur lagförslaget utesluta omförmälda bestämmelse. Som främsta skäl härför anfördes, att bestämmelsen, då den ej kunde göras gällande mot utländska maskinleverantörer, innebure en orättvisa mot de svenska maskintillverkarna och -försäljarna.

I Danmark infördes redan genom lagen den 12 april 1889 om åtgärder till förebyggande av olycksfall vid bruk av maskiner m. m. en viss skyldighet för maskintillverkare och -försäljare att beakta skyddskraven. I § 8 av nämnda lag föreskrevs nämligen, att ingen leverantör får utlämna någon av de i lagen avsedda maskiner, utan att de till täckande av maskinens kuggghjul, drev o. d. påbudna skyddsdelar medfölja. Fabrikslagen av den 29 april 1913 har i § 18 upptagit och vidare utvecklat tanken på nu berörda medverkan av personer, stående utom arbetsförhållandet. Utom nyss anförda förbud, som i viss mån fullständigats, förbjudes sålunda leverans av maskiner eller maskindelar, vilkas användande på grund av särskild farlighet förbjudits av vederbörande minister. Därjämte stadgas, att den, som självständigt förestår monteringen av maskineri, är ansvarig för iakttagandet av givna föreskrifter angående maskineriets inrättande och uppställning samt att ägare av kraftanläggning med direkt kraftuthyrning ansvarar för att kraftöverföringen sker på försvarligt sätt.

I det norska, den 11 februari 1922 avgivna (majoritets-)förslaget till lag om arbetarskydd har man ävenledes i viss mån gått in för ovan berörda idéer. Sålunda upptager förslagets § 10 följande bestämmelse:

»På framställning av arbetsrådet kan Konungen bestämma, att maskiner, maskindelar och apparater icke må säljas utan att hava nödvändiga skyddsdelar. Likaså kan Konungen på framställning av arbetsrådet helt förbjuda försäljning och användande av vissa slag av maskiner, maskindelar och apparater, som äro särskilt farliga.»

Enligt socialstyrelsens mening lär det ej kunna bestridas, att det för skyddsteknikens utveckling och skyddsföreskrifternas genomförande skulle vara synnerligen önskvärt att få maskintillverkare och -försäljare på något sätt förpliktade att, i vad på dem skäligen kan ankomma, medverka till skyddslagstiftningens förverkligande. Emellertid torde det vara uppenbart, att allmänt hållna stadganden i ämnet, såsom yrkesfarekommitténs ovan citerade bestämmelse, ej torde ha utsikt att medföra några avsevärda verkningar. Rörande behovet av skyddsanordningar och sättet för deras vidtagande lära nämligen vanligen meningarna gå isär. Endast i det fall att skyddsutrustningen är i detalj reglerad, kan man förvänta tillfredsställande resultat av ifrågavarande medverkan, och då avsättningen av maskiner i regel ej är på något sätt geografiskt begränsad, måste nämnda reglering ske centralt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har styrelsen, som för övrigt anser maskintillverkarnas intresse för skyddsteknikens utveckling och tillämpning ha gått avsevärt framåt sedan tiden för avgivandet av yrkesfarekommitténs betänkande, trots sig lämpligen kunna begränsa sig till att såsom ett senare moment under 7 § upptaga ett förbud mot försäljning eller upplåtande av maskin eller redskap eller del därav, vars användande blivit förbjudet med tillämpning av paragrafens förra moment. En utvidgning på nu angivna sätt av lagens tillämpning utöver arbetsförhållandet synes ej kunna giva anledning till några avsevärda betänkligheter men skulle bereda möjlighet att i mer trängande fall åvägabringa nyttig medverkan från maskintillverkarna och -försäljarnas sida.

Anmärkas bör måhända, att styrelsen ej med nu berörda bestämmelse tänkt

sig någon förändring i arbetsgivarens ansvarighet gentemot arbetaren. Träffas arbetare av skada till följd därav, att maskin genom tillverkarens försummelse ej varit på föreskrivet sätt anordnad, bör enligt styrelsens mening arbetsgivaren ändock vara ansvarig därför i förhållande till arbetaren — arbetsgivaren givetvis obetaget att i sin tur söka ersättning av tillverkaren.

För det fall att ett förbud skulle vara begränsat till användandet av en maskin eller ett redskap eller en maskin- eller redskapsdel under vissa förhållanden, t. ex. vid visst arbete, kan det givetvis stundom ställa sig något tvelaktigt med tillverkarens eller försäljarens ansvar. Kan det visas, att han vid försäljningen eller upplåtandet varit medveten om att föremålet i fråga varit avsett att begagnas under sådana förhållanden, där dess användning är förbjuden, torde han likväl ej böra undgå ansvar.

8 §.

Lagen om arbetarskydd är, såsom förut berörts, enligt ingressen till 1 § inriktad på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, varav bl. a. följer, att den icke äger tillämpning å sådana slag av verksamhet, som falla utom nämnda förhållande. Dylik verksamhet förekommer exempelvis i sådana fall, där några personer utföra arbete för egen räkning, såsom inom den produktiva kooperationen. Men lagen är ej heller enligt samma lagrum tillämplig å alla de slag av verksamhet, som falla inom ett arbetsförhållande — sådan verksamhet som icke är att hänföra till rörelse eller »särskilt arbetsföretag» är sålunda fritagen från lagens tillämpning. I regel äro nog båda de här berörda begränsningarna av lagens tillämplighet väl motiverade, men fall förekomma, då det måste anses beklagligt, att lagen med hänsyn därtill icke kan göras gällande till avvärjande av hotande yrkesfara. Vad här anförts äger giltighet jämväl i avseende å de slag av arbete, som åsyftas i undantagsbestämmelserna i 1 § a) och b) — beträffande det i c) undantagna arbetet gäller särskild lagstiftning.

Under sin verksamhet har yrkesinspektionen gång på gång råkat på fall, där dess ingripande ehuru väl behövt icke varit möjligt på den grund, att lagen om arbetarskydd icke varit tillämplig. Särskilt har kanske detta missförhållande gjort sig märkbart beträffande användningen av en del äldre ångpannor. En ångpanna, som innehaves av en kooperativ sammanslutning och skötes allenast av dess medlemmar eller som äges av en person, vilken för dess skötsel anlitar allenast medlemmar av sin familj, faller utom yrkesinspektionens befogenhetsområde och kan undandragas besiktning och provning hur länge som helst — hur gammal och dålig pannen än är.

Möjligen kunde det ifrågasättas, att man skulle söka avhjälpa nu antydda missförhållanden genom olika lagstiftningsåtgärder, avpassade med hänsyn till de olika grupperna av iakttagna fall. Enligt styrelsens förmenande skulle emellertid ett dylikt förfarande möta stora svårigheter och ändock icke giva tillfredsställande resultat. Ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att åvägbringa rättelse synes vara att föredraga.

Såsom ovan antytts, skulle det endast under exceptionella omständigheter och i den mån så erfordrades ifrågakomma att frångå eljest gällande regler för lagens tillämplighet, och har styrelsen såsom kännetecknande för ett dylikt förhållande föreslagit, att de med arbetet i fråga sysselsatta personerna skulle »uppenbarligen utsättas för allvarlig fara till liv eller hälsa». Härmed sammanhänger, att den utsträckta tillämpningen endast skulle kunna ifrågakomma beträffande bestämmelserna till skydd mot olycksfall och ohälsa. Vidare föreslås, för att bereda bästa möjliga handläggning av dessa frågor, att de skola avgöras av Kungl. Maj:t, och skulle socialstyrelsen enligt 58 § vid sin eventuella förberedande behandling av frågorna biträdas av arbetsgivar- och arbe-

tarrepresentanter. Givetvis skulle åt Kungl. Maj:ts beslut i en fråga av förevarande slag, där omständigheterna så påkallade, kunna givas allmängiltig tillämplighet.

I sådana fall, där verksamheten ej faller inom ett arbetsförhållande och man sålunda saknar arbetsgivare och arbetare, torde det icke låta sig göra att blott förordna om lagens tillämpning i visst eller vissa avseenden, enär lagen uttryckligt eller underförstått förutsätter förhandenvaron av nämnda två parter. Det torde sålunda bli nödvändigt att i dylika fall något omformulera de erforderliga bestämmelserna — särskilt till klargörande å vilken eller vilka ansvaret för bestämmelsernas iakttagande skall ligga. För sistberörda ändamål synes man ha anledning undersöka, huruvida någon eller några personer intaga en rättsligt erkänd ledarställning gent emot de övriga inom företaget sysselsatta — i annat fall torde man få lägga ansvaret på samtliga eller möjligen vissa av de arbetande själva.

III. Bestämmelser rörande arbetstiden.

För närvarande förekomma lagbestämmelser rörande arbetstiden i lagen om arbetarskydd, som i flera avseenden reglerar de minderårigas arbetstid, i lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag samt i lagen om arbetstidens begränsning (8-timmarslagen) — lagarna om arbetstiden å svenska fartyg och om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete synas, såsom till sin tillämpning begränsade till speciella verksamhetsområden, i förevarande sammanhang kunna lämnas åsido. Av de förstnämnda tre lagarna äro ej sällan två gemensamt bestämmande för en persons arbetstid och fall låta tänka sig, då så är förhållandet med alla tre lagarna. Särskilt förekommer det ofta vid minderårigas sysselsättande, att såväl arbetstidslagens som arbetarskyddslagens bestämmelser samtidigt måste beaktas. Användes exempelvis en minderårig till övertidsarbete eller eljest med förlängd arbetstid, har arbetsgivaren att uppmärksamma ej blott de gränser för den minderåriges arbetstid, som äro angivna i det med stöd av arbetstidslagen lämnade tillståndet utan även arbetarskyddslagens stadganden, som utan hänsyn till eftergifter från arbetstidslagen begränsar minderårigas (över fjorton år) arbetstid per dygn till högst 10 timmar och förbjuda minderårigas användande till arbete efter kl. 7 e. m. Arbetstidslagen lägger ej hinder i vägen för sysselsättande av 13-åriga pojkar inom industrien under 9 timmar av dygnet — förutsatt att arbetstiden per vecka är begränsad till 48 timmar — men enligt arbetarskyddslagen får deras dagliga arbetstid ej överskrida 8 timmar. I de fall där kvinnliga arbetare användas till övertidsarbete måste man tillse, ej mindre att deras användande ej överskrider begränsningarna i arbetstidslagen eller med stöd därav meddelat tillstånd än även att det ej kommer i kollision med bestämmelserna i lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Uppenbart torde vara, att nu berörda splittring av arbetstidslagstiftningen måste giva anledning till många missförstånd och lagöverträdelser samt jämväl i övrigt medföra avsevärda olägenheter. Redan under de förberedande arbetena för lagen om arbetarskydd var det även fråga om att i densamma inarbeta bestämmelserna rörande förbudet mot kvinnors nattarbete. Arbetstidslagen är emellertid givetvis av mycket mer ingripande betydelse för arbetsförhållandena, och är det egentligen först med dess tillkomst som frågan om en kodifiering av de skilda bestämmelserna rörande arbetstiden uppkommit. Så länge nämnda

lag anses böra ha allenast provisorisk giltighet, kan dock en dylik åtgärd ej gärna företagas. När styrelsen nu föreslagit en kodifiering av arbetstidsbestämmelserna, har det också skett, sedan styrelsen, på sätt i det följande närmare utvecklas, kommit till den uppfattningen, att åt nu ifrågavarande lagstiftning kan och bör givas permanent karaktär.

I förevarande avdelning av lagen skulle emellertid enligt styrelsens mening endast upptagas de så att säga allmängiltiga arbetstidsbestämmelserna, d. v. s. de som gälla oberoende av arbetarens ålder och kön. De särskilda bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors arbetstid ha synts lämpligen böra meddelas i samband med övriga särskilda bestämmelser beträffande minderårigas resp. kvinnors användande till arbete.

Vidare har styrelsen i denna avdelning ansett sig böra upptaga några för den svenska arbetarskyddslagstiftningen till övervägande del nya allmänna bestämmelser rörande arbetstidsförhållandena, nämligen angående raster, natt- och söndagsvila samt semester.

Innan styrelsen ingår på motivering av de särskilda bestämmelserna i förevarande avdelning, har styrelsen ansett sig böra söka något närmare redogöra för de skäl, vilka synts styrelsen tala för ej blott att upprätthålla den lagstadgade åttatimmarsbegränsningen utan även att godtaga densamma såsom definitiv anordning. Vidare har styrelsen trots det vara lämpligt att i samband därmed söka något belysa frågan om Sveriges anslutning till Washingtonkonventionen angående arbetstidens begränsning, varefter beröres den huvudsakliga innebörden av revisionen, i vad den angår 8-timmarsdagen. Slutligen lämnas i förevarande sammanhang en redogörelse för de omständigheter, som förmått styrelsen föreslå, att handläggningen av ärenden rörande arbetstidsbegränsningens tillämpning skulle överflyttas från arbetsrådet till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Såsom torde framgå av redogörelsen för den av Kungl. Maj:t anbefallda samt av socialstyrelsen och kommerskollegium verkställda utredningen rörande arbetstidslagstiftningens verkningar inom landet, se bih. II, har ej heller denna utredning, ehuru delvis lagd efter andra linjer än den år 1922 företagna, givit någon exakt och fullt tillförlitlig upplysning om berörda verkningar. Utredningens huvudsakliga resultat torde också kunna karakteriseras med samma ord, som styrelsen använde beträffande den förra, eller »att arbetstidslagstiftningens genomförande å ena sidan obestriddigen förorsakat avsevärd ökning av produktionskostnaderna, men å den andra för arbetarna medfört förmåner, som av dem högt värdesättas — verkningar, som icke för styrelsen inneburit någon nyhet utan redan tidigare från styrelsens sida framhållits vara att vänta. Huruvida nackdelarna i förra avseendet visat sig skäligen eller icke i förhållande till fördelarna i det senare — den enda jämförelse som torde kunna ifrågakomma mellan nu berörda inkommensurabla värden — därom anser sig styrelsen icke med stöd av utredningens resultat kunna uttala någon bestämd mening.»

Måste man sålunda fortfarande stå tveksam, när det gäller att bedöma den lagstadgade arbetstidsbegränsningens verkningar, torde man emellertid icke gärna kunna anse sig ha tillfyllestgörande skäl för ifrågavarande begränsnings avskaffande. En dylik åtgärd skulle nämligen givetvis vara ägnad att framkalla starka betänkligheter. Kroppsarbetarna, som efter en mångårig kamp lyckats genomdriva ifrågavarande reform, vilken för dem ter sig såsom inseglet på deras uppstigande till jämbördighet med övriga samhällsklasser, komme, åtminstone i vad på deras organisationer ankommer, att till det ytter-

sta strida för reformens upprätthållande och befastande. Om än den lagstadgade arbetstidsbegränsningen upphörde att gälla, skulle med all sannolikhet den faktiska komma att tillsvidare bestå. För arbetarna skulle det då gälla att genom kollektivavtalen säkerställa 8-timmarsdagen, och man kan förvänta, att de för nående av detta mål ej skulle sky bittra fejder och långt gående uppoffringar. Med det skärpta stridsläge, vari frågan om arbetstidsbegränsningen sålunda skulle råka, skulle det antagligen även i många fall visa sig förenat med större svårigheter än nu att förmå arbetarna till de av de praktiska förhållandena påkallade utökningar av arbetstiden, som den nu gällande lagstiftningen medger och som ju också f. n. i ganska stor omfattning förekomma.

Ett avskaffande av den lagstadgade arbetstidsbegränsningen skulle sålunda, såvitt styrelsen kan döma, åtminstone för den närmare framtiden sannolikt ej blott bli utan åsyftade verkningar utan måhända snarare bidra till att göra arbetsgivarnas ställning i förevarande avseende ogynnsammare. Framhållas må också, att härovan berörda utredning otvivelaktigt givit vid handen, att den svenska industrien i betydande mån anpassat sig med hänsyn till 8-timmarsdagen.

Då statsmakterna alltså, enligt styrelsens mening, icke böra låta den nu gällande arbetstidslagen upphöra att gälla utan att ersättas genom ny lagstiftning, återstår att taga ställning till frågan, huruvida den nya lagstiftningen fortfarande bör vara av provisorisk karaktär eller om åt densamma lämpligen kan givas definitiv giltighet.

Beträffande nu uppställda fråga kan icke bestridas, att ovan berörda ovissa resultat av den verkställda utredningen skäligen kunna synas tala för ett fortsatt provisorium. Även med hänsyn till ställningen på den internationella arbetstidsreglerings område, där ju det stora flertalet stater fortfarande står avvaktande i förhållande till Washingtonkonventionen på området, kan det förefalla, som man hade anledning förorda ett dylikt provisorium. Oavsett nu berörda förhållanden, vilkas betydelse i förevarande sammanhang styrelsen villigt erkänner, har styrelsen emellertid funnit sig böra föreslå, att åt den nya arbetstidslagstiftningen måtte förlänas definitiv karaktär.

Frågan om lagstadgad 8-timmarsdag har under de senaste åren utgjort ett av de mest uppmärksammade och omstridda politiska spörsmålen. Genom en energisk propaganda har 8-timmarsdagen kommit att framstå å ena sidan som en nära nog sakrosankt institution, vilken det vore ett brott att i något avseende rubba på, och å den andra som den väsentliga orsaken till de svårigheter, varmed näringarna nu för tiden ha att kämpa. Här antydda båda uppfattningar ha i betydande mån försvårat ett ändamålsenligt och praktiskt genomförande av den lagstadgade arbetstidsbegränsningen. Arbetarna och särskilt deras organisationer ha nämligen i regel ansett sig förpliktade att principiellt ställa sig avvisande mot varje om än så välmotiverat avsteg från 8 timmars arbetsdag. Å andra sidan ha arbetsgivarna, behärskade av sin uppfattning om arbetstidsbegränsningens fördärlighet och därav följande ohållbarhet, i många fall underlåtit att anpassa sig efter och söka göra det bästa möjliga av 8-timmarsdagen. Nu berörda tendenser gjorde sig särskilt gällande i början av arbetstidslagstiftningens tillämpning och ha sedermera, efter det arbetstidsbegränsningen fått en till synes mer permanent karaktär, varit mindre framträdande.

Enligt styrelsens förmenande skulle ett definitivt antagande av 8-timmarsdagen, varigenom denna fråga komme att avföras från den politiska dagordningen och undandragas det därmed förbundna strids- och osäkerhetstillståndet, vara ägnat att bereda frågan ett annat, mer praktiskt och lidelsefritt bedömande. Såväl arbetsgivare som arbetare skulle få möjlighet att utan hinder

av saken ovidkommande politiska synpunkter medverka till reformens anpassning till och inordnande i produktionen och näringslivet i övrigt. Anmärkas kan för övrigt, att motsvarande lagstiftning i andra länder är av definitiv karaktär.

Erinras bör måhända slutligen här, att ett definitivt antagande av lagstadgad arbetstidsbegränsning ingalunda skulle beskära statsmakternas befogenhet att ändra eller upphäva ifrågavarande lagstiftning — enda skillnaden bleve att frågan icke automatiskt påkallade förnyad prövning efter viss tid.

Sedan styrelsen sålunda utvecklat sin mening i fråga om arbetstidslagstiftningens fortsatta bestånd och arten av dess giltighet, anser styrelsen sig böra uppmärksamma frågan om Sveriges anslutning till Washingtonkonventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag till åtta timmar om dagen och fyrtioåtta timmar i veckan.

Såsom framgår av den i bihang II lämnade redogörelsen för 8-timmarsdagens tillämpning i utlandet, har anslutningen till berörda konvention, oaktat ivriga bemödanden från många håll, i realiteten icke gjort synnerligen stora framsteg från tiden för senaste revision av förevarande lagstiftning. Visserligen har en tydlig beredvillighet till ratificering kommit till uttryck från ett flertal staters sida, men ha besluten i detta avseende merendels varit förbundna med förbehåll om andra staters anslutning. Därtill kommer, att de olika ländernas lagstiftning i ämnet i regel mer eller mindre avviker från konventionen, vilket, då tanken på en revision av densamma åtminstone för tillfället synes övergiven, torde få anses göra utsikterna för en mer allmän anslutning till konventionen mindre lovande. Emellertid äro krafter fortfarande i rörelse för att främja en sådan anslutning och uteslutet är icke, att man kan nå fram till någon anordning, som skulle kunna verka i dylik riktning.

Socialstyrelsen har vid flera tillfällen, bl. a. i sitt år 1921 avgivna betänkande rörande arbetstidslagstiftningens revision (sid. 31), redogjort för skilljaktigheterna mellan nämnda lagstiftning och ifrågavarande konvention. Genom vissa ändringar, som därefter vidtagits i lagtexten, ha skilljaktigheterna ytterligare ökat. Styrelsens i berörda betänkande framförda uppfattning, att konventionens tillämpning på våra förhållanden skulle medföra en väsentlig omläggning av den svenska arbetstidslagstiftningen, har sålunda numera än mer fog för sig. Otvivelaktigt måste anslutning till konventionen ur flera synpunkter anses som ett angeläget önskemål, men nyssberörda konsekvens därav är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. En lagstiftning, som utarbetats och modifierats med hänsyn till ett lands säregna förhållanden samt under en följd av år inarbetats i rättsuppfattningen och givit upphov åt åtgärder för näringslivets anpassning, kan tydligen icke omläggas utan besvärande rubbningar och andra olägenheter. Vad särskilt den svenska arbetstidslagstiftningen angår, är därjämte att märka, att en samvetsgrann utformning av lagstiftningen efter konventionen skulle göra om intet flera, delvis betydelsefulla undantag från lagstiftningens tillämpning, som f. n. komma näringarna tillgodo. Med hänsyn till nu berörda omständigheter, som måhända skulle äventyra hela arbetstidslagstiftningens bestånd, har styrelsen icke ansett sig kunna förorda anslutning för Sveriges del till ifrågavarande konvention.

Beträffande den sakliga innebörden av den verkställda revisionen av arbetstidslagstiftningen har det, oavsett vad härovan anförts rörande betydelsen av lagstiftningens stabilitet, icke ansetts föreligga skäl för några mer genomgripande förändringar. Från arbetsgivarnas sida ha visserligen framförts bittra och talrika klagomål över arbetstidslagen samt i många fall uppgivits, att densamma vore strängare än motsvarande lagstiftning i övriga länder. Arbets-

givarna sakna givetvis icke skäl för sin misstämning mot lagen, men påståendet ifråga om utlandets lagstiftning måste betecknas såsom missvisande — motsvarande påstående göres för övrigt gällande av arbetsgivarna i snart sagt alla länder. En jämförelse mellan vår arbetstidslagstiftning, med tillbörligt beaktande av dess möjligheter till eftergifter och andra avvikelser, och flertalet andra länders lagstiftning i ämnet giver enligt styrelsens mening vid handen, att den förra lagstiftningen i avseende å tillmötesgående mot näringarnas krav ingalunda kan anses särskilt restriktiv, snarare tvärtom. Oavsett undantaget för alla rörelser eller arbetsföretag med färre än fem arbetare, må sålunda erinras om de allmängiltiga möjligheterna till eftergift i fall, där så påkallas till undvikande av ett allvarligt missförhållande eller där det stora flertalet av de av eftergiften berörda arbetarna finna densamma önskvärd och arbetstiden ej därigenom oskäligt utsträcker — den senare eftergiftsmöjligheten i stor utsträckning utnyttjad. Vidare må framhållas, att möjligheterna till övertidsarbete — 7 timmar per vecka för nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten och 200 timmar för vanligt övertidsarbete per år, i båda fallen oberoende av tillstånd eller särskild överenskommelse, samt efter tillstånd ytterligare 150 timmar per år i fall av trängande behov — icke lära kunna anses snävt tillmätta i jämförelse med de tillfällen till övertidsarbete, som lagstiftningen i utlandet vanligen erbjuder.

Givetvis har arbetstidslagen även varit utsatt för klander från arbetarnas sida, där man funnit dess bestämmelser i åtskilliga avseenden alltför lindriga för att skäligen motsvara arbetarnas anspråk. Med hänsyn till nödvändigheten att icke ytterligare försvåra och fördyra produktionen, som i stort sett f. n. ändock arbetar under rätt bekymmersamma villkor, har styrelsen ej heller ansett sig kunna lyssna till arbetarnas här åsyftade krav.

Styrelsen har sålunda vid revisionen av bestämmelserna rörande arbetstidens begränsning inskränkt sig till att föreslå sådana ändringar, som syntes påkallade till avhjälpande av missförhållanden eller tvekan, som framträtt vid bestämmelsernas tillämpning.

När arbetstidskommittén i sitt betänkande med förslag till lag om arbetstidens begränsning diskuterade frågan om förläggning till socialstyrelsen av ärendena angående nämnda lags tillämpning, gav kommittén uttryck åt den uppfattningen, att styrelsen med oförändrad organisation knappast skulle vara i stånd att på ett tillfredsställande sätt fullgöra den ifrågasatta uppgiften. Denna sin uppfattning grundade kommittén väsentligen därpå, att styrelsen dels redan hade en så pass dryg arbetsbörda, att det ej lämpligen kunde ifrågakomma att pålägga densamma några nya arbetsuppgifter av mer betungande art, och dels att styrelsen ej vore utrustad med sådan representation för arbetsgivare och arbetare, som för det nya uppdraget finge anses nödvändig. Kommittén betonade emellertid sambandet mellan ärendena rörande arbetstidslagens tillämpning och styrelsens uppgifter i egenskap av yrkesinspektionens chefsmyndighet samt framhöll, att det vore möjligt, »att efter några år, sedan det hopade arbete, som genomförandet av lagstiftningen rörande arbetstidens reglering otvivelaktigt kommer att medföra för rådet, och sedan riktlinjerna för denna lagstiftnings tillämpning hunnit utformas, arbetsrådets uppgifter skola kunna överflyttas på socialstyrelsen».

Anmärkas må för övrigt, att kommittén ej anförtrodde alla ärenden rörande arbetstidslagens tillämpning åt arbetsrådet utan uppdrog övertidsärendenas handläggning åt yrkesinspektionens chefsmyndighet — en anordning som bestod till den 1 juli 1921.

Såsom man kunde vänta, möttes det nyupprättade arbetsrådet av en överväldigande arbetsbörda. Från den 1 november 1919, då rådet började sin verk-

samhet, till den 1 januari 1920, då arbetstidslagen trädde i kraft, inkommo sålunda 1,415 ärenden. Antalet inkomna ärenden, fördelade på halvår, utgjorde sedermera: 1920: 2,458 och 447; 1921: 143 och 786; 1922: 595 och 412; 1923: 487 och 542; 1924: 535 och 468 samt första halvåret 1925: 434.

Arbetsrådets första stat upptog avlöningar till ett sammanlagt belopp av 72,675 kr. och omkostnader till 40,000 kr. eller tillsammans 112,675 kr., men de förslagsvis upptagna beloppen måste i så betydande mån överskridas, att statsverkets sammanlagda utgifter för arbetsrådet, dyrtidstilläggen men ej resekostnaderna inbegripna, för år 1920 uppgingo till kr. 251,097:28. Med hänsyn till den starka minskningen av rådets arbete har sedermera gång efter annan genomförts betydande inskränkningar i avseende å rådets personal och dennas avlöning m. m. För år 1923, det sista året före ikraftträdandet av den nu gällande arbetstidslagen, upptog rådets stat en slutsumma av kr. 83,725:—, och uppgingo de faktiska utgifterna för rådet, med dyrtidstillägg men ej resekostnader, till kr. 102,334:61. Med år 1924 nedsattes ledamöternas arvoden från 5,000 till 4,000 kr., och kommo de ej längre i åtnjutande av dyrtidstillägg. Statens slutsumma har för de två senast tilländalupna budgetåren varit upptagen till kr. 74,437:50, resp. 61,150:—, och ha utgifterna, dyrtidstillägg men ej resekostnader inräknade, uppgått till kr. 82,813:87, resp. 65,416:83. Vad till sist angår budgetåret 1925—1926 slutar rådets stat på enahanda belopp som för det nästföregående året eller kr. 61,150:—.

Vid framläggande år 1922 av förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning fann sig socialstyrelsen föranlåten att till granskning upptaga det från vissa håll förordade förslaget om överflyttning på styrelsen av arbetsrådets åligganden. Med erkännande, att en dylik åtgärd från sparsamhetssynpunkt onekligen måste förefalla tilltalande, fann styrelsen sig likväl böra avstyrka en dylik åtgärd. Sitt anförande i denna fråga inledde styrelsen med följande allmänna omdöme rörande arbetsrådets verksamhet:

»När arbetstidskommittén i sitt betänkande med förslag till lag om begränsning av arbetstiden föreslog upprättandet av en särskild myndighet, arbetsrådet, för handläggning av flertalet ärenden rörande nämnda lags tillämpning, åsyftade kommittén därmed i främsta rummet att åvägabringa en lagtillämpning, som, enhetlig och konsekvent, på samma gång den på ett effektivt sätt i allmänhet förverkligade 8-timmarsdagens idé, å andra sidan tillika i tillbörlig mån tog hänsyn till näringslivets mångskiftande förhållanden och krav. Såvitt socialstyrelsen förmår bedöma, torde arbetsrådets verksamhet på det hela taget ha väl motsvarat nyssberörda syfte. Den osäkerhet och de svårigheter, genomförandet av en så djupt ingripande lagstiftning i regel måste medföra, lära även genom nämnda verksamhet ha i avsevärd mån mildrats. Framhållas må också, att rådets sammansättning, med arbetsgivar- och arbetarrepresentanter, berett arbetsgivar- och arbetarparterna tillfälle att taga del i rådets arbeten, vilket åter varit ägnat att åt rådets beslut förskaffa förtroende och auktoritet.»

Såsom mer direkta skäl mot den ifrågasatta överflyttningen anförde styrelsen huvudsakligen, att ärendena rörande arbetstidslagens tillämpning efter en sådan åtgärd skulle bli underkastade ett annat handläggningssätt än förut, vilken förändring sannolikt skulle vara ägnad att inom arbetsgivar- och arbetarkretsar minska tilliten till avgörandena, ävensom att besluten ej längre skulle bli definitiva. Vidare framhölls, att åtgärden för styrelsens chef, som skulle få att besluta i de för honom nya, ömtåliga frågorna, skulle verka mycket betydande.

Med det förlängda provisorium i avseende å arbetstidslagen, som styrelsen då funnit sig nödgad föreslå, ansåg styrelsen det stämma bäst överens, att arbetsrådet tillsvidare bibehölls. För det fall att arbetstidsbegränsningens bestämmelser en gång framdeles såsom definitiva komme att införlivas med arbetar-

skyddslagen, skulle det emellertid, ansåg styrelsen, vara naturligt, att styrelsen i samband med sina övriga åligganden i avseende å nämnda lag jämväl fick åtaga sig ärendena rörande arbetstidens begränsning.

Vid övervägande av frågan, huru statsmakterna med hänsyn till utlöpanDET av den nu gällande arbetstidslagen böra förhålla sig i avseende å den lagstadgade begränsningen av arbetstiden, har styrelsen, såsom förut omnämnts, kommit till den slutsatsen, att nämnda begränsning borde fastställas att gälla definitivt. Vidare har styrelsen, såsom även förut utvecklats, funnit starka skäl tala för, att de definitiva bestämmelserna angående arbetstidens begränsning införlivas med lagen om arbetarskydd. De av styrelsen vid arbetstidslagens näst föregående revision anförda och här ovan återgivna förutsättningarna för arbets-tidsärendenas överflyttning till socialstyrelsen skulle sålunda vara för handen. Tydligt torde även vara, att mycket vägande skäl måste föreligga, för att handläggningen av ärenden rörande vissa bestämmelser i en lag skall utbrytas och anförtros åt särskild, annan myndighet än den, som har att taga befattning med lagens tillämpning i allmänhet.

Ytterligare en omständighet, som nödgat styrelsen att nu ifrågasätta en överflyttning av arbetstidsärendena, har varit det under de senare åren allt skarpare framträdande kravet på sparsamhet inom statsförvaltningen.

I samband med sitt vid lagens förra revision gjorda avstyrkande av en överflyttning gjorde styrelsen gällande, att åtskilliga besparingar skulle kunna göras i avseende å statsverkets kostnader för arbetsrådet, och ansåg styrelsen, att på sådant sätt nämnda kostnader skulle kunna nedbringas till omkring 60,000 kr. per år. En avsevärd reducering har även, såsom ovanstående uppgifter om kostnaderna utvisa, numera skett. Tveksamt synes emellertid vara, om ej även med de vidtagna inskränkningarna ifrågavarande ärenden förorsaka statsverket onödigt stora kostnader.

Handläggningen av arbetstidsärendena medförde, såsom ovan nämnts, till en början ett mycket drygt arbete, detta ej endast på grund av ärendenas överväldigande mängd utan även med hänsyn därtill, att man då, såsom i allmänhet i fråga om ny lagstiftning, blev ställd inför ett stort antal tolkningsfrågor, som det gällde att lösa på ett sätt, som säkerställde en såvitt möjligt rationell och praktisk tillämpning av den ifrågavarande lagen. Sedan detta så att säga grundläggande tolkningsarbete småningom i stort sett genomförts, har arbetsrådets befattning med arbetstidslagens tillämpning givetvis mycket förminskats och förenklats. Allmänheten har genom arbetsrådets praxis fått upplysning om lagens innebörd och vet numera någorlunda, vilka möjligheter till lindring lagen medgiver. Arbetsrådet å sin sida har i regel en fast utbildad praxis att följa.

Arbetsrådets diarieförda ärenden ha under de senaste åren uppgått till omkring 1,000 för år. Av dessa torde framemot hälften kunna sägas utgöras av anmälningar rörande overtidsarbete enligt 6 § arbetstidslagen (nödfallsarbete) eller andra ärenden, vilka icke bliva föremål för någon avsevärd behandling i rådet. Jämväl de övriga ärendena äro till stor del av sådan beskaffenhet, att deras avgörande ej giver anledning till några mer omfattande överläggningar. Den största ärendegruppen, åtminstone om man bortser från omnämnda anmälningar, utgöres av framställningar om tillstånd till overtidsarbete, vilka framställningar vanligen äro tillstyrkta av vederbörande arbetare och då i regel icke anses påkalla någon mer ingående behandling.

Såsom förut nämnts, var overtidsärendenas handläggning tidigare uppdragen åt socialstyrelsen, och var styrelsen för sin befattning med arbetstidslagen tilldelad ett anslag uppgående som högst till 17,300 kr. (för år 1921). Såvitt styrelsen nu kan döma, skulle ett anslag på 25,000 å 30,000 kr. räcka ej blott till avlöning åt de arbetskrafter, varmed styrelsen i fall av arbetstids-

ärendenas övertagande skulle behöva förstärkas, utan även till ersättning för den ökade representation av arbetsgivare och arbetare, som förutsättes i 58 §.

Ehuru socialstyrelsen, som nu fungerar såsom yrkesinspektionens chefsmyndighet, redan är så nedtyngd av olika arbetsuppgifter, att den knappast kan med tillfredsställelse hälsa några nya dylika, har styrelsen med hänsyn till vad ovan anförts, ansett sig icke kunna underlåta föreslå, att handläggningen av ärendena rörande arbetstidslagens tillämpning måtte överflyttas till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

9 §.

Denna paragraf, som överensstämmer med 4 § första stycket i den nuvarande arbetstidslagen, har, då den innehåller det mest betydelsefulla stadgandet angående arbetstiden, ansetts böra placeras främst i förevarande avdelning. För en dylik anordning talar även, att flertalet av avdelningens övriga bestämmelser hänföra sig till detsamma.

Beträffande andra stycket i 4 § av den nuvarande arbetstidslagen gäller ej vad nu anförts. Med hänsyn härtill har detta stycke avskilts och infogats i lagen något senare, nämligen såsom 11 §.

10 §.

1 mom.

I förvarande paragrafs första moment har sammanförts flertalet av de undantagsbestämmelser, som nu återfinnas i 1 och 2 §§ arbetstidslagen. Ett par dylika bestämmelser, nämligen rörande arbete, som utföres i arbetarens hem m. m., och rörande skeppstjänst, ha icke medtagits, enär där åsyftade arbeten redan genom bestämmelser under 1 § i föreliggande förslag till arbetarskyddslag äro undantagna från hela denna lags tillämpning. Med hänsyn till undantagsbestämmelsen i samma lagrum för jordbruket jämte vissa binäringar har punkt h) omarbetats.

Undantagen äro i överensstämmelse med den i arbetstidslagen väsentligen iakttagna ordningsföljden uppställda så, att först komma undantag, som i den meningen äro allmängiltiga, att de ej hänföra sig till viss industri, eller annan näringsgren, och därefter de, som kännetecknas av ett dylikt förhållande.

a)

Främst bland undantagen har upptagits en bestämmelse, som har till ändamål att ersätta den i arbetstidslagens ingress intagna betingelsen i avseende å arbetarantalet.

Med hänsyn till att tvekan yppat sig rörande tolkningen av det i detta sammanhang förekommande uttrycket »i regel», må framhållas, att förevarande undantag enligt styrelsens mening skall äga tillämpning i de fall, då arbetarantalet under någon längre tid med normal drift — tidslängden i viss mån beroende av verksamhetens art — eller från verksamhetens början i övervägande mån genomsnittligt varit högst fyra. Huruvida nu berörda förhållande vid varierande arbetarantal ägt rum med någon regelbundenhet eller ej, saknar betydelse för undantagets tillämpning.

b)

I betraktande av den i 2 § givna definitionen å lagens arbetarbegrepp har bestämmelsen i arbetstidslagens 2 §, som jämväl meddelar en dylik men olika lydande definition, icke ansetts kunna upptagas i oförändrad form, utan har

densamma infogats som en undantagsbestämmelse i förevarande paragraf. Någon ändring i sak medför dock icke denna omläggning.

Såsom jämförbart med vissa av de hittills i arbetstidslagens 2 § upptagna arbetena har till förevarande moment överflyttats det vid 1923 års revision till nämnda paragraf fogade undantaget 1) rörande arbete av portvakt.

h)

Med hänsyn till att jordbruk jämte binärningar, som icke bedrivs såsom självständiga företag, redan i 1 § undantagits från arbetstidsbestämmelsernas tillämpning, har förevarande punkt omarbetats. Härvid har fiske, som hittills varit undantaget från arbetstidsregleringen i samband med skeppstjänst, ansetts lämpligen kunna upptagas här.

2 mom.

I enlighet med arbetstidskommitténs förslag har alltifrån den lagstadgade arbetstidsbegränsningens början från arbetstidslagens tillämpning varit undantaget »sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande». Alla övriga slag av arbete, som förekomma i dylika rörelser, ha däremot varit underkastade lagen. Redan tidigt visade det sig förenat med stora svårigheter att få lagen tillämpad i avseende å sistberörda slag av arbete, och fann sig styrelsen föranlåten att i sitt år 1921 avgivna betänkande rörande lagens revision föreslå bl. a. den ändringen i lagen, att arbetsrådet skulle bemyndigas att, i den mån så prövades påkallat för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande, medgiva annan begränsning av arbetstiden för — utom sjuk- och fattigvårds- m. fl. anstalter — hotell-, restaurang- och kaféerörelser. Detta förslag åsyftade beträffande sist angivna slag av rörelser, att alla slags arbeten inom desamma, vare sig arbetet vore att hänföra till allmänhetens direkta betjänande eller ej, skulle vara inbegripna under lagens tillämpning — uppdelningen mellan i stort sett serverings- och kökspersonalen hade visat sig leda till en del tolknings- och tillämpningstvister — men att å andra sidan arbetsrådet skulle åvägabringa sådan reglering av arbetstiden, som, anpassad efter de särskilda arbetenas förhållanden, lämpligen skulle låta sig genomföra.

Till motivering av sitt förslag anförde styrelsen bl. a. följande:

»I likhet med anstalternas personal torde personalen i hotell, restauranger och kaféer i allmänhet tidigare ha haft en icke närmare fixerad men faktiskt synnerligen lång arbetstid, varför arbetstidslagens bestämmelser i avseende å denna arbetstid inneburit en mycket kraftig reduktion. Till belysande av den förändring lagen i sådant avseende inneburit må nämnas, att socialstyrelsens för några år sedan utförda undersökning av arbetsförhållandena inom hotell-, restaurang- och kaféföretagen utvisade, enligt personalens uppgifter, en genomsnittlig nettoarbetstid för samtliga personalgrupper per vecka av 89 timmar. Arbetsgivarnas uppgifter gävo i regel vid handen något kortare tider, men uppgick likväl enligt dem motsvarande nettoarbetstid för vecka till 81.2 timmar. För enstaka personalgrupper förekom avsevärt längre arbetstid. Sålunda hade enligt uppgifter från personalens sida de icke yrkesutbildade köksbiträdena å enklare hotell och pensionat m. m. en genomsnittlig veckoarbetstid av 101.9 timmar — enligt arbetsgivarnas uppgifter belöpte sig denna arbetstid till 90.2 timmar. Att en inskränkning av arbetet från dylika arbetstider till 48 timmar i veckan skulle förorsaka svårartade olägenheter för arbetsgivarna är uppenbart. Å en del håll har även allmänheten fått kännning därav i form av förkortade serveringstider o. d. I stor utsträckning och synnerligast i de mindre företagen lär lagen ej heller iakttagas.»

Riksdagen, som av utskottsutlåtandet att döma, bl. a. icke fann det tillrädligt att utvidga arbetstidslagen till att omfatta det arbete, som avser allmänhetens direkta betjänande, uteslöt från lagens tillämpning arbete i sjuk- och fattigvårds- m. fl. anstalter samt avvisade förslaget i vad det angick hotell, restauranger och kaféer. Annat arbete än till allmänhetens direkta betjänande i omfördälda företag har sålunda fått kvarstå under lagens fulla tillämplighet.

Från yrkesinspektionens och särskilt yrkesinspektrisens och hennes assistenters sida har nedlagts ett träget och omfattande arbete i syfte att genomföra arbetstidslagens tillämpning å det lagen underkastade arbetet i här ifrågavarande företag. Av en av yrkesinspektrisen till styrelsen avgiven redogörelse för en verkställd utredning i ämnet, vilken redogörelse bifogas såsom bilaga A, framgår emellertid, att lagens iakttagande i avseende å berörda arbeten tyvärr måste betecknas såsom mycket bristfällig. Även om man skulle såsom lagenlig godtaga en bruttoarbetstid av 10 timmar per dygn och 60 timmar per vecka, komme likväl en stor del av här åsyftade arbete att vara att anse såsom olagligt. I de stora företagen med talrik personal låter det utan allt för stor svårighet sig göra att låta personalen arbeta på skift, men de små företagen sakna möjlighet att på detta sätt anpassa sig efter arbetstidslagstiftningen.

Nu berörda missförhållande är tyvärr så grundat i arbets- och arbetarförhållandenas natur inom ifrågavarande företag, att man knappast kan se någon möjlighet till avsevärd bättring. Arbetstiden måste för kökspersonalen eller den grupp av arbetstagare, varom det här i främsta rummet är fråga, väsentligen rätta sig efter serveringstiden, vilken sträcker sig från en ofta nog ganska tidig timme på morgonen till framåt midnatt. Ej sällan lär kökspersonalen åtminstone delvis även få stanna efter serveringstidens slut för att avsluta diskningen. Nu antydda synnerligen utsträckta arbetstid är emellertid i många fall mycket ojämnt utnyttjad. Under flera perioder under dagens lopp är nämligen ofta nog frekvensen i serveringslokalerna obetydlig, och detta förhållande återverkar på köksarbetet, så att detta kan skötas med mindre folk eller åtminstone mera makligt. Detta arbete torde också ej sällan delvis vara att anse såsom »beredskapstjänst».

I stor utsträckning åtnjuta ifrågavarande arbetstagare fri bostad, ofta i samma hus, vari de ha sitt arbete. Då deras rum, som de vanligen dela med någon eller några kamrater, väl i allmänhet ej erbjuder någon särskilt tilltalande uppehållsplats, är det naturligt, att de, även när ej arbetet påkallar det, många gånger söka sig ned till köket, där de finna sällskap och måhända också tillfälle att intaga förtäring av ett eller annat slag. Givetvis deltaga de då också ofta i fall av behov i arbetet.

En annan omständighet, som medverkar till att slappa personalens intresse för iakttagandet av en fixerad arbetstid, är den, att dess avlöning i regel utgår med visst belopp för månad, oberoende av hur lång tid det förelagda, dagliga arbetet kan ha tagit. Övertidsarbete berättigar sålunda vanligen ej till någon särskild ersättning, och en följd härav är, att det visat sig så gott som omöjligt, att i hotell, restauranger och kaféer få övertidsjournal förd.

Av det nu anförda torde framgå, att olika omständigheter samverka till att försvåra arbetstidslagstiftningens tillämpning på kökspersonalen i nämnda företag. Arbetets intermittenta karaktär motiverar en förlängning av arbetstiden, och arbetsgivarens benägenhet härför motverkas ej av något starkare intresse å arbetstagarnas sida. Under sådana förhållanden torde det få anses nära nog utsiktslöst att söka med några anspråk på samvetsgrannhet förverkliga den lagstadgade arbetstidsbegränsningen i avseende å här åsyftade arbeten.

Till stöd för sitt avvisande av styrelsens härovan omfördälda, tidigare förslag att bereda möjlighet till åvägabringande av lindrigare ar-

betsstidsbegränsning för här ifrågavarande arbetstagare anförde andra lagutskottet vid 1921 års riksdag bl. a., att dessa arbetstagare torde vara så begränsade till sitt antal, att det syntes oegentligt att allenast med hänsyn till dem införa en ny art av dispenser från lagen. Styrelsen kan ej dela denna uppfattning. Såvitt man av tillgängliga uppgifter kan döma, torde den i hotell, restauranger och kaféer sysselsatta personalen, som är underkastad den nu gällande arbetstidslagstiftningen, kunna beräknas uppgå till omkring 4,000 personer — alltså en icke alldeles obetydlig siffra. Och även om den vore lägre, skulle styrelsen med hänsyn till de för lagarnas auktoritet i allmänhet fördärvliga verkningarna av förekomsten av lagbestämmelser, som icke kunna bringas till tillämpning, anse en förändring påkallad. Att, på sätt 1921 års riksdag gjorde med anstalterna för sjuk- och fattigvård m. m., lägga ifrågavarande sysselsättningar helt utanför den lagstadgade arbetstidsregleringen, torde med hänsyn till den oskäligen arbetstid, som i stor utsträckning varit rådande för dem, icke kunna förordas från styrelsens sida. Deras inbegripande under arbetstidslagstiftningen har, ehuru tillämpningen å dem av denna lagstiftning varit mycket bristfällig, otvivelaktigt gjort nytta och undanröjt en del av de värsta missförhållandena. Anmärkas kan också, att det riksavtal för här ifrågavarande företag, som träffades 1920 och vilket bl. a. innehöll bestämmelser rörande arbetstiden, utgått med år 1924 utan att ersättas med något nytt.

Till vinnande av härovan berörda syften — att under den lagstadgade arbetstidsbegränsningens skydd bibehålla det arbete i hotell, restauranger och kaféer, som icke är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, och tillika för detta arbete få till stånd en arbetstidsreglering, som kan genomföras — har styrelsen icke funnit annan utväg än att i fall, där lagens genomförande skulle medföra synnerliga svårigheter, bereda möjlighet till åvägabringande av dylik reglering på administrativ väg, varvid tillbörlig hänsyn skulle kunna tagas till de olika förhållanden, varunder arbetet bedrivs. Sannolikt skulle emellertid denna reglering i vissa fall få lov att bli av mycket enkel art, exempelvis inskränka sig till påbjudande av vissa fridagar.

I sitt år 1921 avgivna betänkande rörande arbetstidslagens revision vände sig styrelsen bl. a. mot den av arbetsrådet tillämpade s. k. huvudsaklighetsprincipen, som gick ut på, att vid en persons sysselsättande med olika arbeten, varav något eller några voro underkastade nämnda lag men de övriga icke eller ock de skilda arbetena normerades av olika bestämmelser i lagen, det för personen i fråga huvudsakliga arbetet skulle i avseende å arbetstidens reglering vara bestämmande för hans sysselsättning i dess helhet. När styrelsen då påvisade ohållbarheten av denna princip, avsåg styrelsen emellertid endast sådana fall, där de olika arbetena voro på sådant sätt till tiden skilda, att i avseende på något eller några av dem särskild arbetsreglering skäligen kunde komma till tillämpning, såsom exempelvis då en arbetare användes en del av dagen i en fabrik och därefter till jordbruksarbete. I fråga om verkligt »blandad sysselsättning», d. v. s. där de olika arbetena avlösa varandra genom en mångfald till tiden obestämda ombyten, t. ex. då ett butiksbiträde tillika användes till sömnads- eller annat hantverksarbete, kan tydligen huvudsaklighetsprincipen icke undvaras.

11 §.

Förevarande bestämmelse, vilken såsom förut berörts hämtats från 4 § andra stycket i arbetstidslagen, har icke ansetts lämpligen kunna inordnas bland medgivandena i 12 §, vilka samtliga för utnyttjande äro beroende av särskilt tillstånd. Då det ej heller syntes låta sig göra att sammanföra bestämmelsen med

stadgandena rörande övertidsarbete, har åt densamma ägnats en särskild paragraf.

12 §.

Denna paragraf överensstämmer med 5 § arbetstidslagen med allenast de avvikelserna att »arbetsrådet» ersatts med »yrkesinspektionens chefsmyndighet» och att de båda styckena i nämnda lagrums sista moment, såsom åsyftande två skilda grupper av fall, uppdelats på två moment.

13 §.

2 mom.

Medgivandet till nödfallsarbete har i stor utsträckning kommit till tillämpning å vissa slag av verksamhet, vilka visserligen bokstavligen fylla lagens fordringar men knappast torde motsvara de förutsättningar, som man skäligen måste antaga ha varit åsyftade av lagstiftaren. Styrelsen syftar härmed på den verksamhet, som utövas av en del olika företag, vilka ha till mer eller mindre huvudsaklig uppgift att yrkesmässigt avhjälpa skador, tillkomna under sådana omständigheter, som angivas i 13 § 1 mom. första styckets första punkt. Exempel på dylik verksamhet lämna bl. a. skeppsvarven i sina reparationer av haverister. Jämväl entreprenörsfirmor för vatten-, gas- och elektriska anläggningar, företag för bärgning av skadade automobiler och dylika rörelser skulle, ehuru de hittills ej i större utsträckning gjort det, kunna begagna sig av förevarande bestämmelse.

Det arbete, som ingår i nu berörda verksamhet, är nog från det av natur- eller olyckshändelsen drabbade företagets synpunkt att anse som oförutsebart, och i och för sig är givetvis varje särskilt dylikt arbete det även för det hjälpande företaget. Men fastän det senare företaget är okunnigt om vilka arbeten, som vänta det och när arbetena skola infalla, har det ordnat sig för dessa arbeten, vilkas förekomst och omfattning ungefärligen låta sig på förhand beräkna. Statistiskt sett innebära nödfallsarbetena för dessa företag ej något oförutsett, utan ingå de som en större eller mindre del i dess normala verksamhet.

Enligt styrelsens mening måste det anses oegentligt, att medgivandena beträffande nödfallsarbete utnyttjas i här berörda fall. Med hänsyn till arbetets växlande förekomst skulle väl tillstånd enligt 12 § 1 mom. — att endast genomsnittligt begränsa arbetet till 48 timmar i veckan — i regel beviljas, och tillgång till därutöver erforderlig arbetstid kunde beredas enligt de vanliga bestämmelserna om övertid i 14 § 2 och 3 mom. I betraktande av den i vissa fall onekligen mycket ojämn arbetstillgången synes det mellertid önskvärt och skäligt, att dessa företag av yrkesinspektionens chefsmyndighet kunde medgivas en efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall modifierad regim i avseende å arbetstiden.

Förevarande moment har tillkommit i syfte att tillgodose här berörda synpunkter.

14 §.

1 mom.

7 § 1 mom. i arbetstidslagen, vilket fick sin nuvarande avfattning genom den år 1921 företagna revisionen av nämnda lag, har i åtskilliga fall givit anledning till tvekan om rätta innebörden av beteckningen »nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten». Nämnda beteckning är nämligen ganska vittomfattande, i det under densamma kunna anses ingå allehanda arbetsprocesser, som nödvändigtvis måste föregå eller efterfölja något mer väsent-

ligt moment i en produktionsserie. Exempelvis kan sålunda nämnas, att en spinnerifirma räknat arbetet i sin karderavdelning såsom förberedelsearbete i förhållande till arbetet i spinneriavdelningen. Det torde sålunda enligt styrelsens förmenande vara påkallat att mer noggrant bestämma betingelserna för momentets tillämpning.

För berörda ändamål skall styrelsen först söka något närmare utröna och belysa lagstiftarens mening genom att efterse och återgiva vad som anförts i ämnet från olika auktoritativa håll under förberedelserna för momentets tillkomst.

Arbetsgivarreservanterna inom arbetstidskommittén, vilka initiativet till förevarande undantagsbestämmelse är att tillskriva, yttrade följande:

»Härjämte hava vi särskilt beaktat de göromål, som fordras för att förbereda eller avsluta det egentliga arbetet, såsom påeldning, städning m. m. Det synes fullständigt orimligt att ifrågasätta, att industrien skall hålla särskilt manskap till dessa arbeten, som kräva en helt kort stund varje dag, eller att de arbetare, som utföra detta arbete, skola vara frånvarande motsvarande tid under dagen. Vårt förslag härutinnan innefattar ej mer än nödig hänsyn till industriens behov att ej för mycket klavbindas.»

Det åsyftade förslaget gick ut på medgivande av övertidsarbete för förberedelse- och avslutningsarbeten under högst 10 timmar per månad för enstaka arbetare.

Av föredragande departementschefen anfördes i propositionen till 1919 års lagtima riksdag följande:

»Att vid övertidsarbete, som lagligen skall kunna äga rum, uppmärksamhet också ägnas åt diverse förberedande arbeten såsom påeldning, städning m. m., anser jag riktigt. Vid mindre verk skulle anställande av särskild personal för detta ändamål bli onödigt betungande. Utsträckningen i sistnämnda hänseende bör dock icke få gå över 10 timmar per månad.»

Med anledning av en motion, att förevarande bestämmelse skulle uteslutas, gjorde andra särskilda utskottet vid samma riksdag följande uttalande:

»Enligt utskottets mening torde det med hänsyn till det egentliga driftsarbetets regelbundna gång vara praktiskt taget nödvändigt, att vissa arbetare kunna för särskilda arbetsuppgifter i någon mån få användas utöver de övriga arbetarnas arbetstid, och finner utskottet sålunda förevarande yrkande ej böra föranleda ändring.»

I sitt utlåtande över lagförslaget till arbetstidens begränsning upprepade andra särskilda utskottet vid 1919 års urtima riksdag nyss anförda uttalande.

Socialstyrelsen, som enligt 1919 års arbetstidslag haft att handlägga ansökningar om övertidsarbete, yttrade i sitt den 9 april 1921 avgivna betänkande med förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning i ämnet bl. a. följande:

»Bland förberedelse- och avslutningsarbeten, som påkalla här åsyftade ändring, må nämnas uppeldning av ångpannor, rengöring av lokaler och maskiner samt iordningsställande av kraft- och arbetsmaskiner, transport- och lyftanordningar samt häst- och motorfordon. Starkast lär behovet av övertid för ifrågavarande arbeten framträda vid mindre arbetsställen, där det ej kan ifrågakomma att hålla särskild personal för dessa arbeten. — — — Övertidsarbetet i allmänhet måste nämligen anses ha en i viss mån exceptionell karaktär — detta antydes genom betingelsen 'med hänsyn till särskilt förhållande' — under det förberedelse- och avslutningsarbeten vanligen äro regelbundet återkommande och stå det ordinarie arbetet nära. — — — Med hänsyn till att förberedelse- och avslutningsarbetena, såsom nyss berörts, i stort sett torde ha en ganska regelbunden förekomst, har övertiden för dessa arbeten ansetts lämpligen kunna begränsas per vecka, och har på detta sätt övertiden med nödig avrundning funnits böra upptagas till högst 7 timmar i veckan.»

I proposition till 1921 års riksdag upptogs socialstyrelsens förslag till

ändrad lydelse av förevarande bestämmelse med allenast den sakliga förändring att uttrycket »enstaka arbetare» utbyttes mot »arbetare — — — till nödigt antal». Varken i propositionen eller vederbörande utskotts utlåtande yttras något om den åsyftade beskaffenheten av förberedelse- eller avslutningsarbetet. Den i propositionen föreslagna avfattningen, som godtogs av riksdagen, har sedermera ej undergått någon ändring.

Av de sålunda anförda uttalandena, som tyvärr ej giva något fullt distinkt begrepp om lagstiftarens avsikter i frågan, torde emellertid framgå, att man med »nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten» i främsta rummet åsyftat sådana kortvariga, regelbundet återkommande arbeten, som för driftens regelbundna gång nödvändigtvis måste föregå eller efterfölja det egentliga driftsarbetet och sålunda komma att infalla före eller efter den allmänna, ordinarie arbetstiden.

I den utländska lagstiftningen rörande arbetstiden träffas åtskilliga undantagsbestämmelser beträffande förberedelse- och avslutningsarbeten, vilka i mycket erinra om vad nyss anförts. Såsom av särskilt allmängiltigt intresse må återgivas början av art. 6 i Washingtonkonventionen angående begränsning av arbetstiden i industriella företag till åtta timmar om dagen och fyrtioåtta timmar i veckan:

»Av offentlig myndighet utfärdade författningar skola för industriella företag fastställa:

a) de ständiga undantag, som finnas, böra beviljas beträffande sådana förberedande och avslutande arbeten, vilka nödvändigtvis måste utföras utom den tid, som är bestämd för företagets arbete i allmänhet» — — —

Ser man efter, vilket resonemang skäligen kan antagas ha givit upphov åt förevarande undantag, synes man ha anledning att förutsätta ungefär följande, med ovan anförda citat tämligen överensstämmande tankegång. För att det allmänna, ordinarie driftsarbetet skall kunna med full effektivitet börja på utsatt tid, vilket synnerligast efter 8-timmarsdagens införande måste anses angeläget, är det i många fall nödvändigt, att vissa förberedande arbeten, exempelvis maskiners, andra hjälpmedels och lokalers iordningsställande, äro undångjorda före driftsarbetets början. I viss mån enahanda ställa sig förhållandena vid berörda arbetes slut — för att detta skall kunna med oförminskad effektivitet uppehållas ända till arbetstidens slut, måste ej sällan en del arbeten, t. ex. för den tekniska utrustningens vidmakthållande, utföras efter den allmänna arbetstidens utgång. Att anställa särskild personal för ifrågavarande arbeten låter sig mången gång knappast göra, då åt densamma ej kan beredas full, lämplig sysselsättning — man tänke sig exempelvis det fall, att ett flertal kortvariga arbeten måste samtidigt utföras. Starka praktisk-ekonomiska skäl tala då för att låta den till det egentliga driftsarbetet eller annat mer ordinarie arbete använda arbetskraften få, under förutsättning att förberedelse- eller avslutningsarbetet är av mer obetydlig omfattning, även förrätta sistberörda arbete. Fall kunna även förekomma, då mellan förberedelse- och driftsarbetet råder ett sådant samband, att det för det senare är mer eller mindre nödvändigt, att båda arbetena utföras av samma person. Nu kunde det möjligen synas, som om förberedelse- och avslutningsarbetena skäligen borde inräknas i den vanliga övertiden och en särskild undantagsbestämmelse för dem vara överflödig. Häremot talar emellertid, att ifrågavarande arbeten sakna den karaktär av tillfällighet, som skall känneteckna övertidsarbetet, i det de, såsom nödvändigt förbundna med det ordinarie driftsarbetet, äro regelbundet, oftast dagligen återkommande. Ett medgivande att räkna dessa arbeten såsom vanligt övertidsarbete skulle också knappast medföra någon fördel för arbetsgivaren, då de komme att väsentligen eller helt och hållet upptaga de möjligheter till övertidsarbete, som lagen medger — om dessa ens skulle räcka till.

För att i enlighet med vad ovan anförts begränsa tillämpningen av medgivandet till förberedelse- och avslutningsarbeten har styrelsen föreslagit, att åt momentet skulle givas en i viss mån ändrad lydelse.

Beträffande förberedelse- och avslutningsarbeten av tillfällig art skulle givetvis 14 § 2 mom. i regel kunna komma till användning.

3 mom.

Orden »Är ytterligare eftergift» ha, och detta icke alldeles utan skäl, givit upphov åt den uppfattningen, att man ej kan göra anspråk på tillämpning av momentets medgivande, förrän övertidsmöjligheterna enligt 2 mom. blivit utnyttjade. För många arbetsgivare är det emellertid av intresse att redan på ett tidigare stadium kunna få tillstånd till övertidsarbete enligt förevarande moment. Ett företag kan exempelvis ha säsong dels på våren och dels på hösten, och arbetsgivaren kan redan vid årets början förutse, att han skall behöva använda sina arbetare till övertidsarbete ej blott enligt 2 utan även efter 3 mom. Att först utnyttja de möjligheter 2 mom. erbjuder, innan framställning göres om övertidsarbete enligt 3 mom., kan te sig opraktiskt och möjligen även riskabelt. Senare uppkommande behov av möjlighet till övertidsarbete, beträffande vilket 3 mom. ej är tillämpligt, kunna icke tillfredsställas, och tillstånd till övertidsarbete enligt 3 mom. kan ej alltid med säkerhet påräknas. Klok förtänksamhet bjuder alltså arbetsgivaren att spara en del av möjligheten till övertidsarbete enligt 2 mom. till hösten, vilket åter medför, att han ser sig nödgad begära medgivande enligt 3 mom. redan för sin säsong på våren.

Enligt styrelsens mening kan sålunda ett legitimt behov av övertid enligt 3 mom. göras gällande, redan innan övertidsmöjligheterna enligt 2 mom. blivit uttömda. Med hänsyn till att här åsyftade fall emellertid torde vara relativt sällan förekommande och att momentets ordalydelse enligt styrelsens mening ej omöjliggör en tolkning, som tillfredsställer berörda behov, har styrelsen icke ansett sig böra påkalla ändring av först anförda uttryck, som i regel torde vara lämpligt.

4 mom.

Förpliktelsen för arbetsgivare att föra övertidsjournal torde vara att räkna till en av de mera irriterande skyldigheter, arbetstidslagen medfört. Styrelsen har också vid de tidigare revisionerna av lagen sökt lindra berörda förpliktelse genom ändringar i bestämmelserna rörande journalens inrättande och förande. Kvarstått har emellertid den olägenheten, att journalen med hänsyn till övertidens begränsning per kalendermånad måst föras för sådan tidrymd, under det arbetstids- och avlöningslistorna, som ju i regel bilda underlaget för anteckningarna om övertiden, vanligen föras för perioder om en, två eller flera veckor. Särskilt har givetvis denna skiljaktighet visat sig olämplig i fall, där arbetsgivaren begärt, att dylik lista måtte godkännas såsom övertidsjournal. Då, oavsett önskvärdheten att gå arbetsgivarna till mötes i detta avseende, nämnda listor torde giva de mest pålitliga uppgifterna om övertidsarbetet, har styrelsen med de i förevarande moment föreslagna bestämmelserna sökt finna en utväg, som, utan rubbning av det gällande systemet för övertidsarbetets begränsning, skulle möjliggöra ett undanröjande av härovan berörda olägenhet. Med hänsyn till kalendermånadernas olika längd och till undvikande av alltför ojämn bestämning av övertiden har angivits, att densamma endast i runt tal behöver motsvara begränsningen för kalendermånad. Begränsningen för kalendermånad skulle ej rubbas genom här ifrågakommande bestämmelser.

15 §.

Innan styrelsen lämnar bestämmelserna rörande åttatimmarsdagen¹ har styrelsen funnit sig föranlåten ifrågasätta en viss komplettering av förstberörda bestämmelser.

I de fall, där hittills arbetsrådet — enligt förslaget yrkesinspektionens chefsmyndighet — meddelar eftergift från stadgandet om 8 timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka, lär det få anses åligga vederbörande myndighet att vid eftergiftens meddelande beakta, att arbetstiden icke genom eftergiften oskäligt utsträcker — i 12 § 5 mom. är denna förpliktelse uttryckligt angiven. I de fall åter, där det av lagen lämnade medgivandet får utnyttjas utan myndighets prövning, vilket är förhållandet med de i 11 § samt 14 § 1 och 2 mom. angivna fallen, har man ingen säkerhet för, att icke medgivandet leder till oskäligt utsträckt arbetstid. Klagomål i nu berörda avseende ha icke heller saknats. Att göra jämväl nu berörda fall beroende av myndighets beslut, anser styrelsen emellertid icke vara lämpligt. Minsta olägenhet och dock ett avsevärt korrektiv mot missbruk skulle enligt styrelsens mening åstadkommas genom ett bemyndigande för vederbörande myndighet att i fall, där så finnes nödigt, föreskriva begränsning i ett eller flera avseenden, t. ex. per dag och vecka av medgivandets tillgodonjutande. Beträffande bestämmelsens placering kan man vara tveksam, om densamma rätteligen har sin plats i förevarande sammanhang eller bland bestämmelserna rörande lagens genomförande. Styrelsen, som ansett övervägande skäl tala för det förra alternativet, har i 15 § framlagt förslag till dylik bestämmelse.

Såsom förut antytts, har styrelsen i förevarande avdelning av lagen ansett sig böra upptaga några allmänt hållna bestämmelser rörande resp. raster, natt- och söndagsarbete samt semester.

Av berörda företeelser har endast en, nämligen söndagsvilan, hittills blivit uppmärksammas i den svenska arbetarskyddslagstiftningen. Orsaken till att de övriga icke blivit föremål för lagstiftning torde förnämligast vara att söka däri, att något mer framträdande behov av statlig reglering på dessa områden hittills icke gjort sig gällande — åtminstone ha på det hela taget ej några starkare krav därpå blivit framställda. Härmed är emellertid ej sagt, att allting är bra som det är och att lagstiftaren saknar anledning att befatta sig med förevarande frågor. Otillfredsställande förhållanden uti ifrågavarande avseenden förekomma givetvis i en hel del fall. Ha än dessa förhållanden under tidigare skeden av den sociala utvecklingen någorlunda fördragits, är detta icke något tillfyllestgörande skäl för lagstiftaren att under arbetet på lagstiftningens förkovran bortse från önskvärdheten av förbättringar. Med kroppsarbetarnas fortgående höjning i bildning samt i socialt och politiskt avseende följa även naturligt och skäligt nog ökade insikter och anspråk beträffande arbetets hygien.

Anser man sig sålunda böra ingripa med lagstiftning på här ifrågavarande områden, lär det emellertid vara uppenbart, att detta ingripande bör ske med stor varsamhet. Styrelsen har trots, att detta krav skulle på lämpligt sätt tillgodoses genom en anordning, väsentligen överensstämmande med den, som gäller i fråga om lagens bestämmelser mot yrkesfara. I lagen angives alltså endast i allmänna drag arbetsgivarens förpliktelse i det ifrågavarande avseendet. För det fall att han icke uppfyller denna sin förpliktelse på tillfredsställande sätt, äger vederbörande befattningshavare inom yrkesinspektionen

¹ Föreskrifterna angående övertidsjournalen ha ansetts böra sammanföras med besläktade bestämmelser och återfinnas i 47 §.

att påpeka detta och meddela arbetsgivaren anvisning, hur han i det särskilda fallet lämpligen skall ställa sig lagen till efterrättelse. Efterkommer ej arbetsgivaren den meddelade anvisningen, kan yrkesinspektionens chefsmyndighet, som i frågor om lagens genomförande tvångsvis skulle träda i stället för länsstyrelsen, meddela föreskrifter i ämnet, vilkas iakttagande skulle vara straffgaranterat. Slutligen skulle också under vissa förutsättningar åta avtal i ämnet, som träffats mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer, kunna av Kungl. Maj:t givas allmängiltigt bindande verkan.

I allmänhet finge man väl hoppas, att här ifrågakvarande förhållanden skulle framdeles liksom hittills regleras genom avtal mellan parterna, och borde myndigheterna, i vad på dem ankommer, söka att främja en utveckling i denna riktning.

16 §.

Den nuvarande arbetarskyddslagen innehåller i fråga om raster inga allmängiltiga bestämmelser. Endast beträffande minderåriga industriarbetare lämnas några, väsentligen från den tidigare skyddslagstiftningen hämtade föreskrifter.

I den utländska arbetarskyddslagstiftningen meddelas ofta rätt noggranna bestämmelser rörande rasternas antal, förläggning, längd m. m. Beträffande vårt land har frågan om en närmare reglering av rasterna upprepade gånger varit föremål för diskussion vid yrkesinspektörernas sammanträden, men har det mött svårigheter ej mindre att därvid komma till enighet utan även att sedermera genomföra de uppställda reglerna. Med hänsyn till olikheterna i arbetsförhållanden och i viss mån även till de växlande levnadsförhållandena vid skilda arbetsställen är det förklarligt, att så blivit fallet. Lagstiftaren har också, såsom nämnts, hittills avhållit sig från att ingripa.

Emellertid torde det få anses uppenbart, att tillräckliga och lämpligt förlagda raster äro av stor betydelse från hygienisk synpunkt. I viss mån har också förevarande fråga aktualiserats genom 8-timmarsdagens införande. Därmed följde nämligen allmänt, ej blott i vårt land, en strävan att i möjligaste mån förkorta arbetsdagen genom borttagande eller inskränkande av rasterna. Under beteckningen »den oavbrutna arbetsdagen» e. d. har skrivits åtskilligt om för- och nackdelarna av en arbetsdag, som endast avbrytes av en mycket kort rast. Genom omfattande undersökningar har man emellertid numera, såsom ju var att vänta, konstaterat riskerna för hälsa och arbetsförmåga av en dylik arbetsdag.

En omständighet, som försvårar åtgärder mot nyss berörda tendens, är den, att arbetsgivare och arbetare ej sällan, ehuru från olika utgångspunkter, enas i ett gemensamt intresse av rasternas undertryckande. För de förra betyder arbetets koncentring besparingar i lyse, uppvärmning, ångpannedrift m. m., för de senare ökad verklig fritid.

Med den föreslagna bestämmelsen i förevarande paragraf har man i främsta rummet avsett att bereda yrkesinspektionen en oomtvistlig befogenhet att ingripa mot missförhållanden i avseende å rasterna. Givetvis bör man därvid framgå med varsamhet och, där ej lämpliga överenskommelser mellan parterna kunna åvägabringas, meddela anvisningar eller föreskrifter först efter samråd med dem.

17 §.

Någon allmängiltig reglering rörande nattarbetet förekommer ej i svensk arbetarskyddslagstiftning, men i fråga om särskilda kategorier av arbetare gäller ett flertal bestämmelser angående dylikt arbete. Sålunda innehåller den nu gällande arbetarskyddslagen, i 12 och 13 §§, vissa bestämmelser, som ha till ändamål att tillförsäkra minderåriga arbetare inom handel, industri och byggnadsverksamhet m. m. viss nattledighet — för de två senare grupperna

av minderåriga arbetare avseende tiden mellan kl. 7 e. m. och 6 f. m. För kvinnliga arbetare i något större industriföretag (med flera än 10 arbetare) stadgar lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, ledighet från arbetet under 11 timmar varje dygn och under sådan del av dygnet, att nattledigheten alltid kommer att innefatta tiden mellan 10 e. m. och 5 f. m. Lagen den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete förbjuder tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror mellan kl. 8 e. m. och kl. 6 f. m. Slutligen må nämnas, att lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse indirekt, genom sina bestämmelser om begränsning av tiden för öppet-hållande, förbjuder nattarbete i handelsbodas, rakstugor, frisérsalonger och varmbadnrättningar.

Krav på ett mer allmängiltigt förbud mot nattarbete ha emellertid icke saksats. Redan 1908 väckte sålunda herr Lindhagen i andra kammaren motion om utredning i ämnet, och upprepades detta yrkande med vissa förändringar vid följande års riksdagar t. o. m. år 1915, då riksdagen på det sättet biträdde den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen, att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes

1) låta verkställa en allsidig undersökning, i vilken omfattning och under vilka förhållanden nattarbete för män inom industrien och angränsande arbetsområden för närvarande i riket förekommer, och

2) därest av nämnda utredning skulle framgå, att det beträffande vissa arbetsområden vore önskvärt samt eljest möjligt att, oberoende av internationell konvention, för vårt land införa lagbestämmelser, avseende reglering av nattarbetet, därom för riksdagen framlägga förslag.

Socialstyrelsen erhöll samma år i uppdrag att uppgöra plan bl. a. för den sålunda begärda undersökningen. På grund av de i åtskilliga avseenden abnormala arbetsförhållandena under krigsåren blev nämnda uppdrags fullgörande emellertid uppskjutet, och inbegreps sedermera frågan om lagstadgad reglering av nattarbetet i den av Kungl. Maj:t i början av år 1918 tillsatta s. k. arbetstidskommitténs uppdrag. Vid den av kommittén föranstaltade undersökningen rörande arbetstidsförhållandena, varöver berättelse under titel »Arbetstiden inom industri och hantverk m. m. i Sverige vid år 1917» avgavs år 1920, blevo även nattarbetets förekomst och omfattning m. m. uppmärksammade.

Under hänvisning till nämnda publikation för närmare upplysningar må här, till givande av en föreställning om nattarbetets betydelse, meddelas några ur berörda källa hämtade summariska uppgifter rörande detsamma.

Hela antalet arbetare, som användes till något arbete mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m., uppgick enligt nämnda undersökning till 60,136 eller 13,7 procent av det antal arbetare, som berördes av undersökningen. Av förstnämnda antal sysselsattes 48,294 eller det stora flertalet med arbete, indelat på skift och fortgående dygnet runt. Av här avsedda arbetare användes 13,180 i järn- och stålverk samt järn- och stålmanufaktur, 8,906 i pappersmassfabriker, 4,242 i råsockerbruk, 3,530 i pappersbruk och pappfabriker, 2,885 i sågverk och hyvlerier samt 2,133 vid skiljeställen i flottleder. 9,034 arbetare, varav 4,897 sysselsatta i järngruvor, användes till arbete å två dagskift eller på därmed jämförligt sätt och hade sålunda endast någon mer obetydlig del av sitt arbete förlagt till tid före kl. 6 f. m. eller efter kl. 8 e. m. Det återstående antalet eller 2,808 arbetare, varav det övervägande flertalet sysselsattes i mejerier eller bagerier, hade längre eller kortare nattarbete utan skiftindelning, i regel tidigt morgonarbete.

Arbetstidskommittén fann undersökningen giva vid handen, att några svårare eller mer omfattande missbruk av nattarbete knappast förekom inom in-

dustrien och därmed besläktade näringar. Väsentligen på grund därav samt med hänsyn till 8-timmarslagens begränsande inverkan på ifrågavarande arbete och de för näringarna betungande verkningarna av denna lags då nyligen skedda genomförande ansåg sig kommittén böra förorda, att för det dåvarande ej måtte vidtagas några lagstiftningsåtgärder till reglering av nattarbetet. Till sist framhöll kommittén, som föreslagit, att arbetstidslagens bestämmelser vid utlöpandet av denna provisoriska lags giltighetstid skulle inarbetas i arbetarskyddslagen, att man i samband med denna åtgärd lämpligen skulle kunna till förnyat övervägande upptaga bl. a. frågan om lagstadgad reglering av nattarbetet.

Styrelsen tror i likhet med arbetstidskommittén, att nattarbete i vårt land på det hela taget ej förekommer i många andra fall än där det kan anses påkallat. Ehuru styrelsen sålunda icke vill bestrida, att kommittén kan ha skäl för sin mening i fråga om det mindre framträdande behovet av en lagstadgad reglering på området, måste styrelsen anse det vara önskvärt att i arbetarskyddslagen få in ett stadgande, som skulle göra det möjligt att, där missbruk av nattarbete förekommer, ingripa mot detsamma. En sak är nämligen att åstadkomma och genomföra en komplicerad lagstiftning — särskilda svårigheter skulle det här möta att bereda möjlighet till undantag i alla erforderliga fall — och en annan att åvägbringa en lagbestämmelse, som skulle giva vederbörande myndigheter befogenhet att i antagligen sällsynta fall reagera mot omotiverat nattarbete på det varsamma sätt, som gäller för förverkligandet av lagens bestämmelser mot yrkesfara. Nattarbetet måste i regel anses som en i och för sig onaturlig och osund arbetsform, vars användning det från skyddssynpunkt sett gäller att inskränka till de fall, där densamma med hänsyn till särskilda skäl måste anses mer eller mindre oundgänglig. Ett visst moment av tvång, låt vara av ekonomisk natur och endast relativt nödgande, måste alltså vara för handen. Att använda nattarbete i sådana fall, då därför ej finnes annat motiv än önskan att se driftens avkastning ökad i proportion till den ökade driftstiden, bör däremot enligt styrelsens mening i regel icke anses tillåtet.

När här ovan talats om nattarbete, har därmed åsyftats dylikt arbete i mer egentlig bemärkelse, d. v. s. arbete, som i någon större utsträckning och mer regelbundet eller under någon längre tid infaller under de egentliga nattimmarna, vartill i enlighet med de internationella konventionerna angående kvinnors och barns nattarbete kanske bör räknas tiden mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m. Något hinder att vid arbete på två skift utsträcka arbetstiden till kl. 11 e. m. bör dock förevarande bestämmelse icke anses innebära.

Beträffande nattarbetet har man emellertid från skyddssynpunkt att intressera sig för ej blott, att det icke förekommer utan tillfyllestgörande anledning, utan även, att detsamma är anordnat på tillfredsställande sätt, vilket i regel vill säga, att den särskilde arbetarens arbete ej kommer att i alltför stor utsträckning förläggas till natten. Såsom i stort sett tillfredsställande i förevarande avseende kan måhända anföras 3-skiftsarbetet, som ej behöver för de olika arbetarna medföra mera nattarbete, än som motsvarar en tredjedel av var och ens sammanlagda arbetstid.

Styrelsen har ansett sig lämpligen kunna i förevarande paragraf med nattledigheten jämställa söndagsledigheten — vad ovan anförts till motivering av styrelsens förslag beträffande det förra slaget av ledighet torde även i huvudsak gälla med hänsyn till det senare. Såsom förut berörts, är emellertid här föreslagna bestämmelse rörande söndagsledigheten ej någon nyhet för den svenska skyddslagstiftningen, i det den nu gällande arbetarskyddslagstiftningens 5 § i) meddelar en föreskrift, som kan anses av huvudsakligen enahanda innehåll. Beträffande sättet för dess genomförande gälla också samma regler, som skulle tillämpas i fråga om den föreslagna bestämmelsen.

§ 18.

Semester¹ eller viss tids ledighet med bibehållen avlöning har sedan länge förekommit för vissa kategorier av statstjänstemän. Frågan om lagstadgad arbetarsemester väcktes också först av en grupp av statens arbetstagare, nämligen förmännen för daglönarna vid flottans varv i Stockholm, vilka år 1910 hos Kungl. Maj:t gjorde framställning om semester. Denna framställning följdes året därpå av en liknande framställning från samtliga daglönare vid flottans varv, och beslöt 1913 års riksdag med anledning av proposition i ämnet att tillerkänna dem av nämnda daglönare, som haft oavbruten anställning vid flottan under minst fyra år, semester med bibehållen lön under sex dagar. Sedan herr Palmstierna vid 1914 års lagtima riksdag motionerat om utredning och förslag i fråga om »beredande av viss tids tjänstledighet med bibehållna löneförmåner (semester) åt arbetare och med dem likställda, vilka ha stadigvarande sysselsättning vid statsförvaltningen», vilken motion med en obetydlig ändring godtogs av riksdagen, har semester dels genom administrativa författningar och dels genom kollektivavtal tillförsäkrats sannolikt flertalet av de i statsförvaltningens tjänst anställda arbetare.

Även inom den enskilda verksamheten har arbetarsemester länge förekommit. Sålunda befanns redan vid kommerskollegii undersökning år 1905 av arbetstidsförhållandena, att 8,958 eller 2,6 % av hela antalet av undersökningen berörda arbetare åtnjoto semester. År 1917 väcktes av herr Ström m. fl. i första kammaren och av herr Björling m. fl. i andra kammaren motioner (nr 92 resp. 309) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag beträffande allmän arbetarsemester. Socialstyrelsen avgav på begäran av vederbörande utskott utlåtande i frågan och förordade därvid en allsidig utredning av densamma. Motionerna bifölls av riksdagen, och remitterades sedermera riksdagens skrivelse i ämnet till socialstyrelsen. Sedan arbetstidskommittén tillsatts, överlämnades till densamma bland andra frågor rörande arbetstiden även den angående arbetarsemester.

Till fullgörande av nu åsyftade uppdrag lät kommittén sin allmänna statistiska undersökning rörande arbetstidsförhållandena även omfatta vissa data av betydelse för semesterfrågan. Av undersökningen, som avsåg tiden vid år 1917, framgick bl. a., att ledighet under minst tre dagar med bibehållande helt eller delvis av lön tillgodokom sammanlagt 69,462 arbetare eller 15,8 % av hela det arbetarantal, som undersökningen omfattade. Förekomsten av semester var rätt olika inom olika yrken — sålunda kommo inom boktryckeriindustrien 88 % av arbetarna i åtnjutande av semester, under det motsvarande procenttal uppgick till allenast 15 à 20 för metall- och maskinindustrien, textilindustrien m. fl. Semesterns varaktighet varierade mellan 3 och 14 dagar — genomsnittligt belöpte sig ledigheten till 6,6 dagar. I allmänhet fingo arbetarna, där avlöningen utgick efter tid, under semestern bibehålla sin avlöning oavkortad. En rätt allmän förutsättning för åtnjutandet av semester var viss tids anställning, ofta under ett år. En annan ganska allmänt förekommande betingelse var viss minimiålder, vanligen 20 à 21 år.

Av en bearbetning, som kommittén lät företaga av de vid mitten av år 1919 gällande kollektivavtalen, framgick, att antalet arbetare, som enligt nämnda avtal voro berättigade till semester, översteg 130,000.

Ehuru kommittén erkände, att de ekonomiska verkningarna av ett allmänt genomförande av arbetarsemester måste anses bliva kännbara, syntes det dock kommittén föreligga så talande skäl för reformen, att kommittén fann sig böra

¹ Närmare upplysningar i olika avseenden beträffande detta ämne lämnas i Arbetstidskommitténs den 13 mars 1920 avgivna betänkande med förslag till lag om arbetarsemester.

förorda dess genomförande. Särskilt fäste sig kommittén vid de gynnsamma verkningar semestern, rätt utnyttjad, kunde förväntas få för arbetarnas arbetslust och arbetskraft och därmed i viss mån för folkhälsan.

Enligt kommitténs mening hade det otvivelaktigt varit mest ändamålsenligt, om arbetarsemestern kunnat genomföras medelst avtal mellan vederbörande parter. Med hänsyn till bl. a. det betydande antalet oorganiserade arbetare, fann kommittén det emellertid knappast vara möjligt att på dylikt sätt vinna en tillfredsställande lösning av semesterfrågan. I överensstämmelse härmed utarbetade kommittén ett förslag till lag om arbetarsemester, som framlades i kommitténs den 13 mars 1920 avgivna betänkande i ämnet.

Kommitténs lagförslag, vars utarbetande enligt kommitténs egen utsago på grund av en del omständigheter var förenat med vissa svårigheter, ansluter sig i avseende å tillämpningsområdet till lagen om arbetstidens begränsning. Dess huvudstadgande går ut på, att arbetare, som utan avbrott varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag från och med den 16 september nästföregående år och användes sedan minst en månad till arbete, varå lagen äger tillämpning, skall vara berättigad till semester under minst åtta dygn å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september. För semestertiden skall arbetaren äga uppbära avlöning, motsvarande hans tidlön för en vecka. Semesterberättigad arbetare, vars anställning till följd av uppsägning från arbetsgivarens sida upphör under semesterperioden, äger ändock uppbära sin semesteravlöning. Har arbetare på grund av annan omständighet än sjukdom eller olycksfall under tiden från den 16 nästföregående september åtnjutit ledighet under sammanlagt mer än 18 söckendagar, skall arbetsgivaren vara befriad från skyldigheten att bereda arbetaren semester men är likväl pliktig att till arbetaren utgiva semesteravlöning. Från nu anförda regler bereder lagen möjlighet till vissa avvikelser i olika avseenden.

Mot kommitténs beslut anmäldes fyra reservationer, av vilka två, framställda av arbetsgivarrepresentanter, gingo ut på att kommittén bort avstyrka lagstiftning i ämnet.

Över kommittébetänkandet inhämtade Kungl. Maj:t yttranden från kommerskollegium, svenska arbetsgivarföreningen, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges kemiska industrikontor och landsorganisationen. Samtliga de hörda med undantag av den sist omnämnda ställde sig åtminstone vad deras verksamhetsområden anginge, avvissande till förslaget om lagstadgad arbetarsemester.

Kommerskollegium anförde i sitt yttrande bl. a. följande:

»Å andra sidan befarar Kollegium, i likhet med nämnda reservanter, att ett allmänt och samtidigt införande under den närmaste tiden av ensartade lagbestämmelser om arbetarsemester kunde indirekt få synnerligen vanskliga och svåröverskådliga följder för näringslivet. Avsevärda förluster lära väl därvid knappast kunna undvikas, så mycket mera som driftsförhållandena på många håll ännu icke kommit i jämvikt efter de omläggningar, lagen om arbetstidens begränsning nödvändiggjort.

Vid sådant förhållande finner Kollegium det lämpligast, att den ytterligare utbildning av arbetarsemesteriden, som man redan nu torde kunna förutse, fortfarande sker på avtalsvägen. Därigenom torde vinnas en smidigare anpassning till förhållandena inom olika yrken och näringsgrenar och på skilda platser inom riket samt övergången till den nya ordningen ske lättare.»

Landsorganisationen tillstyrkte förslaget men påyrkade tillika ett flertal ändringar, som skulle göra den föreslagna lagstiftningen förmånligare för arbetarna.

Socialstyrelsen, till vilken myndighet kommittéförslaget jämväl remitterats, har hittills icke avgivit yttrande däröver, enär styrelsen ansett sig lämpligen

kunna fullgöra detta uppdrag i samband med arbetarskyddslagstiftningens revision.

Enligt styrelsens mening saknade arbetstidskommittén icke skäl för sin härovan omnämnda klagan över de svårigheter, som mött dess lagstiftningsarbete i förevarande fråga. Vid första påseende kan det nog förefalla, som om ett dylikt arbete skulle vara ganska enkelt och lätt utfört, men vid ett närmare inträngande i ämnet finner man, att en någorlunda enhetlig och ingående reglering av semesterrätten stöter på avsevärda hinder. De förhållanden, som äro av betydelse för semesterrättens tillgodonjutande, ställa sig nämligen ganska olika inom skilda näringsgrenar, och äro dessutom till en del av rätt ömtålig natur. Sålunda ha vissa verksamhetsgrenar sin högsäsong under sommaren, under det andra då gå med betydligt reducerad drift. För somliga företag lämpar det sig bäst att slå igen och låta samtliga arbetare få semester på en gång, under det för andra enda möjligheten är att låta arbetarna komma i åtnjutande därav successivt. Även beträffande förutsättningen av viss anställningstid ställa sig förhållandena olika. Ett företag, som väsentligen nyanställer arbetare på hösten, har givetvis andra intressen härvidlag än det, vars anställningstid huvudsakligen infaller på våren. Den inverkan frånvaro från arbetet eller avbrott däri, exempelvis på grund av strejk eller lockout, rätteligen bör ha på semesterrätten, måste tydligtvis giva anledning till meningsskiljaktighet. Begränsas semesterrätten att gälla allenast för vissa slag av sysselsättningar — såsom kommitténs förslag på sätt och vis gjort — uppstår den besvärande frågan, hur man skall förfara med sådana arbetare, som av sin arbetsgivare användas än till arbete, varå ifrågasvarande lagstiftning äger tillämpning, och än till annat arbete. Även frågan om semesteravlönning möter givetvis svårigheter att reglera genom lag.

Framhållas må vidare i detta sammanhang, att det måste anses angeläget att i fråga om semestern lämna möjlighet till beaktande av arbetarnas personliga önskningsar — vilka givetvis kunna vara mycket växlande.

Till belysande av semesterinstitutionens fortsatta utveckling och nuvarande tillämpning har inom styrelsen verkställt en bearbetning av de vid årsskiftet 1924—1925 gällande kollektivavtalen i vad angår semesterrätten.

Härvid har bl. a. framgått följande.

Antalet arbetare, som vid nämnda tidpunkt enligt kollektivavtalen voro semesterberättigade, utgjorde 317,617 eller c:a 77 % av hela det antal arbetare, som berördes av avtalen — motsvarande procenttal uppgick år 1908 till 5,7, år 1919 till 43,0 och vid årsskiftet 1920—1921 till 73,4. Bland de verksamhetsgrenar, där avtalen icke grundade rätt till semester, märktes byggnadsämnesindustrien (tegelbruk m. m.), stenhuggerier, glasbruk, skogsarbeten och flottning, byggnadsverksamhet samt stuverihanteringen. För 62,6 % av de enligt avtalen semesterberättigade arbetarna var semesterns längd mindre än 6 arbetsdagar, för 14,9 % uppgick den till 6 sådana dagar och för 22,5 % översteg den nämnda tidrymd. Inom storindustrien omfattar semestern i regel fyra arbetsdagar men förläggas ofta till tiden för midsommar, så att arbetarna erhålla en sammanhängande fritid av åtta dagar.

I detta sammanhang bör måhända nämnas, att lagstadgad arbetarsemester, ehuru en relativt ny anordning, är införd i vissa andra länder.¹ Mer allmänt är dylik semester påbjuden i Österrike och Polen genom särskilda lagar i ämnet, i Finland genom en lag om arbetsavtal, i Lettland genom en lag om arbetstiden och i Sovjet-Ryssland genom lagen om arbete. Dessutom äro arbetstagare inom speciella verksamhetsområden — t. ex. husliga tjänare (Österrike, Danmark,

¹ Efterföljande uppgifter äro väsentligen hämtade ur en artikel »Årliga ferier för arbetare» i »International Labour Review» för januari 1925.

kantonen Zürich), sjömän (Spanien), handelsbiträden (Finland, Island, Tjeckoslovakien), tjänstemän i åtskilliga slag av privat verksamhet (Österrike, Italien, Luxemburg) — i större eller mindre utsträckning tillförsäkrade semester i ett avsevärt antal stater. Semesterrätten är i regel förbunden med villkor om viss tids anställning, oftast sex månader eller ett år. Semesterns längd, som ofta är beroende av anställningstidens längd, uppgår i allmänhet till minst en vecka men ej sällan till mer. Semesterersättningen är föremål för en mångfald olika bestämmelser.

Enligt styrelsens förmenande torde vad ovan anförts rörande arbetstidskommitténs lagstiftningsförsök visa vanskligheterna av en lagstadgad reglering av arbetarsemestern. Å andra sidan måste de siffror, som, på olika sätt erhållna, ovan angivits rörande densamma, anses giva vid handen, att arbetarsemestern numera blivit en institution, som förtjänar att uppmärksammas av statsmakterna. Rörande semesterns fysiska och psykiska värde för arbetarna lära meningarna knappt vara delade, och torde dess allmänna och någorlunda effektiva genomförande få anses som ett önskemål av stor social betydelse. Arbetarnas krav på denna institutions lagfästade torde sålunda ej sakna fog för sig. Då emellertid en lagstadgad verklig *reglering* av arbetarsemestern åtminstone för närvarande skulle möta stora svårigheter, har styrelsen trots det vara välbetänkt att gå en medelväg, som skulle stödja kravet på semester utan att alltför hårt binda parterna i avseende å semesterrätten. Förevarande paragraf är avfattad med hänsyn tagen till nu antydda syfte.

De föreslagna förutsättningarna för rätten till semester avse förhållanden, som allmänt erkännas som betingelser för sådan rätt, men dessa förutsättningar ha ej preciserats till vissa mått utan endast angivits i mer allmänt hållna ordalag. På liknande sätt har flertalet av de i semesterrätten inbegripna förmanerna kommit till uttryck. Endast i fråga om semesterns varaktighet har en avvikelse skett, i det densamma satts till minst en vecka. En dylik varaktighet torde från hygieniska och allmänt sociala synpunkter få anses motsvara en minimifordran, utan vars uppfyllande de med semestern åsyftade resultaten icke lära kunna påräknas.

I överensstämmelse med vad som redan anförts beträffande lagens närmast föregående bestämmelser, hoppas styrelsen, att arbetarnas semesterrätt i det alldeles övervägande antalet fall skall komma att regleras genom överenskommelser mellan parterna och att förevarande lagrumms bestämmelser väsentligen endast skola behöva tjäna såsom grund och stöd vid åvägbringandet av dessa överenskommelser.

19 §.

Denna paragrafs första moment motsvarar 8 § i den nu gällande arbetstidslagen men har fått en vidare omfattning, så att den även äger tillämpning i avseende å överenskommelser rörande förhållanden, som avses i 15, 16 eller 17 §. Nämnda lagrum i arbetstidslagen har visserligen, såvitt styrelsen har sig bekant, ej hittills kommit till tillämpning, men möjligt är, att det ifrågavarande bemyndigandet kan finnas mer påkallat med hänsyn till de i 15—17 §§ åsyftade anordningarna.

Paragrafens andra moment utgör en ersättning för 16 § i den nu gällande arbetstidslagen. Enligt styrelsens förmenande torde förevarande undantagsstadgande, som varit avsett att tjäna som en övergångsbestämmelse, knappast kunna numera anses vara av behovet påkallat, sedan möjligheterna till undantag — synnerligast genom 5 § 4 mom. i arbetstidslagen — i avsevärd mån ökats. Då styrelsen vid arbetstidslagens revision år 1921 föreslog ifrågavarande stadgandes uteslutande, upptog Kungl. Maj:t emellertid åter detsamma, och denna åtgärd godkändes av riksdagen.

IV. Särskilda bestämmelser rörande minderårigas användande till arbete.

21 §.

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser hämtade från 9 § i den nu gällande arbetarskyddslagen, anger de allmängiltiga betingelserna för att en minderårig skall få användas till arbete av främmande arbetsgivare — arbetsgivares familjemedlemmar äro enligt 1 § b) undantagna från lagens tillämpning.

Den allmängiltiga minimiåldern för arbetsanställning, som hittills varit 12 år, har styrelsen ansett lämpligen kunna höjas till 13 år. Barn under sistnämnda ålder äro i regel alltför litet utvecklade, såväl kroppsligen som andligen, för att lämpligen kunna utsättas för de risker och påfrestningar, arbetet hos främmande arbetsgivare vanligen medför. Med den ålder barnen numera i regel ha vid avgång från folkskolan torde den föreslagna höjningen för övrigt i stort sett knappast bli märkbar.

Den gällande betingelsen i fråga om erhållet tillstånd att lämna folkskolan eller att tillståndet skall vara meddelat, efter det den minderåriga fyllt 13 år, har såsom numera överflödig uteslutits. Enligt § 48 i den förnyade folkskolestadgan den 26 september 1921, sådan denna paragraf lyder i Kungl. Maj:ts kungörelse den 8 maj 1925, kan nämligen dylikt tillstånd numera ej erhållas förrän vid läsårets utgång under det kalenderår, då lärjungen fyller 14 år.

Skyldigheten för arbetsgivare att vara försedd med intygsböcker för de minderåriga arbetare han använder har enligt 15 § i den nu gällande arbetarskyddslagen varit begränsad till att gälla för den s. k. fabriksmässiga industrien, d. v. s. de arbetsställen, där industriellt arbete bedrivs i viss, något större omfattning. Rörande andra arbetsställen, där minderåriga sysselsättas, t. ex. inom det mindre hantverket, föreskriver lagens 32 §, att arbetsgivaren skall vara försedd med intyg om de minderårigas ålder och, där användandet ej allenast avser ferietid, att de inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan.

Från yrkesinspektionens sida ha framförts klagomål beträffande sistberörda bestämmelse. Arbetsgivarna hade ofta svårt att hålla ordning på de föreskrivna intygen, och bestämmelsens efterlevnad lämnade mycket övrigt att önska. Bestämmelsen gav även anledning till erinran i det avseendet, att intygen, som vanligen voro original, ej sällan förkommo. Önskvärt vore därför, att jämväl de minderåriga arbetarna i här åsyftade företag försågos med intygsbok.

Styrelsen har funnit nu berörda förslag beaktansvärt. Visserligen har med intygsböckerna måhända i främsta rummet åsyftats att tillskapa ett underlag för den fortlöpande läkarkontrollen å de minderåriga industriarbetarna, men dessa böcker ha även befunnits väl ägnade att tjäna såsom identitetshandlingar samt till att på ett praktiskt sätt lämna upplysningar om de minderårigas skolor och arbetsförhållanden. Någon avsevärt ökad belastning för arbetsgivarna eller de minderåriga skulle den ifrågasatta förändringen ej heller medföra, då läkarundersökningarna och -besiktningarna fortfarande endast skulle gälla de större företagen. Beträffande sådana minderåriga arbetare, som tidvis arbeta i större och tidvis i mindre företag, skulle förändringen tydligtvis ställa sig fördelaktig. Anmärkas må för övrigt, att genom den i 26 § föreslagna förenklade bestämningen av de större (fabriksmässiga) arbetsställena från dessa

skulle komma att avskiljas ett icke obetydligt antal arbetsställen, där arbetsgivaren hittills varit försedd med intygsböcker.

Med hänsyn till här berörda förändring har styrelsen, för att underlätta återkomsten av intygsböcker, i 50 § föreslagit ett tillägg, varigenom jämväl vederbörande skolföreståndare skulle bemyndigas att utfärda dylika böcker. Skolföreståndaren skulle givetvis, i likhet med vad nu enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 31 december 1912 gäller för pastor, berättigas att för utfärdande av intygsbok tillgodoräkna sig viss ersättning, och önskvärt synes vara, att folkskolans lärjungar vid avgången från skolan i regel försåges med dylika böcker.

22 §.

Sedan i nästföregående paragraf angivits den allmänna minimiåldern i fråga om barns användande till arbete, fastställes i förevarande paragraf en något högre ålder, 14 år, såsom villkor för deras sysselsättande med industriellt, byggnads- eller transportarbete. Denna gradering, vartill nu gällande bestämmelser lämna en förebild, torde få anses motiverad av den större yrkesfara, som nu nämnda verksamhetsgrenar i regel lära erbjuda.

De här föreslagna bestämmelserna innebära flera förändringar. I främsta rummet märkes, att 14-årsgränsen skulle komma att gälla jämväl för manliga minderåriga inom den större (fabriksmässiga) industrien — hittills har åldersgränsen inom detta slag av verksamhet varit 13 år för gossar och 14 år för flickor. Vidare skulle 14-årsgränsen komma till tillämpning även för den mindre industrien (hantverket) samt för byggnads- och transportverksamhet. Beträffande de två senare slagen av verksamhet skulle dock förändringen sannolikt få föga praktisk betydelse, då dels dessa verksamhetsgrenar använda relativt få minderåriga arbetare och dels distribution av varor och utträttande av bud eller ärenden (springgöra) blivit undantagna.

Frågan om åldersgränsens höjning har varit föremål för övervägande med hänsyn till en i Washington år 1919 av internationella arbetskonferensen antagen konvention angående fastställande av minimiålder för barns användande till industriellt arbete, vilken konvention såsom sådan ålder upptager 14 år. Sveriges delegation för det internationella socialpolitiska samarbetet har efter inhämtande av yttranden från socialstyrelsen, skolöverstyrelsen och Sveriges hantverksorganisation den 11 augusti 1922 yttrat sig i frågan till Kungl. Maj:ts och därvid förordad ratificering för Sveriges del av konventionen. Delegationen, som anser det vara i hög grad önskvärt, att minderåriga under 14 år fritagas från arbete hos främmande arbetsgivare, framhåller till stöd för sitt berörda förord särskilt, att åldern för avgång från folkskolan småningom höjts, så att man numera med en till 14 år förhöjd åldersgräns för anställning inom industrien och jämförliga verksamhetsgrenar ej skulle behöva befara någon egentlig sysslolöshetsperiod efter skolgångens slut.

Styrelsen har från social synpunkt funnit övervägande skäl tala för den föreslagna åldersförhöjningen. Utöver de siffror rörande åldern för avgång från folkskolan, som delegationen anfört, må framhållas, att enligt den numera tillgängliga statistiken för redovisningsåret 1920—1921 uppgick avgångsåldern i genomsnitt till 13,49 — för året 1915—16 var den 13,25. Enligt yrkesinspektörernas berättelser utgjorde av samtliga de läkarbesiktigade minderåriga, d. v. s. de minderåriga som sysselsattes å »fabriksmässiga» arbetsställen, 13-åringarna (jämta de fåtaliga 12-åringarna) åren 1913—15 6,52 %, åren 1916—18 6,23 %, åren 1919—21 4,44 % och åren 1922—24 3,00 %.

Anmärkas bör måhända i detta sammanhang, att för minderårig, som användes inom handelsföretag — vare sig som butiksbiträde, på lagret eller som springpojke — enligt styrelsens mening alltid skulle gälla 13-årsgränsen.

23 §.

Med hänsyn till underjordsarbetets i regel farliga beskaffenhet har förevarande åldersgräns ansetts böra höjas från 15 till 16 år.

I skrivelse den 26 juni 1925 har chefen för socialdepartementet fäst styrelsens uppmärksamhet på, att herr Johansson i Sollefteå i motion (nr 104) inom andra kammaren vid 1925 års riksdag hemställt om bl. a. förbud mot minderårigas användande till skogs- eller flottningsarbete, innan de fyllt 16 år, samt att vederbörande utskott, med hänsyn till socialstyrelsens uppdrag att utarbeta förslag till arbetarskyddslagens revision och styrelsens i yttrande till utskottet meddelade uppfattning om önskvärdheten av en mer ingående undersökning av frågan, ansåg sig kunna förutsätta, att styrelsen skulle även utan särskilt bemyndigande företaga en dylik utredning och avgiva därav föranlett förslag. Då skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet sålunda ej vore påkallad hade utskottet hemställt, att motionen ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, och hade denna hemställan bifallits av riksdagen.

Styrelsen, som låtit verkställa den förordade, mer ingående undersökningen, har vid frågens prövning kommit till den åsikten, att den av motionären åsyftade reformen, som syntes påkalla en ganska detaljerad reglering, ej gärna låte sig förverkliga genom tillägg i arbetarskyddslagen. Enligt styrelsens mening skulle en dylik reglering lämpligare åvägbringas genom tillämpning av lagens 28 §, som under vissa förutsättningar bemyndigar Kungl. Maj:t att utfärda skyddsbestämmelser beträffande minderåriga arbetare. Styrelsen har sålunda icke ansett sig böra upptaga frågan till vidare behandling i detta sammanhang; men skall styrelsen taga under omprövning, huruvida tillfyllestgörande skäl föreligga för en framställning till Kungl. Maj:t om utfärdande av särskilda bestämmelser i ämnet.

25 §.

Förevarande paragraf motsvarar 13 § i den nuvarande lagen men företer en del ändringar. Vad först angår paragrafens tillämpningsområde, har det samma, som nu är begränsat till industri (hantverk därunder inbegripet) och byggnadsverksamhet, utsträckts till att omfatta alla möjliga slag av arbete — dock icke jordbruksarbete på grund av 1 § sista stycket. De mer betydande verksamhetsgrenar, som skulle beröras av denna förändring, äro handel och transportverksamhet, men torde på grund av olika omständigheter — 8-timmarsregleringen, butikstängningslagen och fåtalet minderåriga inom transportverksamheten — nämnda slag av verksamhet överhuvudtaget ej få mycken känning av förändringen. Anledningen till nu berörda förändring har väsentligen varit, att man icke ansett sig skäligen kunna undanhålla de minderåriga inom handel och transportverksamhet m. fl. verksamhetsområden de skyddsformer, varom stadgas i denna paragraf.

a).

De i 13 § a) av gällande arbetarskyddslag meddelade bestämmelser rörande begränsning av minderåriga industri- och byggnadsarbetares arbetstid ha, sedan 8-timmarslagen trätt i kraft, väsentligen förlorat betydelse. Dock ha de möjligen spelat någon roll inom de små hantverks- och byggnadsföretagen, vari använts färre än fem arbetare, ävensom i vissa sådana fall, där arbetstiden fått utsträckas utöver den normala — i arbetsrådets medgivanden av övertids-

arbete enligt 7 § 3 mom. arbetstidslagen brukar rådet också, där medgivandet berör minderåriga, erinra om nyss berörda bestämmelse i arbetarskyddslagen.

I det nu ifrågavarande momentet ha begränsningarna till 6, resp. 8 timmar ansetts kunna uteslutas. Beträffande den första begränsningens obehövlighet kan ej råda någon tvekan, då den åldersklass, varå den skulle äga tillämpning, blivit utesluten genom den allmänna minimiålderns höjning, i 21 § till 13 år. Ej heller den andra begränsningen, till 8 timmar för 13-åringar, vilken begränsning gäller allenast industrien och byggnadsverksamheten, skulle kunna komma till användning, då ju beträffande arbete inom nämnda verksamhetsgrenar minimiåldern i den föreslagna 22 § är satt till 14 år. Ehuru förevarande bestämmelse sålunda icke innebär någon försämring i avseende å arbetstidens begränsning för de minderåriga, kunde det möjligen med hänsyn till 8-timmarsdagen synas skäligt, att de minderårigas arbetstid begränsades något snävare. Styrelsen har emellertid i betraktande av de olägenheter, en mera komplicerad arbetstidsreglering skulle medföra, icke ansett tillfyllestgörande skäl föreligga för en särskild, ny begränsning av arbetstiden för de minderåriga. Med hänsyn till minderårigas användande till övertidsarbete jämsides med vuxna arbetare torde också de föreslagna timbeloppen i vad angår 16- och 17-åringar icke gärna kunna nedsättas. Erinras må jämväl, att 8-timmarsdagen, även där den icke är obligatorisk, i stor utsträckning tillämpas, ävensom att enligt 24 § möjlighet finnes att ingripa mot hälsovådligt lång arbetstid för minderåriga. Med hänsyn till de möjligheter till långt utsträckt arbetstid, som fortfarande förefinnas, har det emellertid syntts styrelsen påkallat att få till stånd en maximalbegränsning av arbetstiden för de minderåriga arbetarna, och har det därvid förefallit lämpligt att till dylik begränsning upptaga den i eftergift längst gående av de nu gällande begränsningarna.

Momentets andra stycke motsvarar andra stycket i den nuvarande arbetarskyddslagens 13 § a) men har omredigerats så, att det anknyter sig till det allmänna stadgandet om förlängning av arbetstiden vid nödfallsarbete.

b).

Förevarande lagrum överensstämmer i det närmaste med 13 § b) i gällande lag om arbetarskydd, men till följd av förändringarna i a) hänför det sig endast till ett moment av begränsning — 13 § b) avser tre. Anmärkas må för övrigt, att sistberörda bestämmelse avser endast begränsningen per dygn och ej per vecka. Denna, sannolikt från yrkesfarekommitténs text härrörande men efter textens förändring omotiverade inskränkning, har ej upptagits av styrelsen.

Till följd av 8-timmarslagens införande har begränsningen till 10 timmar per dygn och 60 timmar per vecka av den sammanlagda arbets- och undervisningstiden — i olikhet med vad de nu gällande bestämmelserna åsyfta — kommit att kunna avsevärt överstiga den lagligt medgivna arbetstiden. Styrelsen har icke ansett sig böra göra ändring häri, då 8-timmarsdagen ändock i regel medfört avsevärt förbättrade möjligheter till studier.

c).

De nu gällande reglerna rörande minderårigas användande till nattarbete meddelas i 13 § d) av arbetarskyddslagen och innefatta i främsta rummet ett förbud mot användande av minderåriga till arbete å tid mellan kl. 7 e. m. och 6 f. m. Generellt undantag från detta förbud gäller emellertid för minderåriga av mankön, vilka fyllt 16 år och vilkas arbete är begränsat till högst 8 timmar av dygnet och antingen icke oftare än var tredje vecka infaller å tid mellan kl. 11 e. m. och 5 f. m. eller ock med hänsyn till sin förläggning är för-

delad på sätt, som av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare godkänts såsom likvärdigt med nyssnämnda anordning.

Genom lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, vilken lag som bekant grundar sig på en av en internationell konferens i Bern år 1906 antagen konvention, har i den svenska arbetarskyddslagstiftningen införts en ny regim för nattledigheten. Den in-skränker sig ej till att förbjuda de »skyddades» användande under vissa angivna timmar utan föreskriver, att arbetarna ifråga varje dygn skola beredas 11 timmars oavbruten ledighet, så förlagd, att den alltid omfattar tiden kl. 10 e. m.—5 f. m. Enahanda reglering är upptagen i den av internationella arbetskonferensen år 1919 i Washington antagna konventionen angående barns nattarbete inom industrien.

Nattledighetens längd är enligt de båda härövan berörda regimerna, arbetarskyddslagens och konventionernas, densamma eller 11 timmar. De skilja sig från varandra däri, att den senare regimen lämnar arbetsgivaren en avsevärd frihet med hänsyn till ledighetens förläggning — ledigheten kan sålunda börja när som helst före 10 e. m. och kommer att efter minst 11 timmar sluta någon gång efter 5 f. m. Beträffande företrädena hos de båda regimerna är det tydligt, att den senare på grund av sin större rörlighet är att föredraga från näringarnas synpunkt. Fråga torde även vara, huruvida man, så som livet numera i allmänhet gestaltar sig, skäligen kan anse all tid efter kl. 7 e. m. såsom nattid. Med hänsyn till vad nu anförts och till önskvärldheten att anpassa lagstiftningen efter internationella arbetskonferensens beslut har styrelsen ansett sig böra i förevarande lagrum tillämpa den senare regimen.

Beträffande det ovan berörda, nu gällande medgivandet till nattarbete för manliga minderåriga över 16 år — vilket blir tillämpligt, när arbetstiden är begränsad till högst 8 timmar av dygnet och infaller på visst sätt — har arbetstidslagen tydligtvis medfört en stor förändring. Den kompensation, som tillämpandet av 8-timmarsdagen tidigare innebar, föreligger ej numera, sedan denna arbetstidsbegränsning blivit obligatorisk och nära nog generellt gällande. Vore ej arbetstiden under veckans fem första söckendagar i stor utsträckning förlängd utöver de egentligen åsyftade 8 timmarna, skulle man med skäl kunna säga, att det nu gällande förbudet mot minderårigas nattarbete, i vad det avser 16- och 17-åringar, genom ifrågavarande medgivande blivit så gott som fullständigt satt ur spelet. Vid kontinuerlig drift, som ju nu måste gå med tre skift, medför förbudet, med undantag allenast i vissa fall vid skiftväxlingen, icke något hinder för dylika minderårigas användande till nattarbete.

Av det nu anförda torde framgå, att styrelsen ej gärna i sitt förslag till reviderad lagstiftning i ämnet kunnat bibehålla här berörda medgivande.

Önskvärt kunde synas att i stället för den sålunda utdömda undantagsmöjligheten i lagen upptaga de medgivanden beträffande minderåriga över 16 år, som innehållas i § 2 av förut omnämnda konvention angående barns nattarbete inom industrien. Frågan om tillräckligheten för Sveriges del av nu åsyftade medgivanden har emellertid tidigare, för bedömning av möjligheten för vårt land att ratificera konventionen, varit föremål för prövning av Sveriges delegation för det internationella socialpolitiska samarbetet, som efter samråd med socialstyrelsen i underdånig skrivelse den 11 augusti 1922 i förevarande fråga anfört bl. a. följande:

»Delegationen tvekar ej att ansluta sig till principen om förbud mot minderårigas nattarbete. Såsom olika länders lagstiftning på detta område utvisar, har man emellertid i regel funnit sig föranlåten att med hänsyn till praktiska skäl — industriens behov av arbetskraft och de minderårigas av arbetstillfällen samt det gemensamma intresset av yrkesutbildning — medgiva vissa undantag från nattarbetsförbudet. Ser man till, hur konventionsförslaget i detta avse-

ende är utformat, torde man ej kunna undgå att finna detsamma mindre tillfredsställande. Den i förslaget § 2 gjorda uppräknig av vissa slag av industriella företag synes vara helt godtyckligt tillkommen och kan ej gärna göra anspråk på att motsvara några mer allmängiltiga, rationella krav. Berörda uppräknig tillgodoser antagligen någon eller några av de ledande staternas behov men motsvarar exempelvis icke Sveriges. För övrigt torde en dylik exklusiv uppräknig aldrig kunna på ett tillfredsställande sätt taga hänsyn till de skilda staternas olika förhållanden.

Vad nu vårt land angår, har redan av socialstyrelsen påpekats, att sågverksindustrien jämte vissa andra slag av verksamhet, där minderåriga f. n. användas i skiftarbete, icke finnas upptagna bland de industrigrenar, som äro undantagna från konventionsbestämmelsernas tillämpning. Anmärkas må också, att under 'pappersbruk' (papeteries, manufacture of paper) strängt taget ej låta sig inbegripa pappersmassfabrikerna, varför genom konventionens biträdande minderårigas användande jämväl i dessa fabriker skulle omöjliggöras.»

Styrelsen anser sig för sin del ej kunna annat än instämma i det sålunda anförda yttrandet.

Det föreslagna förbudet föranleder visserligen med sin större »rörlighet» ej så stort behov av undantagsmöjligheter som det nu gällande, men ett dylikt behov torde likväl kvarstå. Med hänsyn härtill har styrelsen i ett andra stycke föreslagit en undantagsbestämmelse, som skulle tillgodose berörda behov. Denna bestämmelse skulle i främsta rummet ersätta 16 § första stycket i den nu gällande lagen — under det föreslagna uttrycket »arbete, som på grund av sin natur — — — måste bedrivas med skiftindelning» inbegripes nämligen enligt styrelsens avsikt »arbete — — — som av tekniska skäl måste oavbrutet fortgå» och med »arbetsbrådska» täckas de fall, som nu åsyftas med orden »arbete, som — — — tidvis måste forceras». I enlighet med rådande tendens att befria regeringen från löpande förvaltningsärenden har styrelsen föreslagit, att handläggningen av här åsyftade eftergifter skulle övertagas av yrkesinspektionens chefsmyndighet. Styrelsen har emellertid trots det vara påkallat att jämväl i andra fall av mer nödvändigt skiftarbete — f. n. har ju såsom ovan framhållits, arbetsgivaren nära nog fria händer i fråga om minderårigas nattarbete — bereda möjlighet därtill, och har i sådant syfte såsom anledning till skiftarbetet tillfogats »eller annan tvingande omständighet».

Givetvis skulle eftergift från nattledighetsbestämmelserna kunna meddelas jämväl beträffande arbete på två skift — tiden mellan kl. 5 f. m. och 10 e. m. är ju något knapp för två skift med tillbörliga raster och mellantid för väd-ring.

Den nu gällande arbetarskyddslagen meddelar i 14 § vissa bestämmelser, som ha till ändamål att reglera de minderårigas arbetstid i sådana fall, där de sysselsättas dels med arbete, beträffande vilket lagen innehåller bestämmelser rörande arbetstiden, och dels med annat arbete eller ock, där de jämsides sysselsättas med skilda slag av »skyddat» arbete, i fråga om vilka gälla olika arbetstidsbestämmelser — eventuellt därjämte med »oskyddat» arbete. Ifrågasvarande paragraf, som onekligen förefaller något svårbegriplig, har styrelsen veterligt aldrig kommit till tillämpning. Tvivelaktigt synes även vara, om den princip, som i paragrafen kommit till uttryck — eller att den för någon del, hur obetydlig denna än är, av den minderåriges sysselsättning gällande strängaste regimen skall tillämpas å sysselsättningen i dess helhet — kan anses fullt rättvis och välgrundad.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och därtill, att de minderårigas arbets-

tid genom 8-timmarsdagen och den vidgade tillämpningen av bestämmelserna i 25 § blivit i väsentlig mån enhetligt reglerad, har styrelsen icke funnit skäl att i det föreliggande förslaget upptaga några föreskrifter, motsvarande den nuvarande arbetarskyddslagens 14 §. Anmärkas må för övrigt, att den allmänna skyddsbestämmelsen rörande minderårigas användande, i lagförslaget 24 §, bereder möjlighet för ingripande i sådana fall, där saknaden av en enhetlig arbetstidsreglering för kombinerade arbeten skulle göra sig starkare kännbar.

Den under 23 § i korthet refererade skrivelsen från chefen för socialdepartementet till socialstyrelsen rörande herr Johanssons i Sollefteå motion nr 104 i andra kammaren år 1925 avsåg jämväl en andra i motionen gjord hemställan, nämligen att bestämmelserna i den nuvarande arbetarskyddslagens 13 § rörande nattarbete skulle förklaras äga tillämpning jämväl i avseende å minderåriga, som användas till skogs- eller flottningsarbete. Även beträffande denna fråga hade utskottet på grunder, som i det förra sammanhanget antydats, funnit skrivelse till Kungl. Maj:t opåkallad.

Under förutsättning att motionären, såsom antagligt synes vara, med sin härovan omnämnda hemställan väsentligen åsyftat att få skogs- och flottningsarbetet i fråga om nattarbetsregleringen jämställt med industriarbetet — och ej särskilt fäst sig vid den nu gällande regleringens innebörd — skulle han få sin hemställan tillgodosedd genom de nu föreslagna bestämmelserna i ämnet, då 25 § i den reviderade lagen skulle äga tillämpning jämväl å skogs- och flottningsarbete.

26 §.

I likhet med 15 § i den nu gällande arbetarskyddslagen meddelar förevarande paragraf bestämmelser rörande det läkarbetyg, som i vissa fall erfordras för minderårigas sysselsättande, och avskiljer genom begränsningen av paragrafens tillämpningsområde en grupp arbetsställen — ofta betecknade »fabriksmässiga» — som i flera avseenden ansetts lämpligen kunna göras till föremål för särskilda bestämmelser. Föreskrifterna rörande intygskens uppgifter om den minderåriges namn, ålder och skolförhållanden ha, såsom förut berörts, upptagits i 21 §.

Beträffande paragrafens tillämpningsområde må först påpekas, att detsamma genom hänvisningen till 22 §, som omfattar ej blott industriellt utan även byggnads- och transportarbete, blivit i visst avseende vidgat — tack vare den fåtaliga användningen av minderåriga inom sistberörda verksamhetsgrenar dock sannolikt utan större praktisk betydelse. En viktigare och i motsatt riktning verkande förändring utgör omgestaltningen av definitionen å det betydelsefulla »fabriksmässighets»-begreppet.

Nu berörda begrepp är i den gällande lagen alternativt bestämt på tre olika sätt — med hänsyn till arbetarantalet, med hänsyn till drivkraftens belopp samt med hänsyn till en kombination av arbetarantalet och drivkraftbeloppet. Detta något komplicerade bestämningssätt har givit anledning till åtskilliga anmärkningar. Särskilt har drivkraftens belopp ansetts olämplig som bestämningssgrund. Ett kraftbelopp av fem resp. tre effektiva hästkrafter kan ej gärna numera med den stora användning, vartill mekanisk och därunder inbegripen elektrisk drivkraft i våra dagar kommit, anses känneteckna en drift av större omfattning. Vidare måste kraftbeloppet i och för sig anses som en ganska dålig mätare på driftens storlek — det använda kraftbeloppet kan vara svårbestämbart eller kraften kan endast mer intermittert komma till användning.

Enligt styrelsens mening erbjuder allenast det normala arbetarantalet ett någorlunda tillfredsställande allmängiltigt kännetecken å driftens omfattning å ett arbetsställe. I enlighet härmed har i förslaget endast upptagits den första bestämningsgrunden — sysselsättandet i regel av minst 10 arbetare.

Beträffande den åsyftade innebörden av uttrycket »i regel» får styrelsen hänvisa till vad styrelsen anfört därom vid 10 § a).

27 §.

Denna paragraf motsvarar 16 § andra stycket i nu gällande arbetarskyddslag, vilket stycke tillfogats genom en lag av den 17 juni 1916, närmast för att tillmötesgå ett önskemål från torvindustriens sida. Genom lag den 26 april 1918 överflyttades befogenheten att meddela här åsyftade eftergift från Kungl. Maj:t till yrkesinspektionens chefsmyndighet. Ehuru i huvudsak tillkommet för att lindra bränslebristen under krigsåren torde förevarande undantagsmöjlighet jämväl efter krigets slut utnyttjats rätt flitigt. Ifrågavarande bestämmelse synes sålunda motsvara ett verkligt behov.

Då bestämmelsens inriktande i främsta rummet på ett speciellt arbete, vändning och stackning av torv, ej synes väl överensstämma med arbetarskyddslagens allmängiltiga och grundläggande karaktär, har styrelsen ansett sig böra föreslå, att ur texten uteslutas orden »vändning och stackning av torv eller annat därmed jämförligt» och att paragrafens tillämplighet allenast angives medelst allmänt hållna bestämmingar. Som en ny dylik bestämming, vilken på sätt och vis skulle ersätta det uteslutna, har tillfogats betingelsen »och fortgår allenast under kortare tid av året». Därjämte har undantagsmöjligheten ytterligare något begränsats genom infogande framför »skäl» av ordet »synnerliga».

V. Särskilda bestämmelser rörande kvinnors användande till arbete.

30 §.

Det ämne, som behandlas i förevarande och följande två paragrafer eller barnsängsledigheten och vissa i samband därmed stående förhållanden, utgör föremål för en av internationella arbetskonferensen år 1919 i Washington antagen konvention. Med hänsyn till den förpliktelse, som kan anses åligga de till internationella arbetsorganisationen anslutna staterna, till vilka ju även Sverige är att räkna, att söka förverkliga arbetskonferensens beslut, måste det tydligen framstå som ett önskemål att såvitt möjligt bringa förevarande lagrums bestämmelser till överensstämmelse med nämnda konvention. Rörande möjligheten av en dylik lagstiftningsåtgärd, som skulle utgöra förutsättning för Sveriges ratificering av konventionen, har Sveriges delegation för det internationella socialpolitiska samarbetet, efter samråd med ett flertal myndigheter¹ och korporationer, yttrat sig i sin förut berörda underdåniga skrivelse den 11 augusti 1922. Delegationens majoritet ger däri uttryck åt den uppfattningen, att man med hänsyn till vissa mindre lyckade bestämmelser i konventionen och till de sannolikt betydande kostnader, ett fullständigt genomförande av konventionens stadganden skulle medföra, icke ansåg sig kunna förorda ratificering. En minoritet inom delegationen kom till samma slutsats men på den grund, att de kvinnoorganisationer, som yttrat sig i ärendet, i alldeles övervägande mån ställt sig avvisande till konventionen. Delegationen var emellertid enig om, att det vore i hög grad önskvärt, att konventionen i lämpliga delar och

¹ Bl. a. socialstyrelsen, som genom yrkesinspektrisen låtit verkställa en undersökning rörande tillämpningen av i ämnet gällande bestämmelser m. m.

särskilt i fråga om tillförsäkrandet av erforderligt moderskapsunderstöd vunnne beaktande i vårt land.

Styrelsen delar härövan åsyftade betänkligheter mot konventionen och tror ej, att man åtminstone f. n. kan komma längre i dess förverkligande än till ett beaktande i lagstiftningen av flertalet av dess normer. I enlighet härmed har förevarande paragraf behandlats vid revisionen.

Vad först angår paragrafens tillämpningsområde, har detta genom hänvisningen till 22 § vidgats till att, förutom industriellt arbete såsom nu, i överensstämmelse med konventionen även omfatta byggnads- och transportarbeten. Vidare har styrelsen ansett sig böra föreslå, att ifrågavarande bestämmelser skola äga tillämpning utan hänsyn till arbetsställets storlek — detta likaledes i överensstämmelse med konventionen. Visserligen torde iakttagandet av bestämmelserna och kontrollen däröver måhända i en del fall ställa sig besvärligare vid de små arbetsställena, men med hänsyn till moderns och barnets skyddande lära dessa arbetsställen knappast erbjuda några fördelaktigare betingelser.

Att, såsom konventionen gör, låta den obligatoriska barnsängsledigheten gälla även för handeln, har styrelsen icke funnit skäl föreslå. Från de kvinnliga affärsanställdas sida har nämligen påvisats, att här ifrågavarande anordning för dem i regel skulle sakna betydelse, då de bland dem, som ha att betjäna allmänheten, ändock ej kunna kvarstå i sin anställning längre än högst till 3 å 4 månader före nedkomsten. Ej heller skulle arbetsgivaren, som, även då arbetstagarna återkomme till samma företag, ofta skulle sakna känedom om den verkliga anledningen till deras ledighet, i regel ha möjlighet att iakttaga förbudet mot deras sysselsättande efter nedkomsten.

Enligt den gällande lagen är kvinna, som med intyg av läkare eller barnmorska kan visa, att hon med sannolikhet kan vänta sin nedkomst inom två veckor, berättigad till ledighet. Konventionen innehåller en liknande bestämmelse, men är där den eventuella ledighetstiden utsträckt till sex veckor. Vanligen lär en ledighet av två veckor före nedkomsten anses göra tillfyllest, men i många fall torde denna tidrymd med hänsyn till arbetets beskaffenhet eller moderns hälsotillstånd vara väl knapp. Styrelsen har trott, att denna fråga, som icke saknar ekonomisk betydelse, skulle kunna lämpligen lösas på det sättet, att ledigheten kan utsträckas intill sex veckor i de fall, då kvinnan på härövan angivna sätt visar, ej blott att hennes nedkomst sannolikt är att vänta inom nämnda tidrymd än även att hon med hänsyn därtill är i behov av ledighet.

Konventionen innehåller förbud för arbetsgivare att uppsäga arbeterska under den tid, då hon enligt här ifrågavarande bestämmelser är frånvarande från arbetet eller å sådan tid, att uppsägningstiden skulle utlöpa under förstberörda tid. En dylik bestämmelse förefaller onekligen tilltalande från skyddssynpunkt, men den trygghet, den skulle erbjuda, måste nog, såsom av den socialpolitiska delegationen påpekats, betecknas såsom endast skenbar. Arbetsgivaren är ju nämligen oförhindrad att avskeda arbeterskan omedelbart efter hennes återinträde i arbetet, och man kan möjligen också befara, att ett dylikt förbud i vissa fall skulle giva arbetsgivaren anledning att, när arbeterskans havandeskap blev märkbart, avskeda henne i god tid före barnsängsledigheten. För övrigt torde en bestämmelse av här berörda innebörd vara tämligen överflödig, då arbetsgivarna i regel lära hålla platsen öppen för sina arbeterskor, som varit frånvarande på grund av nedkomst.

32 §.

Vad som i vårt land i främsta rummet brister i fråga om den lagstadgade barnsängsledigheten är en anordning, som tillförsäkrar den blivande eller ny-

blivna modern skäligt underhåll under ledigheten. Redan yrkesfarekommittén påpekade denna brist men framlade ej något förslag till dess avhjälpan, enär frågan om moderskapsförsäkring då var under utredning. Ett av tillkallade sakkunnige inom civildepartementet utarbetat betänkande angående införande av moderskapsförsäkring avgavs även år 1911 men ledde ej till någon lagstiftningsåtgärd.

För att i någon mån tillgodose det behov av understöd, som den lagstadgade barnsängsledigheten påkallade, beslöt 1912 års riksdag, efter antagandet av lagen om arbetarskydd, att i avbidan på genomförandet av moderskapsförsäkring i samband med obligatorisk sjukförsäkring, vilken anordning riksdagen ansåg erbjuda den enda tillfredsställande lösningen, för år 1913 på extra stat bevilja ett förslagsanslag av 25,000 kr. för understödande av sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd. Sedermera har riksdagen år efter år beviljat ett dylikt anslag, som med tiden ökats, så att det nu sedan några år uppgår till 170,000 kr.

Nämnas bör måhända även i detta sammanhang, att enligt det av socialförsäkringskommittén utarbetade och år 1919 avlämnade förslaget till lag om allmän sjukförsäkring, vilken lag var avsedd att äga tillämpning å samtliga mindre bemedlade, vid barnsbröd skulle beredas dels erforderlig vård av barnmorska, dels moderskapspenning under 56 dagar, varav 14 dagar före nedkomsten, och dels ampenning under högst 50 dagar från och med den 42:a dagen efter barnsbröden.

I förut berörda, år 1919 antagna internationella konvention angående kvinnors användande till arbete före och efter barnsbröd föreskrives i förevarande avseende huvudsakligen: att kvinnan under hela den tid, hon är frånvarande från arbetet, skall åtnjuta tillräckligt understöd för sitt och barnets uppehälle under hygieniskt tillfredsställande förhållanden; att understödet, vars exakta belopp skall bestämmas av vederbörande myndighet i varje land, skall utgå av allmänna medel eller anskaffas genom ett system av försäkring samt att kvinnan skall vara berättigad till fri vård av läkare eller barnmorska.

I samband med sin förut omförmälda undersökning rörande tillämpningen av arbetarskyddslagens bestämmelser om barnsängsledighet sökte yrkesinspektrisen även vinna upplysningar rörande förekomsten av moderskapsunderstöd. Därvid framgick att den väsentligen rådande formen därför — försäkring genom medlemskap i sjukkassa — måste anses skäligen otillfredsställande. I ungefär halva antalet undersökta barnsängsfall hade ej något dylikt understöd förekommit, och hade understödet i övervägande mån ej utgått för mer än 4, i somliga fall ej för mer än 2 veckor. I några orter med särskilt talrik kvinnlig industriarbetarfolkning meddelade endast ett fåtal sjukkassor moderskapsförsäkring — i Borås 2 kassor av 8 och i Norrköping 2 av 10.

Såsom förut omnämnts, betonade även den socialpolitiska delegationen i sitt yttrande över konventionen angående kvinnors användande till arbete före och efter barnsbröd vikten av att frågan om moderskapsunderstöd vunnit beaktande i vårt land.

Enligt styrelsens mening torde någon tvekan numera knappast råda i fråga om det berättigade i kravet, att det allmänna skall träda emellan för att få till stånd någon anordning, som tillförsäkrar de under barnsängsledigheten från arbetet utestängda kvinnorna skäligt understöd. Oavsett den stora betydelsen av en dylik anordning med hänsyn till folkhälsan lär man nämligen svårligen kunna bestrida, att staten genom sin lagstiftning på området skäligen måste anses giva upphov åt en viss fordringsrätt till förmån för de från arbetet utestängda. Visserligen skulle barnsängskvinnan, även om ej något förbud funnes, vara nödgad att under någon tid vid nedkomsten avhålla sig från arbetet, och

ledigheten vore påbjuden närmast i hennes eget och hennes barns intresse, men den påbjudna ledigheten blev i regel längre än den hon självmant skulle taga ut, och behovet därav för modern och barnet vore ofta nog icke obestriddigt. Anspråk på ersättning för en del av den mistade arbetsförtjänsten synes sålunda ur rättslig synpunkt grundat.

Praktiskt taget ställer sig saken så, att kan arbeterskan-modern ej påräkna att under barnsängsledigheten komma i åtnjutande av ett någorlunda tillfredsställande understöd, utnyttjar hon ej den medgivna ledigheten i vidare mån, än hon är nödgad till, och under den uttagna ledigheten faller hon ej sällan i större eller mindre mån fattigvården till last.

För understödstankens förverkligande lära ej gärna mer än två former kunna ifrågakomma — moderskapsförsäkring med statsbidrag i samband med obligatorisk sjukförsäkring eller tillhandahållande från det allmännas sida av på visst sätt bestämt understöd. Av dessa båda former har riksdagen redan år 1912 uttalat sig till förmån för den förra. Styrelsen tillåter sig också uttrycka den förhoppning, att man vid den revision av den sociala försäkringslagstiftningen, som för icke länge sedan upptagits inom socialdepartementet, måtte finna möjlighet att på ett tillfredsställande sätt lösa frågan om förevarande understöd. Med hänsyn till vad ovan anförts om en viss fordringsrätt för barnsängskvinnan gentemot det allmänna synes det därvid, för det fall att moderskapsförsäkring införes, böra tagas under övertvägande, huruvida icke statsbidraget till moderskapsunderstöd i de fall, där den lagstadgade barnsängsledigheten kommer till användning, borde utgå med något högre belopp än eljest.

Skulle det av en eller annan anledning befinnas omöjligt att inom den närmare framtiden få till stånd moderskapsförsäkring, torde det få anses påkallat att vidtaga någon anordning för direkt utdelning av understöd. Möjligen skulle det kunna uppdragas åt barnavårdsnämnden i orten, vilken ändock i många fall skulle komma i beröring med här ifrågavarande mödrar, att utbetala understödet, och skulle nämnden sedan äga att av staten uppbära ersättning för viss del, kanske lämpligen två tredjedelar, av det utbetalda understödet. Den återstående delen skulle stanna på kommunen, vilket torde vara lämpligt bl. a. för kontrollens skull. Rättvisast skulle onekligen vara att låta understödet utgå med ett belopp, som motsvarade viss del av kvinnans arbetsförtjänst, men en dylik anordning skulle otvivelaktigt i många fall leda till svårigheter. Enklare skulle vara att bestämma moderskapsunderstödet till ett visst i alla förekommande fall lika belopp per dag.

Med hänsyn till Kungl. Maj:ts beslut att till revision upptaga den sociala försäkringslagstiftningen, varvid, såsom ovan berörts, jämväl moderskapsförsäkringen väl lär uppmärksammas, har styrelsen icke ansett sig ha anledning att f. n. utforma något förslag till bestämmelser rörande moderskapsunderstöd.

I enlighet härmed har styrelsen inskränkt sig till att beträffande moderskapsunderstödet i lagförslaget endast intaga en upplysning om att rörande sådant understöd är särskilt stadgat.

33 §.

Såsom förut anförts i den inledande motiveringen till lagens avdelning »Bestämmelser rörande arbetstiden», har det synts styrelsen påkallat att till arbetarskyddslagen sammanföra de olika, mer allmängiltiga bestämmelserna angående arbetstiden. I enlighet härmed har i förevarande avdelning upptagits de huvudsakliga bestämmelserna i lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag,

vilka bestämmelser i allt väsentligt grunda sig på en i Bern år 1906 antagen internationell konvention angående förbud mot nattarbete för kvinnor, sysselsätta uti industrien.

Genom den i Washington år 1919 av internationella arbetskonferensen antagna konventionen angående kvinnors nattarbete utsträckes det förbud mot dylikt arbete, som stadgas i nyssnämnda konvention, till att gälla jämväl för byggnadsverksamhet och de industriella småföretagen, d. v. s. de som sysselsätta 10 arbetare eller därunder.

Önskvärt vore givetvis såväl med hänsyn till det internationella socialpolitiska samarbetet som från arbetarskyddets synpunkt, att åt förbudet mot kvinnors nattarbete i vår lagstiftning kunde givas samma omfattning, som det fått i den senare av ovan berörda konventioner. En utsträckning av förevarande förbudslagstiftning till att avse jämväl de mindre företagen är emellertid ägnad att väcka vissa betänkligheter. Till belysande härav tillåter sig styrelsen att här nedan delvis återgiva, vad Sveriges delegation för det internationella socialpolitiska samarbetet, vars förut omnämnda den 11 augusti 1922 avlättna underdåniga skrivelse jämväl avsåg denna konventions ratificeringsmöjlighet, yttrat i ämnet:

»Enligt delegationens mening lär det ej kunna förnekas, att lagstiftningen mot kvinnors nattarbete fullföljer ett för samhället betydelsefullt syftemål. Det oaktat ha de specifikt kvinnliga intressenas företrädare med iver bekämpat denna lagstiftning såsom orättvis samt för kvinnorna skadlig och förnedrande. Erkännas måste också, att sistberörda uppfattning icke alldeles saknar fog för sig. Ifrågavarande reglering, sådan den föreligger i vår nu, på Bernkonventionen av år 1906 grundade lag av den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag samt i förevarande konventionsförslag, går nämligen utöver vad som kan anses motiverat med hänsyn till regleringens ändamål — att skydda de kvinnliga arbetarnas hälsa samt deras förmåga att fylla sina uppgifter med hänsyn till släktets fortbestånd och fostran. Härigenom har denna reglering, såsom erfarenheten från tillämpningen av nyss berörda lag visar, medfört omotiverade svårigheter för de kvinnliga arbetarna samt fått en viss förhatlig karaktär av klasslagstiftning, som på en del områden, där konkurrens mellan manlig och kvinnlig arbetskraft förekommer, gynnar männen. Ifrågavarande lagstiftning har även visat sig svår, ja, i vissa fall nära nog omöjlig att genomföra.

Anmärkas kan måhända också, att yrkesfarekommittén, som på nådigt uppdrag utarbetade vår gällande lag i ämnet, ställde sig betänksam mot densamma.

De i härovan refererade yttranden från kvinnohåll framställda betänkligheterna mot förevarande konventions ratificering i oförändrat skick torde enligt delegationens åsikt vara grundade i en bland de kvinnliga arbetarna allmänt förhärskande mening. Såsom fullmyndiga medborgare anse de sig även kunna göra anspråk på, att statsmakterna beakta deras mening i en dem själva närmast rörande fråga.

Såsom förut berörts, skulle genom konventionen det nu här i landet gällande förbudet mot kvinnors nattarbete komma att utsträckas ej blott till byggnadsarbeten, som icke äro att hänföra till industrien, utan även till den mindre industrien och hantverket. Beträffande byggnadsarbetena skulle denna utsträckning väl ej få någon praktisk betydelse, då dylika arbeten endast undantagsvis pågå nattetid och blott få kvinnor sysselsättas däri. Inom den mindre industrien och hantverket förekommer visserligen ej heller över huvud taget mycket nattarbete, men inom ett par och för den kvinnliga arbetskraften betydelsefulla branscher, nämligen bageri- och mejerihanteringarna, är möjligheten till nattarbete av väsentlig betydelse.

Givetvis har den hittills för nattarbetsförbudet gällande begränsningen till företag med flera än tio arbetare i många fall visat sig medföra orättvisor och olägenheter, och skulle det med hänsyn därtill kunna synas önskvärt, att få nämnda begränsning upphävd. I betraktande av de erinringar, som ovan anförts rörande den nu gällande lagstiftningen i ämnet, anser sig delegationen emellertid ej kunna förorda en utsträckning efter enahanda linjer av förevarande förbudslagstiftning. Kunde åter de i Bernkonventionen av år 1906 meddelade och i föreliggande konventionsförslag upprepade bestämmelserna i viss mån modifieras, så att de värsta olägenheterna med denna lagstiftnings tillämpning undanröjdes, anser delegationen en utvidgning av tillämpningsområdet för förbudet mot kvinnors nattarbete vara väl förtjänt av övervägande.»

Härovan berörda uppfattning bland de kvinnliga arbetarna angående olägenheterna för dem av lagstadgat förbud mot kvinnors användande till nattarbete har för styrelsen kraftigt vitsordats och understrukits i till styrelsen den 23 nästlidna september ingivna framställningar från sv. bryggeriindustriarbetarförbundets avd. 15 i Stockholm, Stockholms tidningsbuds fackförening, Stockholms spårvägspersonalens samorganisation samt fackliga kvinnliga samorganisationen i Stockholm, sistnämnda organisations framställning försedd med påtecknade instämmanden av sv. bryggeriindustriarbetarförbundet, sv. typografiförbundets styrelse, Stockholms bageriindustriarbetarfackförening samt sv. livsmedelsarbetarförbundet. Senare ha till styrelsen inkommit dylika framställningar från sv. järnvägsmannaförbundets avd. 65 och sv. textilarbetarförbundets avd. 20.

Den huvudsakliga innebörden av omförmälda framställningar, vilka närläggas förevarande betänkande, jämte de anföranden i ämnet, vilka höllos av deltagarna i den deputation, som överlämnade framställningarna till styrelsen, torde kunna återgivas därmed, att de kvinnliga arbetarna icke kräva det fullständiga upphävandet av nattarbetsförbudet, vilket erkännes ha medfört vissa nyttiga verkningar, men påyrka dess modifierande i vissa avseenden. Sålunda göres gällande, att den för arbete medgivna tidrymden mellan kl. 5 f. m. och 10 e. m. är för snävt tillmätt. Vid arbete på två skift, som stundom förekommer, exempelvis i bryggerier och vattenfabriker, måste för erhållande av tillräckliga raster arbetet ofta utsträckas till kl. 11 e. m. — alltså en timme senare än nattarbetsförbudet medger. Å andra sidan ha de kvinnliga bageriarbetarna erfarit behov av att kunna få tiden för arbetets början tillbakaflyttad en timme, d. v. s. till kl. 4 f. m., då enligt den s. k. bagerilagen uppeldning och deggörning få börja. Slutligen framhålles, att det borde finnas möjlighet till eftergift från nattarbetsförbudet i sådana fall, då arbete, vartill kvinnor användas, på grund av särskilda omständigheter tillfälligtvis behöver bedrivas under natten.

Socialstyrelsen anser sig med hänsyn till den erfarenhet, styrelsen fått av det hittills gällande nattarbetsförbudets tillämpning, icke kunna annat än i huvudsak vitsorda riktigheten av vad här ovan anförts av den socialpolitiska delegationen. Jämväl framställningarna från de olika organisationerna med kvinnliga medlemmar torde vara värda ett omsorgsfullt beaktande. Styrelsen har även för sin del kommit till den uppfattningen, att Sverige icke lämpligen kunde ratificera omförmälda i Washington antagna konvention i ämnet. Ett tillgodoseende av kvinnornas här framförda synpunkter och önskemål skulle emellertid, även om förändringarna begränsades till vad ovan anförts såsom de kvinnliga arbetarnas huvudsakliga krav, förutsätta uppsägning för Sveriges del av förstnämnda i Bern avslutade konvention, en åtgärd som givetvis inom kretsar, som intressera sig för det internationella socialpolitiska samarbetet, skulle väcka betydande uppmärksamhet och ej bör ifrågasättas, utan att starka för att icke säga tvingande skäl tala därför. Huruvida sådana skäl kunna

anses nu föreligga, vågar styrelsen icke avgöra. De kvinnliga arbetarnas merberörda framställningar ha inkommit till styrelsen så sent, att styrelsen icke haft tid föranstalta om någon utredning, som kunde giva en fullt uttömmande och tillförlitlig upplysning i ämnet. Styrelsen har sålunda ansett sig böra utan större sakliga ändringar införliva nu gällande lagstadgade reglering av kvinnors nattarbete med arbetarskyddslagen. Med hänsyn till att de kvinnliga arbetarnas härovan berörda krav synas icke sakna skäl, anser sig styrelsen emellertid böra förorda, att desamma måtte göras till föremål för utredning.

Lagförslagets 33 § motsvarar 1 § eller det huvudsakliga stadgandet i lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag men företer den förändringen, att bestämmelsen, som hittills hänfört sig till *företag*, vilka drivas i sådan »omfattning, att däri under någon tid av nästföregående eller löpande år sysselsatts *flera* än 10 arbetare», enligt styrelsens förslag skulle i överensstämmelse med uttryckssättet i 26 § äga tillämpning å *arbete*, »som å ett arbetsställe bedrivs i sådan omfattning, att för arbetet i regel användas *minst* 10 arbetare».

34 §.

Denna paragraf, som skulle ersätta 3 § i lagen angående förbud mot kvinnors nattarbete, har ansetts lämpligen kunna hänföra sig till och i viss mån även formuleras efter 13 § 1 mom., som lämnar medgivande till utsträckt arbetstid i fall av nödfallsarbete.

36 §.

I överensstämmelse med den redan förut berörda tendensen att befria Kungl. Maj:t från lagtillämpningsärenden av mer löpande beskaffenhet har här förslagits att låta yrkesinspektionens chefsmyndighet träda i stället för Kungl. Maj:t. Såsom ett särskilt skäl för ändringen må därjämte påpekas, att stor skyndsamhet i handläggningen i här åsyftade fall stundom kan vara påkallad.

VI. Bestämmelser om tillsyn å lagens efterlevnad m. m.

38 §.

Yrkesinspektionen, som i sin nuvarande gestaltning upprättades vid arbetarskyddslagens tillkomst, torde otvivelaktigt få anses på det hela taget ha väl fyllt sina uppgifter, och några större förändringar i avseende å dess organisation eller verksamhetssätt anser sig styrelsen ej heller ha anledning att ifrågasätta. De förändringar, styrelsen i nu berörda avseenden skulle vilja föreslå, utgöra också i väsentlig mån endast ett legaliserande av en regim, som faktiskt redan i avsevärd omfattning är rådande.

Med hänsyn till den ovilja och misstro skyddslagstiftningen då för tiden mötte å näringarnas sida, fann yrkesfarekommittén det vara angeläget att noga precisera de olika tillsynsorganens tillsynsområden. En arbetsgivare skulle ej behöva tveka, huruvida han vore skyldig underkasta sig ett inspektionsbesök eller ej, och arbetsgivarna skulle såvitt möjligt säkerställas mot dubbelinspektion, d. v. s. tillsyn av flera tillsynsorgan. Nu antydda tendens, som kommit till uttryck i den gällande arbetarskyddslagens 23 §, saknade givetvis icke skäl för sig men torde ha fått göra sig gällande i alltför hög grad. En strängt genomförd och upprätthållen fördelning av tillsynen, så att ett på visst sätt bestämt slag av arbetsställen endast få inspekteras av ett visst slag av tillsynsorgan, måste givetvis i många fall visa sig mindre praktisk. Gränserna

mellan de olika tillsynsorganens verksamhetsområden måste nämligen alltid bli i viss mån godtyckliga och artificiella. Ett arbetsställe med mer än tio arbetare men med enkel och ofarlig teknisk utrustning kan exempelvis ej gärna i vanliga fall kräva större kompetens hos inspektionsförrättaren än ett arbetsställe med färre än tio arbetare men komplicerade och farliga tekniska hjälpmedel. Ett annat exempel. Underinspektörerna äga nu att inspektera hur stora ångmaskinsanläggningar som helst inom jordbruket men få ej företaga inspektion å en dylik anläggning om tre hästkrafter å ett industriellt arbetsställe, där det sysselsättes fem arbetare.

Att nu berörda förhållanden måste inverka ogynnsamt på inspektionsverksamheten och kostnaderna därför, torde vara uppenbart. Av två kanske å en avlägsen ort belägna företag av samma slag men något olika storlek inspekteras måhända nu det ena av yrkesinspektör och det andra av underinspektör.

Mot den här exemplifierade tendensen hos den nu gällande lagstiftningen har man i flera fall reagerat genom anlitande av det Kungl. Maj:ts genom bestämmelse i 23 § sista stycket givna bemyndigandet att föreskriva jämkning av gränserna mellan skilda tillsynsorgans befogenhet. Sålunda utsträcktes med motsvarande inskränkning av den kommunala tillsynen genom nådig kungörelse den 5 december 1919 underinspektörernas befogenhet från att å vissa arbetsställen endast avse maskinella och vissa andra tekniska hjälpmedel till att gälla arbetarskyddslagens tillämpning i allmänhet. Vidare har vissa underinspektörers tillsyn å lastning och lossning av fartyg på grund av nådigt bemyndigande den 3 december 1920 vidgats till att omfatta dylikt arbete jämväl i sådana fall, där tillsynen egentligen skulle tillkomma yrkesinspektör. Även beträffande vissa kommunala tillsynsorgan har med hänsyn till öfvervakande av efterlevnaden av kungörelsen den 7 april 1916 angående förbud mot användande av kvinna under tjuogoett år till lastning, stuvning eller lossning å vissa fartyg tillsynsbefogenheten genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 oktober 1916 med flera senare data utsträckts till att gälla jämväl arbete, som eljest skulle höra under yrkesinspektörs tillsyn.

Genom de här åsyftade jämkningarna har man emellertid tydligen icke åstadkommit någon lindring i avseende å bundenheten vid tillsynens uppdelning utan endast genom gränsernas flyttning i vissa avseenden minskat olägenheterna därav.

I den praktiska inspektionstjänsten visade det sig ganska snart omöjligt att strängt respektera berörda bundenhet. I fall, där ett dylikt respekterande uppenbarligen skulle leda till oskäligen konsekvenser, fann man sig av hänsyn till tjänstens och statsverkets intressen nödgad att så att säga tänja något på gränserna mellan olika tillsynsområden. Så t. ex. inspektera underinspektörerna i flertalet distrikt även en del arbetsställen av sådan storlek, att de egentligen skulle öfvervakas av yrkesinspektör.

Vad härovan anförts syftar emellertid endast på uppdelningen inom tillsynen i allmänhet, d. v. s. den tillsyn som åligger yrkesinspektörerna med assistenter samt underinspektörer och kommunala tillsynsorgan. Mellan denna tillsyn och den som är undantagen därifrån och uppdragen åt specialinspektörer måste nog i regel gränserna upprätthållas.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har det syntts påkallat att få till stånd en sådan ändring av bestämmelserna rörande inspektionsverksamhetens organisation, att yrkesinspektionens betskrafter skulle kunna utnyttjas med bättre anpassning efter de faktiska förhållandena i olika fall, d. v. s. på ett mer effektivt och ekonomiskt sätt. I överensstämmelse härmed har styrelsen omformulerat ifrågavarande bestämmelser så, att preciseringen av de olika inspektionsorganens kompetensområden borttagits ur lagen och anförtratts åt Kungl. Maj:t. Alltför långtgående skulle för övrigt en dylik omläggning knappast kunna an-

ses vara, då Kungl. Maj:t redan genom bemyndigandena att förordna om jämkning av gränserna mellan olika tillsynsorgans befogenhet och att tillsätta specialinspektörer har praktiskt taget obegränsade möjligheter att förändra den i lagen stadgade fördelningen av tillsynen. Anmärkas kan också, att en fortgående dylik förändring, vilken icke kommer till synes genom lagändring, måste anses mindre tilltalande från rättslig synpunkt.

I stort sett synas yrkesinspektionens organ böra bibehållas vid sina nuvarande inspektionsuppgifter, och givetvis skulle bestämt angivna gränser fortfarande uppdelas mellan olika tillsynsorgan, men möjlighet borde finnas att göra de avvikelser, som, med hänsyn till sig företeende omständigheter, kunde befinnas påkallade. För genomförande av ett dylikt system synes åt de ledande myndigheterna, d. v. s. yrkesinspektionens chefsmyndighet och yrkesinspektörerna, böra beredas större frihet i avseende å inspektionsarbetets anordning. Med hänsyn härtill har det också förefallit lämpligt att något starkare betona yrkesinspektörernas egenskap av ansvariga chefer för tillsynen, var inom sitt distrikt.

I den hittills gällande skyddslagstiftningen ha bergmästarna varit jämställda med yrkesinspektörerna och nämnda jämte dem i fråga om befogenheter och åligganden. Enligt styrelsens mening äro bergmästarna emellertid rätteligen att anse som specialinspektörer, vilka i likhet med sprängämnesinspektören, de elektriska inspektörerna och inspektörerna för de olika grenarna av järnvägstjänsten böra av Kungl. Maj:t förordnas att inom sitt speciella gebit utöva tillsyn jämväl å arbetarskyddslagens efterlevnad. I enlighet med denna uppfattning ha bergmästarna icke omnämnts i lagförslaget.

Den nuvarande bestämmelsen rörande yrkesinspektrisen har med den numera genomförda likställigheten mellan män och kvinnor i fråga om tillträde till statstjänst delvis blivit omotiverad. Vid bestämmelsens omformulering har yrkesinspektrissassistenterna ansetts böra komma till omnämnande i lagen.

Nämnas bör måhända slutligen, att beteckningen »underinspektör», som befunnits mindre lämplig, utbytt mot benämningen »yrkesunderinspektör», som torde bättre känneteckna ifrågakvarande befattningshavares ställning och uppgifter.

39 §.

Med hänsyn till att hälsovårdsnämnder genom den nya hälsovårdsstadgan gjorts obligatoriska för alla kommuner, om än särskilda dylika nämnder ej nödvändigtvis behöva tillsättas, har i denna paragraf, som motsvarar nu gällande 24 §, ordet »kommunalnämnd» strukits.

40 §.

De två första styckena överensstämma med motsvarande delar av 25 § i den nuvarande lagen, men sista styckets bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter har med hänsyn till avfattningen av sista stycket i förslagets 38 § inskränkts till att avse allenast sättet för tillsynens utövande.

42 §.

Bestämmelserna i denna paragraf, som är lika lydande med den nu gällande 27 §, torde hittills ej kommit till någon mer allmän tillämpning. Uppenbart torde emellertid vara, att den medverkan, som här åsyftas, skulle kunna vara till avsevärd nytta för arbetarskyddet. Möjligen skulle också yrkesinspektionens befattningshavare, i vad en del tjänsteläkare angår, kunna lämna en motprestation, i det de i frågor rörande hygieniska olägenheter av industriella

anläggningar och dylikt, kunde stå till tjänst med upplysningar och förslag av teknisk natur. Styrelsen har i detta sammanhang ansett sig böra fästa uppmärksamheten å nu berörda förhållanden men har trots sig sakna anledning att med hänsyn därtill föreslå några ändringar i paragrafen, då bestämmelsen i dess senare del och Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet torde bereda möjlighet att utan dylik åtgärd främja en utveckling i den antydda riktningen.

43 §.

Med hänsyn till att yrkesinspektris och yrkesinspektrisassistent blivit upptagna såsom särskilda befattningshavare i 38 §, torde det vara påkallat att uppmärksamma dem i denna mot nuvarande lags 28 § svarande paragraf, och har i sådant syfte tillfogats ett nytt stycke. Det yrkesinspektionens chefsmyndighet lämnade bemyndigande att i särskilda fall bevilja eftergift har ansetts skäligen böra utsträckas till att avse båda förbuden i paragrafens första stycke.

Den nu gällande bestämmelsen rörande förbud för vissa befattningshavare inom yrkesinspektionen att driva eller hava del eller anställning i företag, underkastat befattningshavarens tillsyn etc., avser icke bergmästarna. Anledningen därtill uppgives i yrkesfarekommitténs motivering till ifrågavarande bestämmelse ha varit, att nämnda befattningshavares tjänsteuppgifter väsentligen avse andra ändamål än skyddslagstiftningens förverkligande samt att deras avlöningsförmåner äro fastställda med hänsyn tagen till den dem av ålder tillkommande rätten att åtaga sig uppdrag och taga annan privatekonomisk befattning med bergshanteringen. Såsom framhållits i avseende å 38 §, skulle bergmästarna enligt styrelsens mening komma att fungera såsom specialinspektörer inom yrkesinspektionen. Rörande de hittills förordnade specialinspektörerna har Kungl. Maj:t i fråga om rättsställning i allmänhet föreskrivit »att vad som finnes stadgat rörande manlig yrkesinspektör skall i tillämpliga delar gälla beträffande — — — i hans egenskap av specialinspektör inom yrkesinspektionen». Skulle detta förfarande tillämpas på bergmästarna, komme även de att i likhet med yrkesinspektörerna bli underkastade de inskränkningar, varom stadgas i förevarande paragraf.

Då yrkesfarekommitténs härövan återgivna motivering för bergmästarnas fritagande, vilken motivering möjligen kan äga tillämpning jämväl i fråga om andra specialinspektörer, synes grundad, torde Kungl. Maj:t vid förordnande av specialinspektörer ha anledning se till, huruvida de böra fritagas från tillämpning av förevarande paragraf.

45 §.

Enligt 41 § tredje stycket i den gällande lagen är Kungl. Maj:t bl. a. bemyndigad att förordna om utsträckning av den i 30 § för vissa större industriella arbetsställen påbudna skyldigheten att hålla anteckningsbok för inspektionsförrättare. Styrelsen har i överensstämmelse med den upprepade gånger omförmälda tendensen att befria regeringen från mindre viktiga ärenden föreslagit berörda bemyndigandes överflyttning på yrkesinspektionens chefsmyndighet. Vidare har det synts lämpligt, att detta bemyndigande meddelas i samma lagrum, som reglerar omförmälda skyldighet.

46 §.

Den av yrkesfarekommittén genom bestämmelser i 31 § arbetarskyddslagen införda anordningen med arbetarombud, som ha att till inspektionsförrättaren framföra arbetarnas önskemål beträffande arbetets säkerhet eller sundhet, har

visserligen, av yrkesinspektionens årsberättelser att döma, stadigvarande gått framåt i anseende till antalet arbetsställen, som äro försedda med dylika ombud,² men torde likväl på det hela taget hittills icke ha vunnit någon större praktisk betydelse. Berörda anordning, som kan anses som ett försök till förverkligande av den industriella demokratiens idé på ett därför synnerligen lämpligt område, synes enligt styrelsens uppfattning böra stödjas och främjas. En intresserad medverkan från arbetarnas sida är nämligen, såsom »Safety-first»-rörelsen utvisar, av synnerligen stor betydelse, när det gäller förbättringar på arbetarskyddets område.

I detta sammanhang må erinras om riksdagens i skrivelse den 27 maj 1924 rörande förbättrad tillsyn å gruvarbetet tillkännagivna mening om förevarande anordnings betydelse. Härom yttrade sig riksdagen på följande sätt: »Det synes riksdagen, som om därvid framför allt den i 31 § av lagen om arbetarskydd fastslagna rätten för arbetarna att genom valda ombud framföra sina synpunkter för inspektionsförrättaren skulle vara av avgörande betydelse. Det bör vara varje inspektionsförrättare angeläget att *alltid* vid sina besök å en arbetsplats *tillkalla* dessa ombud och taga del av deras åsikter, och även mellan inspektionerna bör en viss kommunikation upprätthållas mellan dessa båda parter ävensom mellan dem och arbetsledningen. Möjligen bör det tagas under övervägande, huruvida ej ett förtydligande på denna punkt av gällande bestämmelser vore på sin plats.»

Med hänsyn till vad sålunda anförts har styrelsen funnit sig föranlåten underkasta de nu gällande bestämmelserna i ämnet en ganska ingående omarbetning. Den förnämsta förändringen torde måhända bestå däri, att den hittillsvarande rätten för arbetarna att utse ombud förvandlats till en förpliktelse. Visserligen är underlåtenhet att fullgöra denna förpliktelse icke förbunden med någon påföljd för arbetarna, men med nämnda omläggning blir yrkesinspektionens ställning till ombudsinstitutionen en annan. Yrkesinspektionens befattningshavare, som ha att vaka över lagens efterlevnad, bli nämligen därigenom pliktiga att verka för institutionens allmänna införande. Med hänsyn i främsta rummet till nu berörda förändring men även till övriga föreslagna skärpningar har styrelsen ansett sig böra inskränka paragrafens påbud till att gälla allenast sådana arbetsställen, som avses i 26 §, d. v. s. arbetsställen inom industri samt byggnads- och transportverksamhet, där i regel minst 10 arbetare sysselsättas. Arbetarna å andra arbetsställen skulle emellertid ej vara förhindrade att, om de så önskade, utse ombud.

Vidare har styrelsen till främjande av institutionens effektivitet i lagtexten angivit de huvudsakliga förpliktelser, som med hänsyn till denna institution skulle åligga arbetsgivaren och arbetsledningen å ena samt ombuden å andra sidan. Förhållandet till yrkesinspektionen har man sökt utveckla genom föreskrifter om att yrkesinspektören skall underrättas om val av ombud, att ombud, där rättelse ej vinnes genom hänvändelse till arbetsledare eller arbetsgivaren, har att vända sig till yrkesinspektören samt att inspektionsförrättare i regel skall träda i förbindelse med arbetarnas ombud, där sådana finnas.

Beträffande systerberörda förpliktelse må framhållas, att det kan förekomma fall, då en inspektionsförrättare besöker ett arbetsställe upprepade gånger men allenast flyktigt för att följa eller kontrollera vidtagandet av en viss anordning. Vidare kan det också hända, att ett sammanträffande mellan inspektionsförrättaren och ett arbetarombud ej låter sig anordna utan avsevärda olägenheter och betydande tidsförlust, såsom exempelvis, då ombudet går i skiftarbete och är ledigt för vila. Med hänsyn till nu berörda förhållanden har förpliktelsen för inspektionsförrättaren att träda i förbindelse med arbetarnas ombud begränsats till att gälla »i regel».

¹ Antalet sådana arbetsställen utgjorde år 1924 505.

47 §.

Denna paragraf motsvarar arbetstidslagens 9 § första stycket, vilket lagrumms bestämmelser ansetts böra sammanföras med beslätade föreskrifter av formell innebörd i lagen om arbetarskydd.

Föreskriften i arbetstidslagens 9 § andra stycket, om biläggande av vissa arbetsrådets beslut, har syntts överflödig med hänsyn till bestämmelserna i 45 § arbetarskyddslagen.

48 §.

Genom den utsträckt förpliktelsen för arbetsgivare att vara försedd med intygsböcker för sina minderåriga arbetare, varom stadgas i 21 §, har det senare stycket i den nuvarande lagens 32 § blivit överflödigt samt uteslutits.

49 §.

Med hänsyn till önskvärdheten att såvitt möjligt befria länsstyrelserna från den för deras egentliga arbetsuppgifter tämligen främmande befattningen med arbetarskyddslagens tillämpning har styrelsen föreslagit, att den arbetsgivarna åliggande skyldigheten att anmäla användandet av minderårig arbetskraft skall göras till vederbörande yrkesinspektör i stället för såsom nu till länsstyrelsen. Skälet för den nuvarande anordningen har givetvis varit, att länsstyrelserna, som hade att förordna besiktningsläkarna, genom anmälningarna skulle beredas kännedom om de arbetsställen, som borde upptagas i förordnandena. Yrkesinspektörerna ha emellertid med hänsyn till sin tjänst ett självständigt intresse att få kännedom om, var minderåriga arbetare sysselsättas, och Kungl. Maj:t har även den 9 maj 1913 ålagt länsstyrelserna att underrätta yrkesinspektörerna om inkomna anmälningar av här ifrågavarande slag.

Enligt socialstyrelsens mening torde besiktningsläkarna fortfarande böra förordnas av länsstyrelserna, men skulle läkarna, som väl i regel förordnas för visst område — f. n. verkställa 7 förste provinsialläkare ensamma besiktningarna inom var sitt län — av yrkesinspektörerna tillhandahållas uppgifter om de arbetsställen de hade att besöka. Skulle i något fall besiktningsläkarens förordnande finnas böra begränsas till vissa angivna arbetsställen, finge yrkesinspektören lämna uppgift därom till länsstyrelsen.

50 §.

I syfte att underlätta åtkomsten för de minderåriga av intygsböcker, vilket ansetts särskilt önskvärt med hänsyn till den i 21 § föreskrivna ökade användningen av dem, har, såsom redan i motiveringen till nu nämnda paragraf utvecklats, i förevarande paragraf, motsvarande 34 § i gällande lag, infogats ett be- myndigande för föreståndare för folkskola, där minderårig avslutat sin skolgång, att för den minderåriga utfärda intygsbok.

51 §.

Första stycket i paragrafen, som nära överensstämmer med nu gällande 35 §, har omredigerats med hänsyn till bestämmelsen om extraordinär besiktning. Denna bestämmelse, som ytterligt sällan torde komma till användning, har sålunda placerats efteråt och ändrats därhän, att besiktningen ej behöver omfatta alla de minderåriga å ett arbetsställe utan endast viss eller vissa av dem. Såväl i fråga om extraordinär besiktning som om förordnande av ordi-

narie besiktningsläkare har det syntts lämpligt, att åtgärden vidtages efter framställning av yrkesinspektören, som ju närmast har att intressera sig för dessa åtgärders vidtagande och enligt den ändrade bestämmelsen i 49 § skulle mottaga anmälningarna om användandet av minderåriga.

53 §.

1 mom. c) härrör från 11 § 2 mom. arbetstidslagen och har, synnerligast då särskild ordinarie arbetstid för minderåriga sällan torde förekomma, ansetts även kunna ersätta den nu i 37 § arbetarskyddslagen meddelade bestämmelsen om uppgift å de tider, då för den minderåriga arbetet börjas och slutas samt huru rasterna för den minderåriga äro anordnade.

2 mom. innebär en ny anordning, som emellertid länge varit ifrågasatt från yrkesinspektionens sida. Det är nämligen i fråga om större och synnerligast något mer komplicerade lokaler omöjligt att utan uppmätning och beräkning avgöra, hur många arbetare lagligen få inrymmas däri. Såväl arbetsledning som arbetare sakna också i många fall kännedom om det tillåtna arbetarantalet i viss lokal, vilken okunnighet medverkar till åsidosättande av lagens stadgande om visst luftutrymme per arbetare. Tydligtvis skulle anslag av här åsyftade innehåll även för yrkesinspektionen i hög grad underlätta kontrollen å nämnda stadgandes efterlevnad. Särskild betydelse skulle ifrågavarande bestämmelse måhända få beträffande lokaler, vari arbetarantalet enligt yrkesinspektionens åsikt måste inskränkas under det allmänt medgivna.

Enligt styrelsens mening skulle ifrågavarande bestämmelse vara straffgaranterad allenast på det sätt, att försummelse att ha översänt anslag uppsatt skulle medföra straffansvar — om det i anslaget angivna arbetarantalet överskreds, skulle detta ej föranleda dylikt ansvar i annat fall, än då begränsningen av arbetarantalet föreskrivits såsom villkor enligt 54 §. Någon egentlig materiell utvidgning av yrkesinspektörernas befogenhet skulle förevarande bestämmelse sålunda icke medföra.

54 §.

I fråga om arbetarskyddslagens genomförande tvångsvis, varom stadgas i den nuvarande lagens 38 §, har styrelsen funnit sig föranlåten föreslå flera ändringar. Den kanske mest framträdande består däri, att befogenheten att meddela här åsyftade förbud överflyttats från Kungl. Maj:ts befallningshavande till yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Anordningen med länsstyrelserna såsom beslutande myndigheter i förevarande avseende härleder sig från lagen den 10 maj 1889 angående skydd mot yrkesfara, enligt vilken lag yrkesinspektörerna hade att fungera utan central ledning — genom sin instruktion av den 20 juni 1890 ställdes de allenast under ett visst inseeende av kommerskollegium. I saknad sålunda av en chefsmyndighet var det förklarligt, att man i behov av en överordnad myndighet i avseende å lagens tillämpning tog sin tillflykt till länsstyrelserna. Under yrkesfarekommitténs arbete med skyddslagstiftningens revision ifrågasattes att befria länsstyrelserna från här ifrågavarande åliggande och överflytta detsamma på den tilltänkta chefsmyndigheten för yrkesinspektionen. Med hänsyn till länsstyrelsernas opartiska och framskjutna ställning, som ansågs ägnad att underlätta lagens genomförande tvångsvis, lät man det emellertid förbliva vid den gamla ordningen.

Oavsett det otvivelaktigt väl motiverade önskemålet att i någon mån lätta länsstyrelsernas ofta överklagade arbetsbörda synas flera skäl tala för ett överflyttande på yrkesinspektionens chefsmyndighet av befogenheten att med-

delade de i förevarande lagrum omförmälda förbud. Länsstyrelserna sakna naturligt nog i regel sakkunskap på de områden, som de förekommande frågorna gälla, och torde till följd därav måhända ofta nog finna sig föranlåtna att utan vidare prövning godtaga och effektuera yrkesinspektörernas framställningar om förbud. Då de särskilda yrkesinspektörerna visa mycket olika benägenhet att anlita länsstyrelserna, kommer lagens genomförande tvångsvis att ställa sig ganska växlande i skilda distrikt. Under åren 1913—1924, för vilken hela tidsrymd medeltalet dylika framställningar per distrikt uppgick till 96, utgjorde antalet framställningar för ett distrikt till 229 och för ett annat till 23.

Genom handlingarna i besvärsmål, som remitterats till styrelsen, och på andra sätt, varigenom styrelsen fått kännedom om ärenden, som avsett tillämpningen av förevarande paragraf, har ej blott härovan berörda bristande enhetlighet i tillämpningen bekräftats, utan har styrelsen även kommit till den uppfattningen, att det genom paragrafen möjliggjorda tvångsförfarandet stundom kommit till tillämpning i fall, där det ej varit nödvändigtvis påkallat. Sannolikt skulle styrelsen också många gånger, om den på ett tidigare stadium fått taga befattning med ärendena, kunnat under hand reda upp svårigheterna.

Såvitt styrelsen kan döma, skulle alltså överflyttningen av ifrågavarande ärenden från länsstyrelserna till yrkesinspektionens chefsmyndighet, som väl får anses sitta inne med den största sakkunskapen på området och som dessutom har sig bekant de skilda yrkesinspektörernas olika tendenser i avseende å lagens tillämpning, vara ägnad att i avsevärd mån främja en enhetlig, rationell och måttfull praxis beträffande lagens genomförande tvångsvis.

Med hänsyn till en å vissa håll förefintlig tvekan, huruvida ångpanna kan anses inbegripen under de här förut upptagna beteckningarna »maskin» eller »redskap», har detta hjälpmedel uttryckligen omnämnts. Dessutom har för att ytterligare säkerställa det ifrågavarande förbuds-förfarandets allmängiltiga tillämplighet tillfogats »eller annat hjälpmedel».

I den nu gällande avfattningen förekommer uttrycket »utan att hava vidtagit — — — vid förbudets meddelande angiven åtgärd». Då det nämnda uttrycket måste anses syfta på en handling, som skall utföras, men förbudet även kan gå ut på att framtvinga ett tillstånd eller en underlåtenhet i visst avseende, har berörda uttryck utbytts mot »utan att visst — — — angivet villkor — — — är uppfyllt».

Vidare har, med hänsyn till att meddelat förbud ej alltid respekterats, yrkesinspektionens chefsmyndighet bemyndigats att, i fall av synnerlig fara och där så finnes påkallat, anlita polismyndighet för att säkerställa förbudets upprätthållande genom särskild anordning, t. ex. försegling av viss lokal eller maskinell anordning.

Slutligen är att märka, att till paragrafen fogats ett nytt stycke, berörande förhållandet till hyresvärd för förhyrd arbetslokal. Sedan länge har från yrkesinspektionens sida framställt klagomål över de svårigheter, som i många fall mötte lagens genomförande i avseende å företag, som bedrevos i förhyrda lokaler. Att dessa klagomål icke äro ogrundade, inses även lätt, när man betänker, att företagaren ofta nog ej blott saknar intresse för förbättringar på den grund, att han ej vet, hur länge han får behålla lokalen, utan stundom även av lokalens ägare direkt förhindras att vidtaga föreskrivna åtgärder. Med hänsyn härtill har styrelsen funnit sig nödgad att, ehuru man härigenom kommer utom förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare och därmed utom det egentliga tillämpningsområdet för lagen, söka bereda möjlighet till ett ingripande mot hyresvärden för förhyrda arbetslokaler.

I första rummet har föreskrivits, att när en åtgärd av här ifrågavarande innebörd avser förhyrd arbetslokal, även hyresvärden skall höras. Ett sådant

tillvägagående måste anses naturligt och väl motiverat med hänsyn till hyresvärdens intressen, men omöjligt är ej, att det, genom det meningsutbyte, vartill den skulle leda mellan yrkesinspektionen och hyresvärderna, även kunde komma att i viss mån främja skyddslagstiftningens förverkligande. Beträffande den föreskrivna åtgärdens genomförande låter det tänka sig, att lagstiftaren skulle ålägga hyresvärderna att tåla densamma vidtagande eller t. o. m. att i större eller mindre mån medverka därtill, allt vid äventyr av förbud mot lokalens fortsatta uthyrande. Ett dylikt åläggande skulle emellertid medföra så djupt ingripande rubbningar av hyresrättsförhållandet och möjligen i viss mån även försämra tillgången på arbetslokaler, att styrelsen icke funnit sig kunna ifrågasätta någon bestämmelse i sådant syfte. Redan genom befogenheten att meddela arbetsgivaren förbud mot lokalens användande torde yrkesinspektionen i allmänhet ha en viss möjlighet att inverka på hyresvärderna. Med den nu föreslagna nya befogenheten för chefsmyndigheten att vända sig direkt till hyresvärderna med förbud mot uthyrning torde tillsynsmyndigheten utan rubbning av det bestående hyresrättsförhållandet komma i en tillräckligt stark ställning gent emot hyresvärderna. Tydligtvis måste också en dylik befogenhet anses väl motiverad, då utan densamma en utdömd arbetslokal kan omedelbart ånyo uthyras till användande för samma ändamål.

55 §.

För genomförandet tvångsvis av de nya bestämmelserna angående raster, natt- och söndagsledighet samt semester har styrelsen funnit sig föranlåten föreslå ett i viss mån nytt förfarande. Vidtagande av vissa anordningar till dessa bestämmelsers förverkligande ha nämligen icke — såsom i 54 § förutsättes — syntts lämpligen kunna uppställas såsom villkor för driftens ohindrade fortsättande i något visst avseende. Styrelsen har med hänsyn härtill inskränkt sig till att föreslå befogenhet för yrkesinspektionens chefsmyndighet att meddela nödiga föreskrifter till tryggnad av det åsidosatta stadgandets iakttagande, och är beaktandet av dessa föreskrifter straffgaranterat.

56 §.

På i huvudsak enahanda grunder, som anförts beträffande 54 §, har jämväl i denna paragraf, som motsvarar nuvarande 39 §, »Konungens befallningshavande» utbytt mot »yrkesinspektionens chefsmyndighet».

57 §.

Enligt 3 § arbetstidslagen är arbetsrådet ålagt att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör, bergmästare eller den, vars rätt därav beröres meddela avgörande, huruvida lagen är tillämplig å visst arbete eller viss arbetstagare, ävensom att avgiva utlåtanden i andra frågor rörande lagens tillämpning. Vid arbetstidsärendenas överflyttning till yrkesinspektionens chefsmyndighet har det syntts önskvärt att bereda en viss ersättning för arbetsrådets nu berörda funktioner. Då chefsmyndigheten emellertid ej gärna torde kunna bemyndigas att i likhet med arbetsrådet besluta såsom enda instans, har någon befogenhet till sådana avgöranden, som härovan angivits tillkomma arbetsrådet, icke ansetts böra ifrågasättas för chefsmyndigheten. Dylika avgöranden ha för övrigt med tiden blivit ganska sällsynta. Enligt styrelsens förmenande skulle också ett åliggande för chefsmyndigheten att avgiva utlåtanden rörande lagens tillämpning — vilka frågor skulle handläggas på sätt 58 § föreskriver

— i praktiken rätt väl motsvara de behov, som arbetsrådets omförmälda myndigande haft till ändamål att tillgodose. Givetvis skulle ifrågavarande åliggande för chefsmyndigheten gälla ej blott arbetstidsbestämmelserna utan lagen i dess helhet.

58 §.

Vid handläggning av ärenden rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare är det givetvis ofta av nytta, att representanter för nämnda parter närvara och bidra till utredningen med sin sakkunskap och sina synpunkter. I instruktionen för yrkesinspektionens nuvarande chefsmyndighet, socialstyrelsen, är även föreskrivet, att tvenne dylika representanter, benämnda »socialfullmäktige», skola närvara vid föredragning inom styrelsen av »frågor av synnerlig vikt eller större principiell innebörd» inom bl. a. nyss berörda ärendegrupp. Ännu längre uti ifrågavarande avseende har man gått beträffande frågor rörande tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning, vilka frågors behandling som bekant anförtratts åt en särskild myndighet, arbetsrådet, sammansatt av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter samt några ledamöter, vilka icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Anmärkas må även i detta sammanhang, att internationella arbetsorganisationen genom bestämmelser i sina konventioner och på annat sätt söker verka för arbetsgivar- och arbetarorganisationernas deltagande i de socialpolitiska ärendenas handläggning.

Vid förevarande revisionsarbete har styrelsen ej heller underlåtit att taga under överbägande, i vilken omfattning och på vad sätt man beträffande den reviderade lagens tillämpning borde taga i anspråk medverkan av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter. En särskild anledning därtill har man också haft i det förhållandet, att arbetstidslagens bestämmelser upptagits i förslaget till lag om arbetarskydd.

Vad då först angår frågan om den omfattning, vari tillämpningen av arbetarskyddslagen bör försiggå under medverkan av de båda sidornas representanter, har styrelsen sökt väsentligen följa ovan anförda norm för socialfullmäktiges deltagande i verkets arbete. Då styrelsen emellertid, för att trygga ifrågavarande behandlingssätt, funnit sig böra i lagen uttryckligen angiva de slag av ärenden, som skulle underkastas detsamma, kan det givetvis ej undvikas, att även frågor av i och för sig mer underordnad betydelse skulle komma att handläggas i här föreslagna ordning.

Av de ärenden, som enligt nu gällande lagstiftning handläggas av arbetsrådet, skulle samtliga med undantag av frågor rörande övertidsarbete behandlas i närvaro av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter. Att övertidsärendena icke inbegripits under detta behandlingssätt har sin grund däri, att dessa ärenden, som också tidigare handlagts av socialstyrelsen utan arbetsgivar- och arbetarrepresentation, ofta äro av brådskande natur och dessutom i överbägande mån av relativt enkel beskaffenhet. Har därjämte, vartill praxis alltmer tenderar, arbetsgivaren på förhand förskaffat sig arbetarnas instämmande i ansökningen, är det tydligt, att dessa ärenden i allmänhet ej kräva någon mer ingående prövning.

Utöver den obligatoriska handläggningen i närvaro av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter har styrelsen tänkt sig, att det, när yrkesinspektionens chefsmyndighet så funne lämpligt, även skulle kunna förekomma handläggning i enahanda ordning av andra ärenden rörande arbetarskyddslagens tillämpning. Sålunda skulle chefsmyndigheten ha möjlighet att, när så ansågs önskvärt, låta jämväl övertidsärenden handläggas i här ifrågavarande ordning. Bland andra ärenden, som synas böra ifrågakomma till sådan behandling, må

framhållas frågor rörande tillämpning av 46 §, d. v. s. beträffande arbetarnas ombud — i den mån nu dylika frågor komme till behandling hos yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Övergår man sedan till frågan, på vilket sätt arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna lämpligast böra delta i ärendenas handläggning, synes man i främsta rummet ha att avgöra, huruvida nämnda representanter skola delta i ärendenas handläggning med beslutanderätt, eller om de skola äga att delta i överläggningarna men i fråga om besluten allenast vara berättigade att i fall av avvikande mening få sin reservation protokollförd. Den förra ställningen intaga arbetsrådets arbetsgivar- och arbetarledamöter, den senare fullmäktige i socialstyrelsen. Till förmån för den förra ställningen kan anföras, att den torde vara ägnad att hos ifrågavarande representanter ingiva ett i deras större ansvar grundat starkare intresse för frågornas behandling ävensom, genom det ökade förtroende deras längre gående befogethet kan medföra, leda till beslutens bättre respekterande av parterna. Emot berörda ställning och därmed till förmån för den senare kan åter framhållas, att medbeslutanderätt för arbetsgivarnas och arbetarnas representanter sannolikt skulle medföra, att motsättningen mellan arbetsgivare och arbetare komme att i viss mån göra sig gällande vid ärendenas avgörande. Från den hittills i regel inom den svenska administrationen förhärskande opartiska och sakliga handläggningen skulle man komma över till ett behandlingssätt, där klassintressena skulle spela in.

Kunde man begränsa berörda behandlingssätt till ärendena rörande arbetstiden, skulle styrelsen ej motsätta sig dess upptagande i lagen. En sådan begränsning låter sig emellertid knappast göra, utan skulle här ifrågavarande behandlingssätt komma till användning i alla de fall, där handläggningen av ärenden rörande arbetarskyddslagens tillämpning påkallade medverkan av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter. Osannolikt är ej heller, att detta behandlingssätt, om det infördes beträffande nämnda lag, med tiden skulle bli förhärskande inom socialstyrelsens hela ämbetsområde.

Inför eventualiteten av en dylik »politisering» av administrationen, vars konsekvenser icke låta sig överblicka, anser styrelsen sig icke våga föreslå, att arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna skola delta uti ifrågavarande handläggning med beslutanderätt. De skulle sålunda enligt styrelsens mening komma att intaga den senare av ovan berörda båda ställningar, d. v. s. densamma som nu tillkommer socialfullmäktige.

Påpekas må här för övrigt, att arbetsgivar- och arbetarrepresentanternas placering i den ena eller andra ställningen sannolikt ej skulle leda till avsevärt olika resultat i praktiken. Deras inflytande komme nämligen väsentligen att grunda sig på deras sakkunskap och representativa ställning, under det den formella skillnaden mellan rätt att delta i överläggningarna och i besluten sannolikt ej skulle göra sig avsevärt gällande.

Beträffande antalet arbetsgivar- och arbetarrepresentanter har styrelsen föreslagit det till två av vardera kategorien eller detsamma som gäller i fråga om arbetsrådet. Rörande sättet för deras utseende har det synts obehöfligt att i lagen angiva mer, än att de skola utses efter förslag, upprättade av arbetsgivarnas och arbetarnas fackliga sammanslutningar — de närmare bestämmelserna angående förslagets uppgörande har styrelsen trots lämpligen böra meddelas av Kungl. Maj:t. Mandattiden för representanterna har, i överensstämmelse med vad som gäller för socialfullmäktige, satts till tre år.

Enklast synes ifrågavarande representation kunna åvägbringas genom utseende för här ifrågavarande uppgifter av ytterligare två socialfullmäktige, under beaktande likväl, att samtliga fullmäktige skola tillsättas efter förslag av arbetsgivarnas och arbetarnas fackliga sammanslutningar. Med hänsyn till att de i förevarande paragraf föreslagna arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna

skulle tagas i anspråk av yrkesinspektionens chefsmyndighet i betydligt större omfattning än vad socialstyrelsen hittills gjort i fråga om socialfullmäktige, torde det vara skäligt, att deras arvode sättes högre än det, som nu är tillerkänt socialfullmäktig. För att markera den väsentliga innebörden av ifrågavarande anordning — arbetsrådets inflyttande i yrkesinspektionens chefsmyndighet — skulle det möjligen också kunna ifrågasättas att åt de nya arbetsgivar- och arbetarrepresentanterna giva någon lämplig, därom erinrande benämning. I överensstämmelse med vad som är föreskrivet beträffande arbetsrådets arbetsgivar- och arbetarledamöter har styrelsen föreslagit suppleanter till dubbla antalet av representanterna.

Då det stundom torde kunna möta svårigheter att, även med anlitande av suppleanterna, få arbetsgivarnas och arbetarnas representation fulltalig, har styrelsen efter en bestämmelse rörande arbetsrådet föreslagit, att beslut skall kunna fattas även i närvaro av allenast en arbetsgivar- och en arbetarrepresentant, för såvitt dessa biträda chefsmyndighetens mening. I brådskande fall skulle chefsmyndigheten, i likhet med arbetsrådets ordförande, kunna meddela beslut utan närvaro av arbetsgivar- och arbetarrepresentanter, men skulle i sådant fall beslutet anmälas vid nästföljande sammanträde med dylika representanter.

VII. Ansvarsbestämmelser m. m.

I denna avdelning ha sammanförts ett antal bestämmelser, nära motsvarande dem, som innehållas i den nu gällande lagens tvenne sista avdelningar. De enda avsevärda olikheterna bestå däri, att vissa straffbestämmelser utvidgats till att jämväl avse förseelser mot nyinförda stadganden samt att straffsattserna i regel höjts, så att böteslatituderna bl. a. överensstämma med dem, som i arbetstidslagen äro fastställda för någorlunda jämförbara förseelser.

Till förekommande av all tvekan har i 70 § intagits en bestämmelse, som uttryckligen medger yrkesinspektionens chefsmyndighet att företaga ändring i åtgärd, som vidtagits av befattningshavare inom yrkesinspektionen.

Lagens ikraftträdande har med hänsyn till tiden för utlöpanDET av arbetstidslagens giltighet förlagts till den 1 januari 1927. Då sistnämnda lag jämte lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag inarbetats i arbetarskyddslagen, har stadgats, att utöver den nu gällande arbetarskyddslagen förutnämnda två lagar skola upphöra att gälla samtidigt med arbetarskyddslagens ikraftträdande. Vidare har, i viss motsvarighet till vad som föreskrevs beträffande den nu gällande arbetarskyddslagen, ansetts böra uttryckligen angivas, att giltigheten av övriga lagar och författningar, som innehålla bestämmelser rörande arbetarskydd, icke skall rubbas genom den reviderade arbetarskyddslagens ikraftträdande eller det därmed förbundna upphävandet av nyss omförmälda lagar. Som exempel på här åsyftade lagar och författningar kunna nämnas gruvstadgan samt lagarna angående beredande av härbärge åt arbetarna vid skogsavverkning, kolning och flottning ävensom de med stöd av arbetarskyddslagen utfärdade kungörelserna angående förbud mot minderårigas användande i vissa farliga arbeten, angående registrering och besiktning av vissa ångpannor samt angående förbud mot användande av kvinna under tjuguet år till lastning, stuvning eller lossning av varor å vissa fartyg.

Övergångsbestämmelserna i följande stycke motsvara i det väsentliga, vad som föreskrivits vid utfärdande av de reviderade arbetstidslagarna men ha

givetvis även tillämpning i avseende å de övriga till upphörande föreslagna lagarna.

Sista övergångsbestämmelsen, som har sin motsvarighet i övergångsbestämmelserna till den nu gällande arbetarskyddslagen, är, som tydligt torde vara, förestavad av omsorgen att förhindra, att den i vissa fall föreslagna höjningen av åldersgränsen för minderåriga arbetare skulle nödga arbetsgivare att avskeda sådan arbetare.

Reservation av byråchefen Bergsten.

Vad beträffar bestämmelserna om arbetstidens begränsning, är jag enig med socialstyrelsens majoritet i huvudfrågan, nämligen att nu gällande lag i ämnet icke bör, under förhandenvarande förhållanden, upphävas utan att ersättas genom ny lagstiftning. Däremot synas mig de skäl, som av styrelsen anförts för bibehållande ytterligare en tid framåt av denna lagstiftnings provisoriska karaktär, väga tyngre än de skäl, som enligt styrelsens mening tala för att redan nu giva densamma en definitiv utformning.

Principen om 48-timmarsveckan lärer, åtminstone för Sveriges vidkommande, vara säkerställd, under förutsättning att de med oss konkurrerande industri-länderna upprätthålla densamma. I den mån denna förutsättning saknas och ifrågavarande länder mera allmänt tillämpa en längre eller kortare arbetstid, torde även Sverige få inrätta sin lagstiftning därefter. Det må visserligen synas antagligt, att 48-timmarsveckan, ej blott formellt utan även reellt, skall till sist framgå som den normala, internationella arbetstiden, men ännu har man uppenbarligen ej kommit därtill. Ännu råder alltjämt, att döma av tillgängliga utredningsresultat och erfarenhetsrön, en påfallande osäkerhet och olikformighet med avseende å arbetstidsbestämmelsernas utgestaltung och tillämpning i olika länder samt en tydlig tendens att genom vittgående undantagsbestämmelser och dispenser förskaffa sig friare händer för utökning av den lagstadgade arbetstiden. Vid sådant förhållande kan det med skäl ifrågasättas, huruvida tiden ännu är inne för Sverige att frångå den avvaktande hållning, som ett provisorium i viss mån innebär, och binda sig vid definitiva lagbestämmelser i ämnet.

I sitt utlåtande den 29 september 1922 rörande arbetstidslagen framhöll socialstyrelsen, dels att den av styrelsen då verkställda utredningen angående arbetstidslagens verkningar icke lämnade tillförlitlig ledning för en definitiv utformning av hithörande bestämmelser, dels att för ett provisorium även talade den ovissa ställningen på den internationella arbetstidsregleringens område. Enahanda förhållanden gälla fortfarande, enligt vad nya utredningar givit vid handen, med samma styrka, och deras betydelse i berörda avseende vitsordas jämväl nu av styrelsen, som likväl denna gång icke ansett sig böra tillmäta dem någon avgörande vikt.

Som skäl för sin nu intagna ståndpunkt i ämnet anför socialstyrelsen, att arbetstidsfrågan genom en definitiv anordning skulle komma att avföras från den politiska dagordningen och undandragas det därmed förbundna strids- och osäkerhetstillståndet samt härigenom beredas ett annat, mera praktiskt och lidelsefritt bedömande än hittills varit fallet. Kunde man vara försäkrad om att styrelsens förmodan i här berörda avseende skulle visa sig hålla streck, föreläge onekligen ett visst skäl för en omedelbar ändring av arbetstidslagstiftningens karaktär. Men enligt mitt förmenande skulle snarare motsatsen kunna tänkas inträffa. Ätminstone förefaller det sannolikt, att man, under nuvarande

arbetstidsförhållanden i de med Sverige konkurrerande industriländerna och med den tendens till utökning av arbetstiden, som där gör sig gällande, skulle från arbetsgivarnas sida med ännu större energi gå till angrepp mot arbetstidslagens av dem alltjämt påtalade olägenheter, om dessa bundes vid en definitiv lagstiftning i ämnet. Och för arbetarna lär under sådana omständigheter en definitiv lag näppeligen innebära någon större grad av trygghetskänsla än det nuvarande provisoriet. Såsom socialstyrelsen själv medgiver, har för övrigt en väsentlig avspänning i motsatsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetare beträffande arbetstidslagens tillämpning och anpassning efter produktionens och näringslivets krav under de senare åren redan ägt rum och lämnat plats för större förståelse från båda sidor för de rent praktiska synpunkterna. Allt synes tala för att denna utveckling kommer att fortgå, om ej något nytt irratationsmoment tillstöter, och att i varje fall arbetsgivarna med större lugn och jämnmod skola finna sig till rätta med arbetstidslagen, om de äga garanti för att densamma efter viss tid kommer att i sin helhet upptagas till förnyad granskning med hänsyn till sig då yppande förhållanden i utlandet.

Den omständigheten att man i andra länder med lagstiftning i ämnet givit densamma en mera permanent karaktär har även anförts som skäl, varför Sverige borde frånträda sin provisoriska anordning. Med avseende härå torde först få erinras, att samma skäl förelegat även vid föregående tillfällen, när frågan om arbetstidslagen varit å bane, utan att dock från något håll tilläggas någon egentlig betydelse. Framhållas må jämväl, dels att vissa länder, såsom Danmark, England och Förenta staterna, ännu stå helt avvaktande i fråga om införandet överhuvud taget av lagstiftning på området, dels att i flere andra länder lagstiftningen givits en mera elastisk utformning och dels slutligen att lagtillämpningen i åtskilliga länder icke torde ske med samma noggrannhet och i samma omfattning som i Sverige.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och särskilt i betraktande av arbetstidsfrågans labila läge i utlandet har jag ej funnit mig kunna biträda yrkandet på ett definitivt fastställande av den nuvarande svenska arbetstidslagen, utan anser jag för min del mest lämpligt och praktiskt att giva densamma förlängd giltighet för ytterligare en treårsperiod eller till och med år 1929. Därest förhållandena då skulle hava stadgat sig i sådan riktning att de medgiva den provisoriska anordningens utbytande mot en definitiv, finner jag det, i likhet med socialstyrelsens övriga ledamöter, ur alla synpunkter riktigt och ändamålsenligt, att bestämmelserna rörande arbetstidens begränsning införlivas i den allmänna arbetarskyddslagen. Vad som emellertid under alla förhållanden synes mig redan nu kunna med fördel avvecklas och ersättas med de enklare och mindre kostsamma, men fullt lika betryggande former, som av socialstyrelsen föreslagits, är den provisoriska anordningen med ett särskilt arbetsråd.

Även om arbetstidslagen skulle behålla sin provisoriska karaktär, men givetvis i än högre grad om åt densamma skulle förlänas definitiv giltighet, har man alltjämt, med hänsyn dels till arbetstidsfrågans nuvarande läge och tendensen i berörda avseende i utlandet, dels till arbetstidslagens hittillsvarande verkningar i vårt eget land, att tillse, huruvida och i vad mån ändringar i nu gällande arbetstidsbestämmelser må anses vara av behovet påkallade.

Av den utredning rörande de utländska förhållandena, som lämnades i socialstyrelsens förenämnda utlåtande den 29 september 1922, syntes mig då den slutsatsen kunna dragas, att en del viktigare industriländer hade större möjligheter till utökning av arbetstiden än Sverige och att den allmänna tendensen i världen ginge i riktning mot en sådan utökning. Den nya utredning i ämnet, som nu verkställts, bekräftar enligt min uppfattning riktigheten av detta omdöme, särskilt om man, såsom tillbörligt är, i främsta rummet tänker på våra konkurrentländer och härvid ej avglömmer dem, som ännu ej infört någon motsvarande

lagstiftning på området, nämligen Danmark, England och Förenta staterna. Därjämte må i fråga om tillämpningen av 48-timmarsveckan påpekas, att enligt vad statistiska undersökningar givit vid handen omkring hälften av industriarbetarna i Tyskland och Amerika för närvarande har en längre arbetstid än 48 timmar.

Att den svenska arbetstidslagen i olika hänseenden kan vara ägnad att medföra goda verkningar för arbetarna och en önskvärd höjning av deras levnadsvillkor i hygieniskt och socialt avseende synes påtagligt och vitsordas livligt av arbetarna själva vid den nu senast verkställda utredningen i ämnet. Men å andra sidan torde arbetarna ej vara blinda för att dessa verkningar kunna i viss mån äventyras genom en sänkning av den ekonomiska nivån, därest lagen bindes vid en, i jämförelse med motsvarande utländska lagstiftning alltför snäv gestaltning, som försvarar möjligheterna att hålla produktionen uppe vid nödig kapacitet och mer än tillbörligt begränsar arbetarnas egen rörelsefrihet. Även om de klagomål, som i berörda avseende vid ovannämnda utredning framkommit från arbetsgivarhåll inom olika industrier, skulle vara något överdrivna och hållna i en väl mörk färgton, vill det dock synas uppenbart, att de även hava skäl för sig och att fortfarande i viss mån gäller vad i en föregående reservation i ämnet (år 1922) anförts, nämligen att lagen, utan att berövas sin karaktär av skyddslag för den stora sociala och kulturella vinning, som 8-timmarsdagen obestriddligen utgör, borde till fördel för industrien och dess utövare kunna få sin nuvarande karaktär av förbudslag något mildrad.

Då emellertid, såsom ovan framhållits, den nuvarande arbetstidslagen enligt min uppfattning icke ännu bör göras definitiv utan fortfarande för tre år framåt behålla sin provisoriska karaktär, anser jag, att några större ändringar icke böra vidtagas i densamma. Dock har jag funnit mig ej kunna underlåta att upprepa de ändringsförslag jag tillika med en annan ledamot av styrelsen framförde vid avgivandet av styrelsens förslag till reviderad arbetstidslag den 29 september 1922.

Det första av ifrågavarande ändringsförslag gällde *arbetstiden vid kontinuerlig drift* och utmynnade i följande reviderade lydelse av hithörande bestämmelse i arbetstidslagen: »Måste arbete, som är anordnat i tre skift, med hänsyn till verksamhetens ändamålsenliga bedrivande fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet medgiva därför erforderligt undantag.» Man har härigenom, utan att frånträda principen om 48-timmarsveckan, velat tillförsäkra den svenska industrien samma möjligheter till rörelsefrihet i berörda avseende som den utländska. Behovet härav har också tämligen allmänt erkänts, och vid den nu verkställda utredningen, liksom vid de föregående, har man från industriens, särskilt pappersmassindustriens sida, med skärpa påtalat de med nuvarande bestämmelser förenade olägenheterna. Av den utländska undersökningen framgår jämväl, att alla andra länder, med undantag av Norge, i praktiken medgiva 56-timmarsveckan vid all helkontinuerlig drift. Det borde under sådana förhållanden få anses i hög grad påkallat att bevilja motsvarande svenska industri samma medgivande, varför jag tillåter mig förorda ovannämnda ändringsförslag eller någon annan anordning i enahanda syfte.

Med avseende å arbetstiden vid företag av *säsongskaraktär* framhöll jag i 1922 års reservation önskvärdheten av att de hinder måtte undanröjas, som då ansågos stå i vägen för en sådan tillämpning av 5 § 1 mom. i arbetstidslagen, att därigenom möjliggjordes en utjämning av arbetstiden per år för ifrågavarande företag. Genom ett uttalande i ämnet av 1923 års riksdag lärers också den önskade lagtillämpningen vara medgiven. Det synes emellertid i hög grad anmärkningsvärt, att oaktat sålunda intet hinder torde möta för utnyttjande under säsongperioden av en längre arbetstid än den eljest lagstadgade, likväl så gott som samtliga industrier med säsongföretag anförst starka

klagomål över att arbetstidslagen står i vägen för en dylik utjämning av arbetstiden, till stort men för driften och, efter vad det sägs, ofta även för arbetarna. Sådana klagomål hava särskilt framkommit från byggnadsämnesindustrien (speciellt kalkbruk och tegelbruk), sågverken, beklädnadsindustrien, vissa grenar av livsmedelsindustrien (t. ex. bryggerier), byggnadsverksamheten och transportverksamheten. I de från järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vattenfallsstyrelsen avgivna yttrandena påtalas samma olägenheter av arbetstidslagen liksom även i Sveriges hantverksorganisations utlåtande. I en del fall måste väl dessa klagomål bero på bristande kännedom om de möjligheter till längre arbetstid under säsongperiod, som lagen faktiskt medger i sin 5 § 1 mom. Säkert är, att ytterst få ansökningar om dispens jämlikt nämnda paragraf inkommit till arbetsrådet från de egentliga säsongindustrierna. I andra fall åter och sannolikt i de flesta läser den omständigheten att vederbörande arbetare motsätta sig saken vara anledningen till att lagens medgivande i berörda avseende icke kunnat utnyttjas. Vid sådant förhållande blir den lättnad, som 5 § 1 mom. i lagen skulle bringa säsongföretagen, till stor del illusorisk. Måhända skulle ett bättre resultat kunna vinnas, om lagen i denna punkt kunde något förtydligas och bereda möjligheter för mera generella medgivanden. Man kan härvid tänka på t. ex. den belgiska lagstiftningen, enligt vilken konungen för sådana industrier, varom här är fråga, äger medgiva annan begränsning av arbetstiden än den i lagen föreskrivna, under förutsättning att arbetstiden i genomsnitt per år eller kortare tid blir högst 8 timmar per dag och 48 timmar per vecka. Med stöd av denna lagbestämmelse har i Belgien utfärdats 11 förordningar, som definitivt reglerat arbetstiden under hänsynstagande till behovet av längre arbetstid under viss del av året för ett flertal säsongindustrier.

Vad beträffar den viktiga frågan om *övertidsarbetet*, hava jämväl denna gång klagomål framkommit från vissa industrier (särskilt den mekaniska verkstadsindustrien) samt från handelskamrarna över otillräckligheten av arbetstidslagens medgivanden härutinnan. Dessa klagomål synas mig dock i stort sett obefogade, för så vitt de avse antalet tillåtna övertidstimmar, möjligen med undantag för vissa säsongindustrier, i den mån det icke är möjligt för dem att utnyttja medgivandet i lagens 5 § 1 mom. Däremot borde man enligt min uppfattning kunna i någon mån tillmötesgå industriens önskemål om att i större utsträckning än nu är fallet få uttaga övertid utan att behöva anlita den besvärliga och ovissa omgång, som ett inhämtande av arbetsrådets medgivande innebär. I enlighet härmed och i överensstämmelse med mitt uttalande i 1922 års reservation anser jag skäligt föreslå, att det i 7 § 2 mom. av lagen medgivna övertidsarbetet per år måtte utökas till 250 timmar och motsvarande övertidsarbete enligt samma paragraf mom. 3 minskas till 120 timmar.

Med avseende å lagens tillämpningsområde har hittills gällt, att sådant arbete i *hotell-, restaurang- eller kaféörelse*, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjäning, varit undantaget, varemot samma företags köks- m. fl. biträden omfattats av lagen. Socialstyrelsen föreslår nu, att för sistnämnda personal konungen må i sådana fall, där lagens tillämpning prövas medföra *synnerliga svårigheter* (kurs. av mig), föreskriva annan arbetstidsbegränsning. Då det emellertid såväl av styrelsens egen motivering för detta ändringsförslag som av yrkesinspektionens erfarenhetsrön och vederbörande yrkesutövares utlåtanden klart framgår, att arbetstidslagen endast i undantagsfall skulle kunna med framgång tillämpas å här åsyftade personal och att överhuvud taget en statlig reglering av arbetstiden å detta område är ägnad medföra besvärande olägenheter samt därför också är svår att genomföra och ännu svårare att övervaka, vill det synas onödigt att offra tid och arbete härpå, utan förefaller

det riktigast att undantaga allt arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse från lagens tillämpning. Jag tillåter mig därför vidhålla mitt härom i 1922 års reservation framställda förslag.

Under hänvisning till min motivering i nyssnämnda reservation får jag jämväl förnya mitt förslag om undantagande från arbetstidslagen ej blott, såsom redan nu är fallet, av de egentliga handelsbiträdena utan även av de dem närstående handelsarbetarna eller med ett ord av *handeln* såsom sådan.

Därest den nuvarande arbetstidslagen skulle komma att förlängas för ytterligare en tidsperiod framåt, synas de av socialstyrelsen, under annan förutsättning, utarbetade nya bestämmelserna om *raster, natt- och söndagsvila* samt *semester* självfallet icke däri kunna medtagas. Skulle åter styrelsens förslag om en definitiv arbetstidslagstiftning och dess införlivande med arbetarskyddslagen förverkligas, har jag för min del intet att erinra mot införandet i nämnda lagstiftning av ifrågavarande generella bestämmelser, såsom ju för övrigt i viss mån redan skett, nämligen beträffande söndagsarbetet (i nu gällande lag om arbetarskydd, § 5 mom. i). De principer, varpå dessa bestämmelser grunda sig, torde numera få anses vara så allmänt erkända, att de skäligen må på något sätt kunna komma till uttryck i själva lagstiftningen, varigenom även större möjligheter kunde beredas särskilt de oorganiserade arbetarna att få sina intressen i här berörda avseenden bevakade.

På *en* punkt har jag emellertid i detta sammanhang en anmärkning att framställa, nämligen i fråga om *tidsbestämningen av semesterns längd*. Härvid har, såsom socialstyrelsen själv medger, en avvikelse skett från den riktiga grundsatzen, att dylika principiella bestämmelser böra vara avfattade i mera allmänt hållna ordalag, i det man fastslagit en minimisemester av en vecka. Att emellertid, utan hänsynstagande till arbetets eller företagets natur och beskaffenhet eller andra på saken möjligen inverkan omständigheter, likformigt binda alla av lagstiftningen omfattade yrkesgrenar vid en sådan bestämmelse, synes mig varken riktigt eller lämpligt. Det må jämväl erinras, dels att nära två tredjedelar av de enligt kollektivavtal för närvarande semesterberättigade arbetarna hava kortare semester än en vecka (vanligen fyra dagar), dels att, vad utlandet beträffar, lagstadgad arbetarsemester endast förekommer i Österrike, Polen, Finland, Lettland och Sovjet-Ryssland. Tyvärr föreligga inga siffror, varigenom man kan jämföra Sverige med andra länder i fråga om semesterrättens nuvarande faktiska omfattning bland arbetarna, men säkerligen skulle Sverige vid en sådan jämförelse stå sig synnerligen väl.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag mig böra föreslå, att bestämmelsen om semestertidens längd formuleras i samma tänjbara ordalag som villkoren för åtnjutande av semester och att semesterparagrafen alltså erhåller följande ändrade lydelse: »Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos samme arbetsgivare någon längre tid, bör, såvitt möjligt under den varmare årstiden, beredas skälig sammanhängande ledighet (semester) med i skälig mån bibehållen avlöning.» Med en sådan bestämmelse skulle det vara större möjlighet att så att säga »laga efter lägenheten» och att något så när kunna avpassa semestern efter såväl verksamhetens som arbetarnas krav samt med hänsyn tagen jämväl till utvecklingen av semesterförmånen i utlandet.

Socialstyrelsens förslag till reviderad arbetarskyddslag innehåller i övrigt så många och betydande nyheter, att det, med hänsyn till den korta tid som stått till buds för granskning av förslaget, icke varit mig möjligt tränga tillräckligt in i och fatta definitiv ståndpunkt till desamma. I flertalet fall torde man emellertid, utan att vara närmare insatt i ämnet, kunna beteckna de föreslagna nyheterna som förbättringar och framsteg på arbetarskyddets område.

Endast i fråga om förslaget om utsträckning av arbetarskyddslagen till att omfatta även *jordbruket*, har jag ansett mig böra anmäla en avvikande mening, som dock ur ren arbetarskyddssynpunkt torde innebära en mera formell än reell skiljaktighet från socialstyrelsens förslag.

Med hänsyn till att arbetet inom jordbruket är helt olika industriarbetet har även socialstyrelsens majoritet funnit lämpligast att undantaga jordbruket från det komplex av bestämmelser i lagen, som röra arbetstiden samt minderårigas och kvinnors användande till arbete. Av de återstående bestämmelserna, vilka avse förekommande av olycksfall och ohälsa samt närmast hänföra sig till industriens arbetare, torde jämväl flertalet få anses vara av sådan natur, att de, i betraktande av de säregna arbetsförhållandena inom jordbruket, icke äro av någon avsevärd betydelse för jordbruksarbetarna. I den nu gällande arbetarskyddslagen förekommer beträffande arbete inom jordbruket ej heller någon annan bestämmelse än den, att å sådant arbete lagen skall äga tillämpning »allenast i vad den åsyftar att förekomma olycksfall vid användande av maskinella hjälpmedel eller sådana ångpannor, kokare eller andra kärl under tryck, som genom explosion kunna förorsaka olycksfall». Från yrkesinspektionens sida har emellertid påpekats, att vissa inom jordbruket använda redskap och anläggningar jämväl visat sig medföra sådan olycksfallsrisk att de borde giva anledningar till ingripande, men att, då dessa redskap och anläggningar ej kunnat räknas till de i lagen angivna hjälpmedel, yrkesinspektionens befattningshavare saknat befogenhet därtill. Detta är naturligtvis ett missförhållande, som kräver rättelse, men torde enklare kunna ske genom ett tillägg till ovannämnda, i lagen nu förefintliga särbestämmelse för jordbruket än genom att lägga detsamma helt under lagen.

Ur mera teoretisk synpunkt må det visserligen kunna betraktas som ett »skönhetsfel» att ej på alla slag av arbete få såvitt möjligt tillämpa uniforma skyddsbestämmelser, men med hänsyn till de praktiska förhållandena synes mig, ifråga om jordbruksarbetet, en sådan anordning som den ovan antydda eller en liknande vara att föredraga, varigenom å ena sidan tillfälle beredes till inspektion, där ett verkligt behov av sådan kan anses föreligga, men som å andra sidan icke, vare sig direkt eller indirekt, inbjuder till överflödigt och onödigt besvärande inspektion.

Redogörelse för undersökning av arbetstidsförhållandena i hotell, restauranger och kaféer.

Avgiven till Kungl. Socialstyrelsen av yrkesinspektrisen K. Hesselgren.

Med anledning av den förestående revisionen av lagen om arbetstidens begränsning har yrkesinspektrisen med biträde av sina assistenter under åren 1924 och 1925 ägnat särskild uppmärksamhet åt arbetstidsförhållandena i hotell, restauranger och kaféer. Sammanlagt ha för sådant ändamål besökts 181 dylika arbetsplatser, varav 77 i Stockholm och 104 i landsorten — av dessa senare 21 i städer och 3 i stadsliknande samhällen.

De undersökta arbetsställena fördela sig med hänsyn till företagens olika art och kökspersonalens storlek på sätt nedanstående tabeller utvisa.

Fördelning efter företagens art.

Företag	Antal företag i	
	Stockholm	landsorten
Hotell	9	63
Bolagsrestauranger	10	10
Restauranger och källare	23	16
Sommarrestauranger	4	2
Automater och bufféer	18	11
Kaféer med matservering	13	2
	77	104

Fördelning efter kökspersonalens storlek.

Antal köksanställda	Antal företag i	
	Stockholm	landsorten
1—4	11	17
5—9	24	30
10—19	25	42
20—29	6	9
30—67	11	6
	77	104

Det sammanlagda antalet köksanställda vid de undersökta arbetsställena uppgår till 2,295 kvinnor och 189 män, därav i Stockholm 1,030 kvinnor och 100 män samt i landsorten 1,265 kvinnor och 89 män.

Undersökningen i landsorten har företagits huvudsakligast under år 1924 och i samband med övrig inspektionsverksamhet. För undersökningen i Stock-

holm har extra arbetskraft varit anställd, varför den kunnat göras mera omfattande. Huvudvikten har vid arbetet ej lagts på att undersöka ett så stort antal arbetsställen som möjligt utan på att få en tillförlitlig bild av arbetsförhållandena vid olika typer av arbetsplatser. Undersökningen, som omfattat såväl arbetstiden som de hygieniska förhållandena, har väsentligen endast avsett den personal, som ej har med allmänhetens direkta betjänande att göra, d. v. s. den s. k. kökspersonalen.

Kökspersonalen inom hotell- och restaurangföretagen innefattar personer med mycket olika kvalifikationer, från den högt specialutbildade kökspersonalen — kocken, kokerskan, kallskänkan etc. — med alla variationer ned till köksan och diskerskan. Denna personal kan emellertid med hänsyn till sin sysselsättning uppdelas på tre från varandra mer eller mindre bestämt avgränsade huvudtyper av arbete, nämligen det egentliga *köksarbetet*, arbetet i den s. k. *kallskänken* samt *disken*. Matlagningen är uppdelad på de båda första grupperna så, att kallskänkspersonalen tillagar all mat som serveras kall, såsom smörgåsmat, mellanrätter och deserter. Det mesta av detta arbete utföres i själva kallskänken, men för vissa förberedande arbeten måste dock köket användas, enär kallskänken mera sällan är försedd med spis. Ehuru denna mat är kall, kan den inte alltid göras fullt färdig, förrän den skall serveras, och dessutom kräver själva utlämningen, att kallskänkans arbetstid sammanfaller med restaurangens serveringstid.

Vad åter köket beträffar, kan arbetet där uppdelas i de enklare sysslorna, som utföres av köksorna eller andra till den icke yrkesutbildade personalen hörande biträden, samt den egentliga matlagningen, som utföres av den yrkesutbildade personalen. Den förstnämnda gruppen har att utföra det förberedande arbetet, såsom tändning i spisar, rengöring och allmänna förberedelser för dagens matlagning, vilket gör att den yrkesutbildade personalen ej behöver börja arbetet förrän 1—2 tim. senare. På den förstnämnda personalen kommer stundom också de avslutande arbetena på natten i den mån de ej utföres av diskpersonalen. På sådana arbetsställen, där man ej kan hålla dubbel personal av här ifrågakommande kategori, kan därför denna personals arbetstid bli mycket utsträckt.

Diskpersonalens arbete är merendels begränsat till diskning och rengöringsarbete. På mindre arbetsplatser tages dock deras tid i anspråk även för sysslor, som annars tillhöra köksor och köksbiträden, såsom potatisskalning m. m. Detta gör, att även på sådana platser, där diskning och rengöringsarbete ej tager hela dagen i anspråk, denna personal ofta är fullt sysselsatt, icke blott så länge serveringen varar utan även med vissa eftersysslor. Dock torde man kanske kunna säga, att det är denna personal, som på många arbetsplatser mest påverkas av ojämnheten i kundtillströmningen.

I de medelstora företagen ledes dessa olika gruppers arbete av samma person. I de större företagen är det däremot ofta olika chefer för dessa tre grupper, en köksmästare eller hushållerska för köket, en 1:sta kallskänka för kallskänken och en husfru för diskpersonalen.

Ju större specialutbildningen och arbetsfördelningen är, desto svårare är det för personalen i en grupp att ersätta personalen i en annan, vilket gör, att varje grupp måste ha sin ersättningspersonal, om arbetet skall kunna begränsas i enlighet med lagens föreskrifter. Vid sådana företag, där det ej finns tillräckligt arbete till ständig sysselsättning för yrkesutbildad dubbelpersonal, möter det ofta stora svårigheter att ställa sig arbetstidslagen till efter rättelse. Den yrkesutbildade personalen åtager sig ej heller gärna sådana sysslor, som tillkomma de icke yrkesutbildade biträdena. Även de lokala förhållandena hindra ibland, att t. ex. kokerskans och kallskänkans arbete tillfälligtvis skulle kunna utföras av samma person. Bolagsrestaurangerna ha större möjligheter

Antal landsortsrestauranger (av 93 st.), där kökspersonalen lämnar lokalen senast

Restauranger med antal köksanställda	kl. 9 em.	kl. 10 em.	kl. 11 em.	kl. 12 mn.	kl. 1 fm.	kl. 2 fm.	S:a
1—4	1	2	3	—	—	—	6
5—9	3	11	9	6	1	—	30
10—19	2	3	11	23	3	—	42
20—29	1	—	1	7	—	—	9
30—67	—	—	1	3	2	—	6
							93

Anmärkas bör, att så sena tider som kl. 1 och 2 f. m. icke avse hela personalen utan endast dem, som måste förrätta efterarbete, som ej kan uppskjutas till följande dag.

Övergår man så till själva arbetstiden, framgår av undersökningen, att förhållandena visserligen bestämt förbättrats sedan föregående undersökningar, men också att genomförandet av arbetstidslagen fortfarande måste sägas vara otillfredsställande. Vid undersökningen i landsorten, Göteborg frånräknat, visade det sig sålunda, att av 67 företag med mer än 4 arbetare ingen hade en kontrollerbar fullt lagenlig arbetstid för hela personalen. Däremot hade 21 eller 31.34 % en bruttoarbetstid av intill 60 tim., 27 eller 40.30 % intill 70 tim., 11 eller 16.42 % intill 80 tim., och 7 eller 10.45 % intill 90 tim. och 1 ända upp till 100 tim. I Stockholm och Göteborg ställa sig motsvarande siffror något bättre. Sålunda hade av 66 restauranger i Stockholm ingen fullt lagenlig tid, 22 eller 33.33 % en bruttoarbetstid av intill 60 tim., 37 eller 56.06 % intill 70 tim., 6 eller 9.09 % intill 80 tim. och 1 intill 90 tim. samt av 19 restauranger i Göteborg 1 fullt lagenlig arbetstid, 10 eller 52.64 % intill 60 tim. och 8 eller 42.01 % intill 70 tim. I denna bruttoarbetstid ingå måltidsrasterna. Beräknar man dessa till omkring 12 tim. per vecka, skulle den faktiska arbetstiden vid de arbetsplatser, som ha intill 60 tim. bruttoarbetstid, motsvara 48 tim. arbetsvecka. På en del av dessa arbetsställen uppgår ej heller arbetstiden till fullt 60 tim. Samma är förhållandet med grupperna med längre arbetstid.

Arbetstiden är mycket ojämnt fördelad på den grund att skiftarbete av olika längd och med olika förläggning på dagen i stor utsträckning användes. Så förekomma bl. a. omväxlande långa och korta skift varannan dag, omfattande exempelvis tiderna fr. kl. 8 fm.—2 em. och 10 fm.—11 em. eller också omväxlande ungefär lika långa förmiddags- och kvällsskift, avseende t. ex. kl. $\frac{1}{2}$ 8 fm.—4 em. och 4 em.—12 em. Stundom äro de långa skiften avbrutna av vissa ledighetstimmar mitt på dagen, så att en delad arbetstid uppkommer, förlagd till t. ex. kl. 9 fm.—2 em. och 6 em.—12 em. den ena dagen samt 12 fm.—6 em. nästa dag. — Ibland äro skiften olika alla dagar i veckan.

Arbetstiden är sålunda på olika arbetsställen och för olika personal oerhört varierande, och har det med hänsyn därtill varit omöjligt att i tabellform giva en framställning av arbetstiden. I nedanstående tabeller har därför endast längsta förekommande arbetstid upptagits, och har man därvid skilt på delad och odelad arbetstid.

Längsta arbetstid per dag vid 66 Stockholmsföretag med över 4 arbetare.

	T. o. m. 10 tim.		T. o. m. 12 tim.		T. o. m. 15 tim.		Summa
	Delad	Odelad	Delad	Odelad	Delad	Odelad	
Kokerskor	7	12	7	18	1	21	66
Kallskänkor	9	10	9	18	—	19	65 ¹
Köksor	2	28	7	13	1	12	63 ²
Diskerskor	3	22	13	11	3	14	66

Längsta arbetstid per dag vid 86 företag i landsorten med över 4 arbetare.

	T. o. m. 10 tim.		T. o. m. 12 tim.		T. o. m. 15 tim.		Över 15 tim.		Summa
	Delad	Odelad	Delad	Odelad	Delad	Odelad	Delad	Odelad	
Kokerskor	23	27	24	5	2	4	—	1	86
Kallskänkor	20	28	21	5	5	6	—	1	86
Köksor	17	33	20	6	4	5	—	1	86
Diskerskor	15	33	16	9	6	7	—	—	86

En bidragande orsak till svårigheten att ordna 48 timmars arbetsvecka vid ifrågavarande slag av arbetsplatser är, att arbetet måste försiggå såväl vardagar som söndagar. Hur fridagar ordnas för personalen framgår av efterföljande tabeller:

Ledighet för personalen vid 66 Stockholmsföretag.

Antal företag	Ingen helledig dag	1 helledig dag i v.	Varannan söndag	Var 3:e söndag	Var 4:e dag fri	Var 3:e dag fri
66	8	27	24	4	1	2

Ledighet för personalen vid 86 företag i landsorten.

Antal företag	Ingen helledig dag	1 helledig dag i v.	Varannan söndag	Var 3:e söndag
86	43	27	9	7

Dessa lediga dagar uttagas i regel, men även här förkortas eller bortfaller den planerade fritiden under tider av större arbetsbrådska.

Uppdelningen av arbetstiden på de olika personalgrupperna är ofta ett synnerligen invecklat och svårt problem, även där viljan är den bästa hos båda parter. Och särskilt är måltidsrasternas inpassande i arbetstiden synnerligen vansklig. Av de 28 företagen i Stockholm med högst 60 tim. bruttoarbetsvecka ha sålunda 8 företag försökt att exakt beräkna måltidsrasterna för var särskild person, olika för olika dagar allt efter skiftens längd och förläggning på dagen. Det på dessa arbetsplatser uppsatta synnerligen komplicerade schemat utvisar alltså dels en bruttoarbetstid om 56 till 59 tim. med raster om 8 till 11 tim., dels en laglig nettoarbetstid. Dock kunna icke ens på dessa restauranger trots allvarliga försök att ordna denna fråga de beräknade måltidsrasterna alltid uttagas av hela personalen. Av såväl arbetsgivare som arbetare framhålles också enstämmigt att en bruttotid med måltidsrasterna inräknade är den enda fram-

¹ Vid 1 företag saknades kallskänka.

² „ 3 „ „ köksor.

komliga vägen. Detta har också tagit sig uttryck i senaste nu ej längre gällande kollektivavtal av den 3 september 1922, där det säges:

»För personal, som faller under lagen om arbetstidens begränsning räknas den ordinarie arbetstiden till 180 timmar per tre arbetsveckor, inberäknat raster för måltiders intagande, vilka raster beräknas till 36 timmar per samma tid.»

Enahanda bestämmelser ingår i de »Anställningsvillkor för personal vid Hotell och Restauranter från och med den 1:sta jan. 1925», som utfärdats av Sveriges restaurangförening och De förenade restauranternas arbetsgivareförening. Däremot upptager kollektivavtalet av den 7 september 1925 mellan Stockholms kaféidkarförening och Stockholms kafé- och automatpersonals fackförening ej anförda bestämmelse utan föreskrives det där: »För personal, som faller under lagen om arbetstidens begränsning, är arbetstiden 48 tim. pr vecka.»

Vid sammanträde med Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbunds ledare har även från deras sida framhållits, att arbetets karaktär i allmänhet lade hinder i vägen för att ordna bestämda måltidsraster. De i kollektivavtalet beräknade 12 timmarna per vecka för måltidsraster vore givetvis för högt tilltagna — 2 timmar per dag torde nämligen endast undantagsvis utnyttjas för detta ändamål — men hade man ansett sig kunna gå med därpå med hänsyn till de på grund av arbetets oregelbundenhet ibland förekommande pauserna i arbetet, då personalen egentligen endast skall finnas till hands.

Av den verkställda undersökningen har även framgått, att det i allmänhet är så gott som omöjligt att ordna regelbundet återkommande måltidsraster för hela personalen, vilket beror icke blott på arbetets oregelbundenhet till följd av större eller mindre kundtillströmning utan i lika hög grad på de ständigt växlande skiften. Det enda sättet att komma något så när till rätta med denna svårighet har varit att göra en överslagsberäkning för rasterna och räkna med bruttoarbetstid. Emellertid förekommer det vissa slag av restauranger, särskilt vid de mindre landsortshotellen, där arbetet är så ojämnt, att det kan så gott som upphöra under flera timmar på dagen, utan att personalen dock kan lämna arbetsplatsen eller uppehållet kan räknas såsom rast. På sådana arbetsplatser kan bruttoarbetstiden givetvis bli mycket lång, men arbetsgivarna försvara sig med, att det är dem fullkomligt omöjligt att för det vanliga gästantalet hålla dubbel personal. Här torde också i en del fall vara berättigat att räkna en del av arbetstiden såsom beredskapstjänst. Vid arbetsplatser i Stockholm ha däremot endast i mycket få fall påträffats arbetsförhållanden, som i samma grad skulle kunna giva anledning till dylik beräkning.

Beträffande tillämpningen av 7 § 1 mom. arbetstidslagen, som medgiver övertid för nödvändiga *förberedelse- och avslutningsarbeten*, ha under de sista åren väsentliga förbättringar kunnat konstateras. Man har fått mera förståelse för vad som kan räknas till sådant arbete, och direkta missbruk förekomma mera sällan. Vid Stockholmsundersökningen visade det sig t. o. m., att de större restaurangerna knappast räkna med denna form av övertid utan ha inordnat arbetet i den ordinarie arbetstiden. De mindre arbetsställena i Stockholm ävensom vissa arbetsställen i landsorten synas dock i rätt stor utsträckning fortfarande utnyttja ifrågavarande övertid för uppeldning av spisar och vissa rengöringsarbeten. Av hotell- och restaurangpersonalsförbundets ledare framhålles, att de för sin del ej vilja godtaga något arbete inom restaurangyrket som förberedelse- eller avslutningsarbete enligt 7 § arbetstidslagen.

Vad det egentliga *övertidsarbetet* beträffar ställer sig saken mycket olika vid olika typer av restauranger. På de ställen, där arbetet är oregelbundet till följd av beställningar och fester, erkännes, att övertid uttages. Någon räkning på denna övertid håller man emellertid ej, enär man

anser sig kompensera den med extra ledighet. På 11 ställen i Stockholm har dock övertidsbetalning förekommit; på en del andra håll däremot har personalen klagat över att den fått arbeta på övertid utan extra betalning. I vissa typer av restauranger med mera regelbundet arbete tycks övertid sällan förekomma annat än vid sjukdomsfall bland personalen. Vid en del mindre restauranger har flera gånger framhållits, att arbetsgivaren borde vara berättigad att använda den i lagens 7 § 2 mom. tillåtna övertiden av 200 timmar med jämn fördelning året runt. En sådan anordning förekommer ej heller så sällan vid mindre restauranger. I de 72 restauranger, som utvisa en arbetstid mellan 60—70 timmar, ingår just en del arbetsställen med dylik regelbundet fördelad övertid, som av arbetsgivare och personal ansetts laglig. Vid säsongrestauranger torde man kunna säga, att dylik användning av övertiden är regel.

Övertidsarbete torde emellertid med all sannolikhet användas i större utsträckning än som kunnat konstateras — någon journalföring av övertiden förekommer så gott som aldrig. Av de undersökta 181 restaurangerna hade sålunda ingen fört övertidsjournal. Under de sex år lagen varit i kraft, har ej heller verkligt förd journal påträffats i mer än ett fall. Överallt framhålles, att förande av övertidsjournal beträffande ifrågavarande slag av arbete är fullständigt omöjligt, och detta påstående synes befogat, när man tänker på, hur svårt det måste vara att, med den mångfald av olika arbetstider som förekommer, kontrollera, när personalen kommer och går. I många fall måste man också räkna med att personalen själv ej är vidare intresserad av att närmare kontrollera eventuell övertid, då sådan övertid ej medför någon extra förtjänst. Särskilt torde detta vara förhållandet i de mindre landsortsstäderna. I Stockholm är personalen kanske något mera vaken för kårens intressen. Möjligen skulle, såsom av hotell- och restaurangpersonalförbundets ledning föreslagits, någon anordning med rekvisitionskvitto av övertid kunna möjliggöra kontroll.

På en del ställen, där man varit verkligt intresserad att försöka ordna arbetstiden lagenligt, har arbetstidsschema med god framgång använts. Det har framhållits, att förekomsten av dylikt schema bidragit till att den ordinarie arbetstiden ej i onödan överträts och att det varit lättare att hålla reda på eventuell övertid. Givetvis kan man ej heller gärna sätta upp ett schema med olaglig arbetstid. Tydligt torde också kunskapen om lagen ännu vara rätt bristfällig såväl hos personal som arbetsledning, och det skulle utan tvivel i viss mån främja lagens efterlevnad, om arbetsgivaren vore ålagd att ha lämpligt utdrag av lagen anslaget i arbetslokalen.

Som en sammanfattning av undersökningens resultat skulle man möjligen kunna frambälla följande: De förhållanden, under vilka ifrågavarande personal arbetar, äro sådana, att densamma mer än många andra grupper av arbetstagare är i behov av lagens skydd. Väsentliga förbättringar i avseende å arbetstiden ha visserligen vunnits tack vare arbetstidslagstiftningen, men dess bestämmelser ha i åtskilliga avseenden visat sig opraktiska och så gott som omöjliga att genomföra. Bestämmelser, som medgiva en annan och i viss mån förenklad regim beträffande arbetstiden, torde få anses påkallade. Dessa bestämmelser borde i främsta rummet bereda möjlighet för vissa slag av restauranger att beräkna viss bruttoarbetstid, måltidsraster inräknade, eventuellt med viss maximibegränsning per dag. Vidare borde genom dem införas någon slags beräkning av viss längre arbetstid för icke utnyttjad arbetstid, d. v. s. beredskapstjänst. Slutligen borde journalföringen av övertid utbytas mot annan form av kontroll samt skyldighet stadgas att i arbetslokalen uppsätta arbetstidsschema ävensom lämpligt utdrag av lagen jämte specialbestämmelserna.

Översikt över arbetsrådets beslut i fråga om tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning.

(Omfattande tiden den 1 juli 1922—30 juni 1925).

Efterföljande redogörelse ansluter sig i fråga om uppställningen till de två tidigare utarbetade översikterna över arbetsrådets beslut, vilka översikter publicerats såsom bilagor till socialstyrelsens den 9 april 1921 och den 29 september 1922 avgivna förslag till reviderade lagar om arbetstidens begränsning. Vid framställningen av arbetsrådets lagtillämpning behandlas de olika lagbestämmelserna i den ordning, i vilken de förekomma i den sedan den 1 januari 1924 gällande lagen av den 22 juni 1923, vilken lag i fråga om uppställningen emellertid endast obetydligt avviker från den förut gällande lagen av den 22 juni 1921.

Antalet till arbetsrådet inkomna ärenden rörande tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning och dessa ärendens huvudsakliga fördelning på olika lagrum och år framgår av efterföljande tablä.

Ärendenas beskaffenhet	Antal ärenden, inkomna under tiden			
	1/7 1922— 30/6 1923	1/7 1923— 30/6 1924	1/7 1924— 30/6 1925	1/7 1922— 30/6 1925
Ansökningar om avgöranden enligt 1 §	9	10	12	31
» » » » 2 §	2	1	2	5
» » utlåtanden i andra frågor rörande lagens tillämpning	3	7	3	13
» » undantag enligt 5 §	61	60	63	184
Anmälningar enligt 6 §	387	450	366	1,203
Ansökningar om tillstånd enligt 6 §	17	29	24	70
» » » » 7 § 3 och 4 mom.	351	395	346	1,092
» » » » 9 § (övertidsjournal)	—	9	11	20
Förfrågningar m. m.	56	74	50	180
Tillsammans	886	1,035	877	2,798

1 §.

Första stycket.

Såsom *en* rörelse har arbetsrådet ansett tre av en och samma byggmästare samtidigt men på olika platser i landsorten bedrivna husbyggnadsföretag.

Likaledes har arbetsrådet förklarat, att en kraftstation, som levererade kraft och ljus dels till ett samma arbetsgivare tillhörigt pappersbruk, dels även till abonnenter på platsen, vore att tillsammans med pappersbruket anse som *en* rörelse.

I ett annat fall hade avgörande begärts beträffande lagens tillämpning å två mindre kraftstationer, belägna vid samma dammbyggnad och delvis sam-

manbyggda med en husbehovs- och tullmjölkvarn. Kraftstationerna och tullkvarnen hade gemensam personal. Kraftstationerna voro huvudsakligen avsedda för leverans av ljus och kraft till abonnenter i trakten. En mindre del av den elektriska kraften användes för belysning i arbetsgivarens jordbruk, mejeri, smedja och träsliperi. Arbetsrådet förklarade i detta fall, att kraftstationerna tillika med kvarnen vore att i förhållande till arbetsgivarens övriga anläggningar anse såsom en särskild rörelse.

Av arbetsrådets beslut beträffande tolkningen av uttrycket »i regel flera än fyra arbetare» må följande omnämnas.

I en grosshandelsrörelse uppgick antalet lagerarbetare under ett visst kalenderår till två å fyra med undantag för tiden den 4—23 december, då arbetarantalet ökades till sex å sju. Arbetsrådet ansåg i detta fall, att i rörelsen under ifrågavarande år i regel icke flera än fyra arbetare använts till arbete för arbetsgivarens räkning samt att lagen följaktligen under nämnda år icke ägt tillämpning å rörelsen i fråga.

För driften av en omnibuslinje användes under tiden den 15 september 1923—15 maj 1924 tre ordinarie chaufförer och under tiden den 15 maj—15 juni 1924 fyra ordinarie chaufförer. Under tiden den 15 juni—15 september 1924 användes fyra ordinarie chaufförer samt en extra chaufför med en arbetstid av i allmänhet 4—6 timmar om dagen, varjämte under nämnda tid arbetare från i trakten belägna fabriker stundom användes för utförande av extra turer om söndagarna. Under tiden den 15 september 1924—15 maj 1925 skulle antalet chaufförer ånyo utgöra allenast tre. Arbetsrådet fann i detta fall, att under tiden den 15 juni—15 september 1924 flera än fyra arbetare användes till arbete för arbetsgivarens räkning, och förklarade på grund därav, att lagen under nämnda tid ägde tillämpning å det arbete, som utfördes av de i rörelsen anställda arbetarna. Emot detta arbetsrådets beslut anmäldes reservation av en av rådets utan förslag utsedda ledamöter och de båda arbetsgivarrepresentanterna, vilka ansågo, att arbetsrådet bort förklara, att lagen icke ägde tillämpning å ifrågavarande rörelse. Reservanterna uttalade därvid, under hänvisning till vad som förekommit under förarbetena till lagen, att lagstiftaren enligt deras mening med bestämningen »i regel» velat angiva, att förutsättningen »flera än fyra arbetare» skulle vara för handen »i allmänhet» eller »i genomsnitt», och med denna anknytning till ett mera stadigvarande förhållande åsyftat att tillförsäkra lagens tillämpning en viss stabilisering.

Orden »*här icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses i a) — l) här nedan*», tillades vid 1923 års lagrevision på förslag av riksdagens vederbörande utskott. I enlighet med den sålunda vidtagna ändringen har arbetsrådet förklarat lagen icke äga tillämpning å en badhusrörelse med nio arbetare, av vilka sju användas till arbete, som på grund av stadgandet i 1 § j) är undantaget, och endast två sysselsättas med arbete, varå lagen äger tillämpning.

I enlighet med lagens föreskrift, att de i 2 § angivna befattningshavarna icke skola vid tillämpning av lagen räknas såsom arbetare, har arbetsrådet förklarat, att lagen icke äger tillämpning å en kafé-rörelse med fem anställda, därav en föreståndarinna, som befunnits vara att hänföra till i 2 § omnämnda befattningshavare i överordnad ställning. Ej heller har lagen ansetts tillämplig å ett kolonialvarulager med likaledes fem anställda, av vilka två voro att anse som underordnade kontorsbiträden och följaktligen icke att enligt lagen räkna såsom arbetare.

a).

I överensstämmelse med stadgandet, att »*arbete, som utföres i arbetarens hem*», är undantaget från lagens tillämpning, har arbetsrådet såsom undanta-

get förklarar det arbete med vändning av kragar, som vissa vid en kragfabrik anställda kragsoömmerskor stundom efter arbetstidens slut utfört i sina hem.

Till arbete, som eljest »utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande», har arbetsrådet räknat det arbete, som utförts av en montör vid ett i Stockholms närhet beläget kabelverk, vilken haft att under flera månaders tid utföra kabelanläggningsarbeten vid Älvkarleby kraftverk och därvid arbetat fullt självständigt, i det han allenast haft att med vissa mellanrum avgiva rapport till kabelverket om det arbete, som av honom utförts.

Till sådant arbete ha vidare hänförts vissa husbyggnadsarbeten på landsbygden, vilka av vederbörande byggmästare mot bestämd ersättning överlämnats till på respektive platser boende snickare och målare samt utförts av dessa i mån av tid. I dessa fall har en del av ersättningen utbetalats till arbetarna var fjortonde dag med belopp, motsvarande det av varje arbetare uppgivna antalet arbetstimmar, medan återstående ackordsbelopp utbetalats efter arbetets färdigställande.

Såsom enligt denna punkt undantaget har vidare förklarats å vissa arbetsplatser bedrivit stenhuggeriarbete, som utförts på ackord i av arbetsgivaren ägda berg, varvid arbetarna arbetat var för sig eller i grupper på två till fyra man utan annan övervakning från arbetsgivarens sida, än att en förman var fjortonde dag besökt de olika arbetsplatserna för uppmätning av färdig sten. I ett annat fall hade arbetsrådet genom ett under våren 1921 meddelat beslut förklarar, att visst stenhuggeriarbete enligt nu förevarande punkt vore undantaget från lagens tillämpning. På hemställan av vederbörande arbetare upptogs ärendet emellertid i början av år 1924 ånyo till prövning. Vid besök på platsen framgick, att svårigheten att övervaka arbetet minskats genom brytningsplatsernas koncentrerings och förläggning till vissa av brytningsområdena samt att i följd därav arbetsgivaren genom utökning av tillsyningsmännens antal eller på annat sätt skulle utan avsevärd kostnad kunna fullgöra arbetets övervakande. Arbetsrådet förklarade då, med ändring av sitt tidigare beslut, att det ifrågavarande stenhuggeriarbetet numera bedreves på sådant sätt, att det måste anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över detsamma anordnande, samt att lagen följaktligen ägde tillämpning å arbetet i fråga.

b).

Såsom undantaget enligt förevarande punkt, vilken motsvarar 1 § c) i 1919 och 1921 års lagar, har arbetsrådet förklarar det arbete, som utföres av en chaufför med uppgift att medelst automobil frakta tvättkläder mellan Stockholm och en i stadens närhet belägen tvättinrättning. I ärendet var upplyst, att chaufförens arbete var helt beroende av kundkretsens fordringar, varför ändring ofta måste företagas i på förhand uppgjord plan för tvättklädernas distribution inom de olika stadsdelarna.

I analogi med tidigare meddelade beslut beträffande ölutkörare har arbetsrådet förklarar, att det arbete, som utföres av chaufförerna hos en charkuterifirma i Stockholm, är undantaget från lagens tillämpning, om chaufförerna helt eller delvis hava sina utkörningar förlagda utom stadens planlagda område, men att arbetet icke till någon del är undantaget, om utkörningarna verkställas uteslutande inom stadens planlagda område.

Arbetsrådet har vidare såsom undantaget förklarar det arbete, som utförts av ett antal extra arbetare hos en speditorsfirma i Göteborg, vilka allenast under några få dagar eller timmar i månaden anlitas av firman för utförande av uppdrag av tillfällig natur.

Maskinistarbetet vid ett vattenverk, vilket arbete tidigare av arbetsrådet an-

setts falla under lagen, har förklarats undantaget enligt förevarande punkt, sedan vattenverket elektrifierats och försetts med anordningar för automatisk till- och frånslagning av pumphaskineriet och maskinisternas arbete därigenom inskränkts till en allmän tillsyn av anläggningarna.

d).

Denna punkt återfinnes såsom 1 § e) i 1919 och 1921 års lagar, i den förstnämnda med annan avfattning.

Såsom hänförligt till i förevarande punkt avsett »arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov», har arbetsrådet förklarat det arbete, som utföres av en eldare och en maskinist vid Södertälje bad- och kuranstalt under badsäsongen den 1 juni—30 september, av portvakter vid Ramlösa hälsobrunn samt av en förrådsvaktmästare vid Gävle stads fattigvårds- och arbetsinrättning.

Liknande förklaring har lämnats beträffande arbetet vid sjömanshemmet i Göteborg, vilket har till ändamål att mot billig avgift tillhandahålla sjöman sund bostad och kost under vistelse i Göteborg samt att omhändertaga penningar, som av sjömännen överlämnas till hemmet.

e).

Stadgandet i förevarande punkt finnes upptaget under 1 § f) i de förut gällande lagarna om arbetstidens begränsning.

Med stöd av detta stadgande har arbetsrådet förklarat, att det arbete, som utfördes av eldarna å en bogserångare vid ett tillfälle, då denna användes för leverans av ånga till värmeledningen å ett under reparation varande större ångfartyg, vore undantaget från lagens tillämpning.

f).

Detta stadgande överensstämmer med stadgandet i 1 § g) i 1921 års lag och återfinnes — i delvis annan avfattning — under sistnämnda punkt jämväl i lagen av år 1919.

Till i förevarande punkt avsedd *flottning* har arbetsrådet icke räknat arbetet med transport av flottgods mellan två vattendrag å en smalspårig järnväg, vilken i vederbörande länsstyrelses utslag angående inrättande av allmän flottled betecknats såsom en del av flottleden.

h).

Jordbruk. Arbetsrådet har beträffande en vid ett lantbruk anställd motor-skötare förklarat, att det jordbruksarbete, som av honom utföres, jämlikt förevarande punkt är undantaget från lagens tillämpning, men att lagen däremot äger tillämpning å hans arbete med skötsel av motor m. fl. göromål utom jordbruket.

Binäring till jordbruk. Såsom binäringar till jordbruk, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, har arbetsrådet förklarat arbete med försågning av virke vid åtskilliga mindre sågar, drivna under ett par månader om året och betjänade av arbetare, som under övriga delar av året haft sysselsättning i arbetsgivarens jordbruk eller skogsbruk, ävensom arbete med utlastning och landsvägstransport av försågat virke från dylika sågar.

I vissa andra fall åter, där försågning av virke skett i större omfattning, har arbetsrådet förklarat den bedrivna sågverksrörelsen icke vara av sådan beskaf-

fenhet, att det i rörelsen bedrivna arbetet på grund av bestämmelsen i förevarande punkt är undantaget från lagens tillämpning.

Byggnadsarbete för jordbruk. Genom 1923 års lagrevision har stadgandet i 1 § h) utvidgats till att omfatta jämväl byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som icke bedrivs såsom självständigt företag. I enlighet härmed har arbetsrådet förklarat, att arbete med uppförande av drängstuga, ladugård, stall, foderbodar, hönsgårdsbyggnad m. m. å vissa jordbruksegendomar är undantaget från lagens tillämpning.

Trädgårdsskötsel. Såsom undantaget enligt denna punkt har arbetsrådet förklarat det arbete, som utföres av eldare, vilka uteslutande äro sysselsatta med eldning av ångpannor, avsedda för uppvärmning av växthusanläggningarna vid en handelsträdgård.

Beträffande en arbetare, som under sommartiden sysselsattes med trädgårdsarbete men under vintertiden utförde arbete i arbetsgivarens brädgård, har arbetsrådet förklarat, att det av honom utförda trädgårdsarbetet vore undantaget från lagens tillämpning.

Djurskötsel. Beträffande arbetare, sysselsatta dels med att verkställa körslor med hästar, dels med att rykta hästarna, har arbetsrådet förklarat, att deras arbete med rykning av hästarna är undantaget enligt förevarande punkt.

j).

Såsom undantaget enligt denna punkt har arbetsrådet förklarat det arbete, som utföres av badmästare, baderskor och badbiträde vid en badanstalt, men däremot icke det arbete, som utföres av maskinist och tvätterska vid samma anstalt.

l).

Denna punkt, enligt vilken »arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad», är undantaget från lagens tillämpning, tillades på förslag av socialstyrelsen vid 1923 års lagrevision.

I enlighet med förevarande bestämmelse har arbetsrådet i anledning av inkommen förfrågan rörande arbetstiden för en arbetare, vilken tjänstgjorde dels såsom portvakt, dels såsom körkarl, förklarat, att portvaktsarbetet, som förrättades i bostaden, enligt nu ifrågavarande punkt vore undantaget från lagens tillämpning.

2 §.

Bland arbetsrådets avgöranden, huruvida viss arbetstagare skall vid lagens tillämpning räknas såsom arbetare, må följande omnämnas.

I en inkommen ansökning hade avgörande begärts rörande lagens tillämpning å ett antal vävlagare vid ett spinneri. Av en verkställd utredning framgick, att vävlagarna såväl i fråga om utbildning som beträffande tjänstgörings- och avlöningsförhållanden intogo en annan ställning än väveriarbetarna men likväl icke voro att anse som överordnade i förhållande till dessa. Arbetsrådet förklarade i detta fall, att vävlagarna voro att räkna som sådana arbetare, varå lagen ägde tillämpning.

Däremot har arbetsrådet icke ansett lagen äga tillämpning å en kaféförståndarinna, som har att självständigt verkställa alla inköp och utbetalningar för kaféets räkning men därjämte vid vissa tillfällen deltager i serveringen. I fråga om ett antal s. k. hamnserviser i en större hamn, vilka ha att öva tillsyn över godsets uppläggande samt föra rapporter över upplagt och avhämtat gods, har arbetsrådet förklarat, att deras arbete är att hänföra till sådant, som utföres av bokhållare eller därmed jämställd person. Likaledes har arbetsrådet för-

klarat, att en biljettförsäljerska vid ett badhus icke är att räkna som arbetare enligt lagen.

Beträffande vissa i en grosshandelsrörelse anställda expediter, vilka syssla med framtagning av varor efter skriftligen inkomna order samt därjämte med upprättande och utskrivande av fakturor, har arbetsrådet likaledes förklarar, att de icke äro att räkna såsom arbetare enligt lagen. I detta fall anmäldes dock reservation mot arbetsrådets beslut av en av rådets opartiska ledamöter samt de båda arbetarrepresentanterna i rådet. Enligt reservanternas mening hade icke sådana omständigheter förebragts beträffande de ifrågavarande expediterna, att de borde hänföras till sådana befattningshavare, som äsyftas i nu förevarande paragraf.

4 §.

Arbetsrådet har avgivit det utlåtandet, att den tid av 1 à 1½ timme om dagen, som åtgår för av arbetsgivaren anordnade båttransporter av vissa stuveriarbetare till och från arbetsplatsen, icke utgör sådan arbetstid, som avses i lagen. Mot detta beslut anfördes reservation av den vid beslutets fattande närvarande arbetarrepresentanten, som ansåg att ifrågavarande tid vore att anse såsom arbetstid i lagens mening.

5 §.

En översikt över arbetsrådets medgivanden enligt de olika momenten av förevarande paragraf lämnas i efterföljande tablå, som anger det ungefärliga antalet arbetare av olika kategorier, för vilka undantag medgivits, ävensom antalet av de lämnade medgivandena.

Undantag enligt 5 § lagen om arbetstidens begränsning, medgivna av arbetsrådet under tiden 1 juli 1922—30 juni 1925.

Arbetarkategorier.	Ungefärligt antal berörda arbetare.	Antal medgivanden.
I. Undantag enligt 5 § 1 mom.		
<i>Arbetare, vilkas arbetstid är beroende av årstiden eller väderleken</i>	109	3
Arbetare, sysselsatta med brytning av kvarts	8	1
Pumpvaktare vid gruva	1	1
Arbetare, sysselsatta med nybyggnads- och underhållsarbeten i flottleder	100	1
<i>Chaufförer</i>	6	2
<i>Andra transportarbetare</i>	32	5
Lastnings- och lossningsarbetare	4	1
Personal å räls- och gruståg vid järnvägsbyggnad	10	1
Arbetare hos speditiönsfirma	15	1
Kranförare vid hamn	3	2
<i>Reparationsarbetare</i>	568	20
Reparatörer och elektriska montörer vid industriella anläggningar	253	16
Arbetare vid automobilreparationsverkstäder	31	2
Felmontörer hos elektrisk firma	4	1
Arbetare vid skeppsvarv (maskinreparationsverkstad, docka, slip och maskininsättningsavdelning)	280	1
<i>Arbetare hos tidningsföretag</i>	10	2
Distributionspersonal (under viss begränsad tid)	10	2
Tillsammans	725	32

Arbetarkategorier	Ungefärligt antal berörda arbetare	Antal medgivanden
II. Undantag enligt 5 § 2 mom.		
Järnverk	49	3
Arbetare vid masugnar	24	1
» » martinverk	12	1
» » brikettverk	13	1
Elektrokemiska och elektrotermiska fabriker	174	7
Arbetare vid natriumfabrik	30	1
» » större elektriska smältugnar för tillverkning av karbid m. m.	72	3
» » kalkvävefabrik	57	2
» » fabrik för fosfortillverkning	15	1
Andra kemiska fabriker	81	5
Arbetare vid kopparverk	54	3
» » fabrik för framställning av aceton	6	1
» » benmjölsfabrik	21	1
Kalkbruk	48	4
Skiftarbetare	48	4
Kolugnar (med reningsverk)	38	3
Skiftarbetare	38	3
Kraftstationer och elektricitetsverk	12	4
Maskinister	12	4
Vaktpersonal	6	2
Portvakter	6	2
Andra skiftarbetare	7	2
Tillsammans	415	30
III. Undantag enligt 5 § 3 mom.		
a) Arbetare, sysselsatta med arbete, som fortgår allenast under kortare tid	220	2
Vaktpersonal vid utställning	220	2
b) Arbetare sysselsatta med arbete, som medför synnerligen ringa ansträngning	36	23
Portvakter	4	3
Nattvakter	15	10
Pumpvakter (maskinister) vid vattenverk	4	3
Andra vakter	8	2
Tillfälliga vakter (söndagsvakter m. fl.)	3	3
Andra arbetare (värmeledningseldare)	2	2
c) Arbetare, sysselsatta med arbete, som tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse	54	5
Arbetare vid mejerier	23	4
Arbetare sysselsatta med häftning och bindning av riksdagens tryck	31	1
Tillsammans	310	30
IV. Undantag enligt 5 § 4 mom.		
Första stycket	250	5
Andra stycket	500	72
Tillsammans	750	77
Totalsumma	2,200	169

1 mom.

De medgivanden, som lämnats enligt förevarande moment, ha i regel inneburit rätt att tillämpa annan arbetstid än i 4 § av lagen stadgas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av fyra veckor blivit

längre, än att den motsvarat 48 timmar i veckan. I ett fall har tiden för genomsnittsberäkningen utsträckt till åtta veckor, i ett annat fall (för pumpvaktare vid en gruva) till hela det löpande kalenderåret.

2 mom.

De med stöd av detta moment lämnade tillstånden innebära i nästan samtliga fall rätt för vederbörande arbetsgivare att använda arbetare till arbete med tre skift dygnet runt under veckans alla dagar, dock med villkor dels att sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av tre veckor icke för någon arbetare blir längre, än att den motsvarar 56 timmar i veckan, dels ock att den i första stycket av 4 § av lagen stadgade begränsning av arbetstiden för dygn icke överskrides i vidare mån, än att arbetstiden under de dygn, då skiftväxling äger rum, utsträcker till högst 14 timmar. I ett enstaka fall har tillstånd lämnats att använda ett antal pumpvakter till treskiftsarbete under högst 12 timmar om dygnet, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för någon arbetare under en tidrymd av tre veckor blir längre, än att den motsvarar 56 timmar i veckan.

3 mom.

De i tablån angivna undantagen beträffande *arbete, som fortgår allenast under kortare tid* (vakttjänstgöring vid jubileumsutställningen i Göteborg 1923), innebära i avseende å flertalet arbetare rätt att utsträcka arbetstiden utöver den i lagen stadgade, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av fyra veckor blir längre, än att den motsvarar 60 timmar i veckan. För ett antal av ifrågavarande arbetare, vilkas arbete befunnits vara av mera ansträngande slag, har arbetsrådet dock endast medgivit en arbetstid av 52 timmar i veckan med högst 10 timmar om dygnet.

I fråga om *arbete, som medför synnerligen ringa ansträngning*, har arbetsrådet i regel medgivit rätt att utsträcka arbetstiden till 60 timmar i veckan med en daglig arbetstid av högst 11 timmar för portvakter och högst 10 timmar för övriga vakter. I ett enstaka fall har tillstånd lämnats att utsträcka arbetstiden för en brandvakt till 9 timmar om dygnet under veckans alla dagar.

Ansökningar om utsträckt arbetstid för tillfälliga vakter, d. v. s. arbetare, som endast undantagsvis användas till vakttjänstgöring men i övrigt ha annat arbete, ha av arbetsrådet bifallits endast i så måtto, att arbetsrådet medgivit arbetsgivaren rätt att vid tillfällena, då ifrågavarande arbetare användas till vakttjänstgöring, utbyta fyra vanliga arbetstimmar mot fem vakttimmar. En ansökning om rätt att använda en gjuteriarbetare, som under dagen sysselsattes med rensning av gjutgoods under $6\frac{1}{2}$ timmar, jämväl till nattvaktstjänstgöring under $5\frac{1}{2}$ timmar har avslagits av arbetsrådet.

För i tablån angivna värmeledningseldare m. fl. arbetare, vilkas arbete utan att bestå i vakttjänstgöring ansetts medföra synnerligen ringa ansträngning, har medgivits en arbetstid av 56 timmar i veckan med 8 eller 10 timmar om dygnet.

Ansökningar om rätt att använda arbetare till vakttjänstgöring eller annat föga ansträngande arbete under 72 eller 84 timmar i veckan (tvåskift) ha avslagits av arbetsrådet.

Till *arbete, som tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse*, har arbetsrådet, såsom av tablån framgår, hänfört arbetet vid mejerier. För dessas personal har arbetsrådet i regel medgivit en arbetstid av 54 timmar i veckan med högst 9 timmar om dygnet under veckans fem första söckendagar och högst 8 timmar om dygnet under lördagar och söndagar.

I fråga om arbetet med häftning och bindning av riksdagens tryck har arbetsrådet medgivit vederbörande arbetsgivare rätt att under den tid riksdagen

pågår använda arbetare, som fyllt 18 år, till angivna arbeten utan iakttagande av bestämmelserna i lagen.

4 mom.

Första stycket.

Med stöd av förevarande stycke har arbetsrådet på tekniska eller ekonomiska grunder medgivit tillstånd att tillämpa en arbetstid av 56 timmar i veckan vid ett thomasverk även under de tider, då arbetet bedrivs med endast ett eller två skiftlag, att bedriva arbete vid roterugnar, schaktugnar och cementkvarnar vid ett cementverk under en genomsnittlig arbetstid, beräknad för en period av tre veckor, av $54 \frac{2}{3}$ timmar ($20 \frac{1}{2}$ skift) i veckan under månaderna oktober—mars och under 52 timmar ($19 \frac{1}{2}$ skift) i veckan under månaderna april—september samt att utsträcka arbetstiden vid en sulfatfabrik till $50 \frac{2}{3}$ timmar i veckan i medeltal för tre veckor för möjliggörande av arbetets bedrivande på 19 åttatimmarsskift.

Därjämte har arbetsrådet med tillämpning av ifrågavarande punkt tillåtit användande av två gasmästare vid en syrgasfabrik till skiftarbete under 60 timmar i veckan med högst 10 timmar om dygnet under den tredje gasmästarens sjukdom.

Slutligen har arbetsrådet med stöd av samma bestämmelse medgivit en konfektionsfirma rätt att för fullgörande av brådskanse leveranser utsträcka arbetstiden för ett antal minderåriga arbetare till 10 timmar om dagen under tre dagar, under villkor att arbetstiden för veckan icke överstege 48 timmar.

Andra stycket.

Bestämmelsen i förevarande stycke har under den nu ifrågavarande treårsperioden kommit till rätt vidsträckt användning, i det att, såsom tablån utvisar, icke mindre än 72 medgivanden lämnats. Antalet berörda arbetare har emellertid varit relativt obetydligt och sammanlagt uppgått till allenast omkring 500 eller i medeltal 7 för varje medgivande.

De lämnade medgivandena avse i allmänhet vissa speciella arbetare eller grupper av arbetare, vilkas arbetstidsförhållanden av tekniska eller ekonomiska skäl syntes böra ordnas på ett från de övriga arbetarnas avvikande sätt. Därjämte har i ett ringa antal fall tillstånd lämnats åt vissa mindre, under tryckta förhållanden arbetande företag att för hela den produktiva arbetarstammen utsträcka arbetstiden utöver den i lagen medgivna. I det senare fallet har medgivande i allmänhet lämnats allenast för ett år i sänder.

I det övervägande flertalet fall har en arbetstid av 56 timmar i veckan med högst 10 timmar om dygnet begärts och erhållits. Stundom har dock även en längre gående utsträckning av arbetstiden medgivits för viss kortare tidrymd, t. ex. till 60 eller 65 timmar i veckan eller i något enstaka fall till 12 timmar om dygnet. I ett av dessa fall har reservation anförts av arbetarrepresentanterna i arbetsrådet, vilka ansågo, att arbetsrådet icke bort medgiva sökanden tillstånd till längre arbetstid än 56 timmar i veckan.

Ansökningar om undantag enligt förevarande punkt ha endast i ett enda fall *avslagits* av arbetsrådet, som ju vid behandlingen av hithörande ärenden har att tillse, att arbetstiden genom det begärda medgivandet icke kommer att oskäligt utsträckas. Sökanden hade i detta fall, med tillstyrkan av vederbörande arbetare, anhållit om tillstånd att utsträcka arbetstiden för ett antal port- och nattvakter från tidigare medgivna 60 timmar i veckan till 70 timmar i veckan i medeltal för en tidrymd av fyra veckor. Arbetsrådet har därjämte i några fall föreskrivit en kortare arbetstid än den i ansökningarna begärda.

I ett par fall ha vederbörande arbetare hos arbetsrådet hemställt om återkallande av tidigare lämnade medgivanden enligt förevarande punkt. Arbetsrådet har i dessa fall, sedan en verkställd undersökning ådagalagt, att det stora flertalet av de arbetare, som berörts av undantaget, icke vidare funnit detsamma önskvärdt, med viss frist återkallat det lämnade tillståndet.

Stadgandet i nu ifrågakvarande punkt har, utom i de i tablån angivna fallen, kommit till användning i ett stort antal fall, i vilka ansökningen väsentligen grundats på annan punkt i lagen men därjämte varit försedd med vederbörande arbetares tillstyrkan. Arbetsrådet har i dylika fall i allmänhet medgivit det sökta tillståndet med stöd av det av sökanden åberopade lagrummet jämfört med det nu förevarande stycket.

Beträffande formen för arbetarnas tillstyrkan må nämnas, att densamma allenast i ett mindre antal fall skett genom uttalande av arbetarorganisation. Vanligen ha arbetarna själva eller — vid större arbetarantal — utsedda ombud för arbetarna genom påteckning å ansökningshandlingen eller i särskild skrivelse förklarat sig instämma i sökandens framställning eller ock har ansökningen gjorts av arbetsgivare och arbetare gemensamt. Slutligen har i några fall arbetarnas tillstyrkan lämnats muntligt vid av arbetsrådet företaget besök på vederbörande arbetsplats.

6 §.

I vilken utsträckning arbetsrådet haft att behandla ärenden rörande »nödfallsarbete» torde framgå av efterföljande tablå.

Anmälningar och tillstånd enligt 6 § lagen om arbetstidens begränsning.

Arbetsgivare	Arbetets art och anledning	Antal godkända anmälningar	Antal beviljade tillstånd
Vattenledningsverk	Undersökning, avstängning och reparation av vattenledningsrör vid rörbrott. Utryckning med brandkåren vid eldsvåda	746	—
Gasverk	Undersökning, avstängning och reparation av skadade gasledningar	240	—
Kraftstationer och elektricitetsverk	Undersökning och reparation av skadade kraftledningar m. m. (efter eldsvåda, storm, frost, tjällossning o. s. v.)	79	6
Fabriker och andra industriella anläggningar	Avhjälpande av skador å motorer, transmissioner, ångledningar, arbetsmaskiner m. m.	97	28
Reparationsfirmor	D:o d:o	3	1
Skeppsvarv	Avhjälpande av haveriskador	22	16
	Tillsammans	1,187	51

I samtliga i tablån angivna fall har förutsättningen för godtagande av ett arbete såsom »nödfallsarbete» varit, att »natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom». I de fall åter, där denna förutsättning icke varit för handen, har arbetsrådet icke kunnat godkänna de inkomna anmälningarna utan anvisat sökanden att i övertidsjournalen anteckna redan verkställt arbete såsom utfört med stöd av 7 § 2 mom. av lagen. Så har exempelvis i flera fall skett beträff-

fande reparationsarbeten, vilka anmälts såsom utförda med stöd av lagens 6 § men vid verkställd undersökning visat sig bestå i vanliga, regelbundet återkommande arbeten, vilka utan svårighet kunnat förutses.

Bestämmelsen att anmälan om »nödfallsarbete» skall göras senast *inom två dygn* från dess början har föranlett arbetsrådet att taga under omprövning, huruvida med dygn i detta sammanhang skall förstås kalenderdygn eller varje tidsperiod av 24 timmar. Arbetsrådet har i detta hänseende stannat vid den senare tolkningen och sålunda ansett, att arbete av förevarande slag får pågå under 48 timmar, utan att ansökning göres. I enlighet härmed skulle t. ex. ett arbete, som påbörjats den första dagen i månaden, få utan ansökning fortsättas till den tredje i samma månad men endast till den tid på dagen, vid vilken arbetet tagit sin början. Med hänsyn till svårigheten att avgöra, vid vilket klockslag en anmälan eller ansökan avsänts, har arbetsrådet emellertid i praktiken alltid godkänt inkomna anmälningar om arbete, som sträckt sig över tre på varandra följande kalenderdygn, utan att ingå i prövning av frågan, huruvida mer än 48 timmar förflutit sedan arbetets början.

Tillstånden till fortsatt bedrivande av »nödfallsarbete» ha på grund av hitörande ärendens brådskande natur i allmänhet lämnats av rådets ordförande med stöd av 10 § 8 mom. av lagen och sedermera godkänts av arbetsrådet vid nästkommande sammanträde. De lämnade tillstånden ha oftast inneburit ett generellt medgivande för sökanden att, intill dess arbetet slutförts, använda erforderligt antal arbetare till arbete under erforderlig tid utöver eljest medgiven arbetstid.

7 §.

1 mom.

Såsom hänförliga till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som avses i detta moment, har arbetsrådet förklarat åtskilliga periodiskt — i allmänhet varje dag eller varje vecka — återkommande arbeten, som inlett eller avslutat det egentliga driftsarbetet och som utförts av en större eller mindre del av den i sistnämnda arbete deltagande personalen. Så har arbetsrådet förklarat innehavaren av en automat berättigad att för det arbete med uppeldning av spisen i köket, rengöring av köksgolvet m. m., som *en gång om dagen* utförts före eller efter det egentliga arbetet, använda kokerskan och de båda diskerskorna vid automaten till arbete under utsträckt arbetstid. Såsom förberedelse- eller avslutningsarbeten i lagens mening ha vidare förklarats vissa arbeten, som inlett eller avslutat det kontinuerliga driftsarbetet vid ett pappersbruk och sålunda återkommit *en gång i veckan*, nämligen *dels* påeldning av ångpannorna under fyra timmar före driftsarbetets början på måndagsmorgonen samt rengöring av eldstäderna och s. k. nedpumpning av ångan under en timme efter driftsarbetets avslutande på söndagsmorgonen, vilka arbeten utfördes av två eldare eller kolkörare och för samma arbetare i allmänhet återkommo endast var tredje vecka, *dels ock* uppvärmning av torckylindrarna, iordningställande och inkörning av viror och filter samt maskinsmörjning under en timme före driftsarbetets början på måndagsmorgonen ävensom rengöring av pappersmaskinerna jämte dessas filter, viror och transmissioner under en timme efter driftsarbetets avslutande på söndagsmorgonen, vilka senare arbeten utfördes av fyra maskinförare eller maskinpassare och likaledes återkommo allenast ungefär var tredje vecka för en och samma arbetare. Liknande förklaring har lämnats beträffande det varje vecka återkommande arbetet med rengöring av silar, sandbord m. m. i siliervärdningen vid en sulfittfabrik, vilket arbete utfördes turvis av två av siliervärdens sex silare och massaörsare.

Däremot ha vissa andra arbeten av förberedande eller avslutande natur för-

klarats *icke* vara hänförliga till sådana arbeten, som avses i förevarande moment. Så har exempelvis skett beträffande vissa rengöringsarbeten, förlagda till andra tider än driftsarbetets början eller slut eller krävande så lång tid, att de måst anses utgöra en del av vederbörande arbetares »egentliga arbete». Arbetsrådet har sålunda förklarat, att det mera omfattande rengöringsarbete i ovan nämnda sileri, som *en gång i månaden* utfördes av ett 10-tal arbetare och pågick ungefär 10 timmar, icke syntes vara att hänföra till i detta moment avsedda arbeten. Liknande förklaring har lämnats beträffande vissa rengöringsarbeten i ett mejeri, nämligen *dels* arbetet med rengöring av apparater och kärl i själva mejeriet, vilket arbete utfördes av två mejerielever och visserligen verkställdes sedan arbetet med mjölken avslutats för dagen men krävde en arbetstid av icke mindre än 2—2½ timmar dagligen, *dels ock* arbetet med rengöring av för transport av mjölk använda kärl, vilket utfördes av en mejeriarbetare i mejeriets packrum omväxlande med distribueringen av mjölk alltifrån morgonen till mejeriarbetets avslutande för dagen och tog i anspråk omkring hälften av hela den dagliga arbetstiden.

Ej heller har arbetsrådet kunnat godkänna vederbörande arbetsgivares åtgärd att till sådant arbete, som åsyftas i förevarande moment, räkna allt reparations- och underhållsarbete, som var förlagt till tiden omedelbart före eller efter den ordinarie arbetstiden. Det såsom förberedelse- eller avslutningsarbete betecknade arbetet befanns i detta fall vara fullkomligt likartat med det arbete, som sökandens reparatörer hade att utföra under den ordinarie arbetstiden, och måste därför anses utgöra en del av reparatörernas »egentliga arbete».

Såsom icke hänförligt till förberedelse- eller avslutningsarbeten i lagens mening har arbetsrådet vidare förklarat det vid in- och utdocking av fartyg förekommande arbetet med förhalning, inriktning och stöttning av fartygen samt manövrering av dockan, vilket arbete enligt uppgift av arbetsgivaren måste utföras av särskilda, specialutbildade arbetare med relativt höga kvalifikationer.

Med tillämpning av den restriktiva bestämmelsen, att arbetare endast *till nödigt antal* må användas till de i förevarande moment avsedda arbetena, har arbetsrådet förklarat, att vederbörande arbetsgivare icke enligt sagda moment vore berättigade att för den dagliga rengöringen av s. k. ansmörjningsplåtar i en kartongfabrik använda *hela* den med ansmörjningsplåtar och maskiner selsatta personalen till arbete under utsträckt arbetstid eller att för utförande av vissa förberedelse- och avslutningsarbeten i en tvättinrättning använda *hela* den vid tvättinrättningen anställda personalen till arbete under sådan arbetstid.

3 och 4 mom.

En översikt över arbetsrådets medgivanden enligt förevarande moment lämnas här nedan.

Enligt 7 § 3 mom. i 1921 års lag ägde arbetsrådet medgiva en övertid av 20 timmar under en kalendermånad och 120 timmar under ett kalenderår utöver den i 7 § 2 mom. medgivna övertiden. Genom 1923 års lagrevision ha dessa siffror höjts till respektive 30 och 150 timmar.

Arbetsrådets medgivanden enligt förevarande moment ha i de flesta fall inneburit rätt för arbetsgivaren att under högst tre kalendermånader utsträcka arbetstiden med 20, respektive 30 timmar i månaden. Tillstånd till övertidsarbete i större utsträckning har i allmänhet lämnats först efter en ingående utredning, ofta företagen vid besök på arbetsplatsen.

På grund av de hithörande ärendenas ofta brådskaande natur ha medgivandena enligt nu ifrågavarande moment i närmare en tredjedel av samtliga fall lämnats preliminärt av rådets ordförande för att sedermera prövas av arbetsrådet vid nästkommande sammanträde.

Tillstånd enligt 7 § lagen om arbetstidens begränsning.

Arbetarkategorier	Tillstånd enligt 7 § 3 mom.		Tillstånd enligt 7 § 4 mom.	
	Ungefärligt antal berörda arbetare	Antal med- givanden	Ungefärligt antal berörda arbetare	Antal med- givanden
Arbetare vid gruvor	8	3	—	—
» » mekaniska verkstäder	641	38	101	5
» » skeppsvarv	1,884	32	52	4
» » andra metallvarufabriker	515	52	200	26
» hos reparationsfirmor och elektriska firmor	483	21	—	—
» vid stenhuggerier	4	1	—	—
» » cementfabriker	22	4	—	—
» » porslinsfabriker	—	—	7	1
» » glasbruk	7	2	—	—
» » sågar, hyvlerier och snickerifabriker .	524	29	47	11
» » sulfittfabriker och pappersbruk m. m.	450	18	4	1
» » tidningstryckerier	5,900	320	—	—
» » boktryckerier och bokbinderier m. m.	2,601	89	281	25
» » kvarnar	231	13	—	—
» » jästfabriker	35	3	—	—
» » sockerfabriker	93	9	—	—
» » choklad- och karamellfabriker	439	13	—	—
» » bryggerier	128	11	—	—
» » vattenfabrik	20	1	—	—
» » tobaksfabriker	64	2	18	4
» » margarinfabriker	5	2	—	—
» » slakthus	18	1	—	—
» » fruktkonservfabrik	20	1	—	—
» » textilfabriker (spinnerier, väverier, fär- gerier m. m.)	2,057	101	792	49
» hos skrädderi- och manufakturfirmor . .	149	9	143	11
» vid läderfabriker	11	2	26	2
» » pälsvarufabriker	224	8	26	2
» » galoschfabrik	100	1	—	—
» » kemisk-tekniska fabriker	25	8	35	3
» » väg- och husbyggnadsarbeten	84	9	—	—
» » kraftstationer	94	11	—	—
» » renhållningsverk	1,040	6	—	—
» i handelsrörelse (lagerarbetare m. fl.) . .	154	8	45	6
» hos transportföretag	900	6	2	1
» vid hotell och restauranger	70	5	—	—
» » tvättinrättningar	150	5	21	3
Tillsammans	¹ 19,150	844	¹ 1,800	154

Såsom redan förut nämnts ha tillstånd till övertidsarbete ofta lämnats med stöd av 7 § 3 mom. *jämfört med 5 § 4 mom. andra stycket* av lagen. Så har exempelvis skett beträffande i tablån angivna tidningstryckerier, vilka för varje år erhållit tillstånd att under 8 angivna månader utnyttja en övertid av 15 timmar i månaden.

Frågor rörande övertidsarbete för *minderåriga*, som fyllt sexton men ej aderton år, ha i regel avgjorts först efter samråd med socialstyrelsen. För de minderåriga har i de flesta fall medgivits en övertid av 30 timmar i månaden under en eller flera angivna månader. I undantagsfall har dock längre övertid medgivits, i några fall ända till 50 timmar i månaden.

¹ Då tillstånd till övertidsarbete i regel lämnats allenast för kortare tid men ofta förnyats, komma arbetarna i en sammanställning som den ovanstående att i avsevärd utsträckning dubbelföras.

8 §.

Stadgandet i förevarande paragraf har ännu icke kommit i tillämpning.

9 §.

Enligt 1919 och 1921 års arbetstidslagar skulle anteckning om s. k. övertidsarbete göras i särskild journal, upprättad enligt av arbetsrådet fastställt formulär. I den nu gällande lagen har detta stadgande ändrats därhän, att anteckning kan göras även på annat av arbetsrådet godkänt sätt.

I enlighet med denna bestämmelse har arbetsrådet medgivit ett 10-tal arbetsgivare rätt att i stället för övertidsjournal använda vid vederbörande företag begagnade avlöningslistor, tidkort eller dylikt, varvid stundom föreskrivits viss komplettering eller ändring av dessa.

16 §.

Arbetsrådet har under nu ifrågavarande tid icke haft att avgiva yttrande över någon framställning till Kungl. Maj:t om undantag från lagens tillämpning.

Utdrag av protokollet vid sammanträde av socialstyrelsen med sociala rådets sektion för arbetarskydd och arbetarfrågor i allmänhet den 30 och 31 oktober 1925.¹

Den 30 oktober.

Herr *ordföranden* lämnade först ordet åt herr *Molin*, som i korthet redogjorde för de allmänna riktlinjer, som följts vid utarbetande av förslaget till reviderad lag om arbetarskydd.

Härefter upptogs förslaget till behandling, varvid i fråga om nedan angivna delar av detsamma huvudsakligen gjordes följande uttalanden.

Bestämmelser rörande lagens tillämpning.

1 §.

Herr *von Sydow* förklarade sig hysa stora betänkligheter mot att, såsom i förslaget skett, borttaga den begränsning i avseende å arbetarskyddslagens tillämpning å jordbruket, som enligt nu gällande lag förefanns. Den föreslagna åtgärden skulle medföra en ny börda för jordbruket, vilken ej syntes påkallad av något mera påtagligt behov. Icke mindre betänkligt vore, att man vid en dylik högst väsentlig utsträckning av lagens tillämpningsområde med stor sannolikhet även hade att räkna med en utvidgning — om än icke omedelbart — jämväl av yrkesinspektionen.

Herr *von Sydow* uttalade vidare den förmodan, att motsvarande utländska lagar icke vore tillämpliga å jordbruket.

Herr *Fürst* framhöll, med angivande av en del exempel, att erfarenheten tydligt visat, att ett verkligt skyddsbehov förefanns även beträffande sådana arbetsförhållanden inom jordbruket, varå lagen nu ej ägde tillämpning.

Herr *Fürst* förklarade sig vidare icke tro, att någon utvidgning av yrkesinspektionen i anledning av den föreslagna utsträckningen av lagens tillämpningsområde skulle erfordras. Som allmän princip för inspektionsarbetets bedrivande gällde, såväl enligt den nuvarande lagen som enligt det föreliggande förslaget, att tillsyn i främsta rummet skulle ägnas sådan verksamhet, vari arbetet måste anses medföra fara för olycksfall, ohälsa eller annat missförhållande, som lagen avsåg att förekomma. Kunde i avseende å viss verksamhet dylik fara i regel anses utesluten, vore vederbörande tillsynsorgan ej för-

¹ *Närvarande den 30 oktober:* Generaldirektören Huss, ordförande, byråcheferna Bergsten, Fürst och Molin, yrkesinspektrisen K. Hesselgren, socialfullmäktige Hj. von Sydow och H. Lindqvist samt ledamöterna av sociala rådet direktören O. I. Larson, kassören N. Persson, ledamoten av arbetsrådet K. V. Holmström, redaktören S. Hansson, borgmästaren J. G. Pettersson och disponenten O. H. Almström;

Den 31 oktober: Desamma som föregående dag med undantag av yrkesinspektrisen Hesselgren samt herrar von Sydow, Hansson och Persson.

Vid behandlingen av bestämmelserna rörande arbetstiden närvaro dessutom t. f. byråchefen Nyström samt ledamoten och sekreteraren i arbetsrådet J. V. Nordin.

pliktat företaga inspektion å arbetsställe, där sådan verksamhet utövades, med mindre anmälan eller annan särskild omständighet gäve skälig anledning därtill. Med hänsyn till berörda princip vore det sannolikt, att tillsynen i stort sett icke komme att utsträckas utöver det antal arbetsställen inom jordbruket, som redan nu vore föremål för inspektion ehuru begränsad sådan.

I anledning av de av herr Fürst anförda exemplen anmärkte herr *von Sydow*, att lagen ju kunde göras tillämplig å jordbruket i de avseenden, beträffande vilka ett verkligt behov därav kunde påvisas. Att på grund av vissa förefintliga missförhållanden göra lagens bestämmelser i allmänhet tillämpliga å jordbruket, vore däremot ej påkallat.

Herr *Molin* yttrade, att det vore i viss mån inkonsekvent att icke utsträcka lagens tillämpning till jordbruket. Jordbrukets arbetare krävde samma skydd som industriens. En allmän tendens att i avseende å statens sociala omvårdnad jämställa jordbruksarbetaren med industriarbetaren hade under de senare åren tydligt gjort sig gällande. Med avseende härå kunde erinras om lagen angående olycksfallsförsäkring. Internationella arbetsbyråns strävanden ginge också i samma riktning.

Herr *Lindqvist* fann den föreslagna utsträckningen av lagstiftningen till jordbruket lämplig och riktig. Det vore ej tilltalande, att inspektionen blott skulle få inrikta sig på vissa arbetsförhållanden men ej på andra.

Bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa.

3 §.

Herr *von Sydow* anmärkte i avseende å den i andra stycket stadgade skyldigheten för förmän och andra arbetsledare att medverka till beredande av det i första stycket åsyftade skydd, att denna skyldighet icke var straffgaranterad samt att ålägganden, som saknade dylik garanti, såvitt möjligt borde undvikas. Ej heller vore det lämpligt, att förevarande bestämmelse kunde medföra ökad skadeståndsplikt för arbetsledaren.

Herr *Holmström* fann bestämmelsen lämplig och förordade livligt dess intagande i lagen.

Herr *Persson* befarade, att bestämmelsen skulle medföra en minskning av arbetsgivarens ansvar. Det vore icke rätt att, med avlastande av arbetsgivaren, lägga ansvaret på dessa lägre arbetsledare.

Herr *von Sydow*: Teoretiskt kunde arbetsgivarens ansvar minskas genom att skadeståndet kunde komma att uppdelas på arbetsgivaren och arbetsledaren. I praktiken komme väl emellertid i regel arbetsgivaren att ensam betala skadeståndet.

Herr *Molin* upplyste, att man icke avsett att fritaga arbetsgivaren från ansvar, men att man velat starkare betona arbetsledarens.

4 §.

Herr *Almström* fann den nya bestämmelsen i mom. e), att för arbetarnas räddande vid eldsvåda skulle finnas tillfredsställande utrymningsvägar, betänklig, försåvitt den skulle äga tillämpning på redan befintliga byggnader.

Herr *Fürst* meddelade, att det icke avsetts, att bestämmelsen skulle föranleda något ingripande i det avseende, som herr Almström åsyftat. Vad man närmast velat komma åt vore det nu ofta förefintliga missförhållandet, att arbetslokalernas utgångar vore belamrade med allehanda föremål, som hindrade passagen.

5 §.

Herr *von Sydow* anförde i avseende å det nya stadgandet i mom. g), att han icke fann det innebära någon förbättring, att arbetarna skulle köras ut i det fria i de fall, där särskild uppehållslokal ej finnes — och sådan föreskrefs ju ej.

Fröken *Hesselgren* framhöll, att stadgandet skulle bli ett stöd ej blott för yrkesinspektionens befattningshavare utan även för arbetsgivaren i strävandet att få till stånd vädring av arbetslokalerna under rasterna. Det vore också till nytta för arbetarna att få komma ut i friska luften. Givetvis skulle stadgandet i de fall, där särskild uppehållslokal ej finnes, ej tillämpas vid olämplig väderlek.

Herr *Persson* ansåg stadgandet i mom. h) ej tillgodose behovet samt föreslog, att tillämpningen av bestämmelsen angående förefintligheten av avträden skulle göras oberoende av de i stadgandet angivna förutsättningarna för dess tillämplighet.

7 §.

Herr *von Sydow* ifrågasatte, huruvida icke 1 mom. i förevarande paragraf skulle kunna givas sådan avfattning, att stadgandet skulle kunna utnyttjas i det syfte, varom han tidigare talat i samband med frågan om jordbrukets indragande under lagen, nämligen att göra lagen tillämplig å jordbruket i de särskilda avseenden, beträffande vilka ett verkligt behov därav kunde påvisas.

I avseende å 2 mom. anförde herr *von Sydow*, att han funne detta stadgande lämpligt: det innebure en förbättring, som borde kunna bli till nytta.

Herr *Almström* ansåg behöfligt, att i sistberörda stadgande utsades, att det vore tillämpligt endast vid försäljning till begagnande men däremot ej å försäljning till nedskrotning.

Herr *Fürst* yttrade, att ett dylikt tillägg till stadgandet näppeligen vore behöfligt men skulle kunna leda till missbruk. Man hade alltid utvägen att före försäljningen skrota ned en del av föremålet.

8 §.

Herr *von Sydow* ansåg, att paragrafen ej avfattats tillräckligt koncist. Som den nu vore formulerad, kunde det tänkas, att Kungl. Maj:t kunde komma att förklara lagen i allmänhet, sålunda t. ex. även bestämmelserna rörande arbetstiden, tillämplig å visst i paragrafen avsett arbete. Stadgandets tillämpning borde begränsas till den grupp av bestämmelser i lagen, som åsyftade förekommande av olycksfall och ohälsa.

Herr *Lindqvist*: Om tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna skulle kunna avvärja en allvarlig fara för liv eller hälsa, då borde också dessa bestämmelser kunna förklaras tillämpliga.

Herr *Pettersson* uttalade, att å stadgandet, som till sitt syfte vore befogat, borde givas det innehåll, som svarade mot behovet. Av stadgandets avfattning framginge, att man närmast tänkt sig en tillämpning av bestämmelserna rörande olycksfall och ohälsa i 3—6 §§, och borde Konungens befogenhet begränsas i enlighet därmed.

Bestämmelser rörande arbetstiden.

På anmodan av herr *ordföranden* redogjorde herr *Nyström* för de viktigaste resultaten av den utav socialstyrelsen på uppdrag av Kungl. Maj:t verkställda utredningen rörande arbetstidslagstiftningens verkningar samt herr *Nordin* för sina huvudintryck från en av honom enligt Kungl. Maj:ts uppdrag företagen

resa till vissa främmande länder för studier rörande tillämpningen av lagstiftningen om åttatimmarsdagen. Vidare lämnade herr *Molin* en redogörelse för skälen till socialstyrelsens förslag, att arbetstidsbestämmelserna skulle göras permanenta och inarbetas i lagen om arbetarskydd.

Herr *von Sydow* framhöll, att han vore en principiell motståndare till arbetstidslagen, men ville medgiva att de politiska förhållandena vore sådana, att det kanske icke nu vore sannolikt att man kunde få lagen upphävd. Å andra sidan borde man icke göra lagen definitiv. Utvecklingen av de internationella förhållandena, som man pekade på vid lagens första antagande, hade icke gått i den riktning man väntat. Skulle lagen åter genomföras, vore det därför mest logiskt att tillsvidare, i avvaktan på stabilisering av de internationella förhållandena, låta lagen förbli provisorisk samt följaktligen icke inarbeta dess bestämmelser i arbetarskyddslagen.

Herr *Holmström* hyste den bestämda uppfattningen, att lagen måste kvarstå samt givas definitiv karaktär. Att, såsom i förslaget skett, sammanföra alla skyddsbestämmelser på området i en lag, vore emellertid säkerligen väl motiverat, därest handläggningen av berörda frågor icke lägges under socialstyrelsens.

Rörande förslaget att överflytta handläggningen av arbetstidsärendena från arbetsrådet till socialstyrelsen och att vid behandlingen av dessa och en del andra ärenden vid styrelsens sida skulle ställas en representation av arbetsgivare och arbetare, vars medlemmar skulle äga deltaga i överläggningarna men ej i besluten, förklarade herr *Holmström*, att han omöjligen kunde biträda detsamma. Han ansåg, att särskilt den myndighet, som handhade tillämpningen av arbetstidsbestämmelserna, måste besitta den auktoritet och det förtroende, som arbetsrådet ägde. Det utmärkande och viktigaste i fråga om rådets organisation och arbetssätt vore, att parternas representanter ägde beslutanderätt.

Herr *von Sydow* instämde med herr *Holmström*, att den nya institutionen aldrig skulle få den auktoritet, som arbetsrådet ägde. Besluten vore givetvis värdelösa, om de ej respekterades. Den auktoritet, arbetsrådet förvärvat, hade varit av stor betydelse för det praktiska genomförandet av besluten. Arbetsrådets verksamhet hade artat sig bättre, än man kunnat vänta. Man måste räkna med den psykologiska stämningen, och det vore säkerligen olyckligt, om arbetsrådets verksamhet skulle upphöra.

Herr *Hansson* ansåg det också vara fördelaktigt, att de olika skyddsbestämmelserna inarbetades i en och samma lag. Måhända ginge det emellertid icke lämpligen för sig att göra så och likväl bibehålla arbetsrådet. De synpunkter i fråga om arbetsrådets organisation och verksamhet, som anförts av herrar *Holmström* och *von Sydow*, vore säkerligen riktiga, men det förhölle sig sannolikt även så, att arbetsrådets arbete numera ej hade samma omfattning som förut och ej heller vore av samma betydelse som tidigare.

Herr *Hansson* ville särskilt framhålla önskvärdheten av att bestämmelserna rörande arbetstiden anslöto sig till bestämmelserna i den i Washington antagna arbetstidskonventionen. De till internationella arbetsorganisationen hörande staterna finge anses hava iklätt sig åtminstone en moralisk förpliktelse att förverkliga de av den internationella arbetskonferensen antagna konventionerna. Herr *Hansson* hemställde på grund härav, att sådana ändringar skulle vidtagas i arbetstidsbestämmelserna, att en ratifikation av arbetstidskonventionen möjliggjordes.

Herr *Pettersson* fann det ur systematisk synpunkt riktigt, att arbetstidsbestämmelserna inarbetades i arbetarskyddslagen. Vad anginge herr *von Sydow*'s skäl för bibehållande av arbetstidslagen såsom provisorisk, fann han dessa ej övertygande. Förhållandena utomlands kunde ej skäligen anses giva stöd för provisoriets bibehållande. Industrien torde också i det stora hela ha anpassat

sig efter lagen. Det syntes även önskvärt att få det irritationsmoment avlägsnat, som lagens provisoriska karaktär onekligen utgjorde. Beträffande förslaget, att arbetsrådet skulle upphöra och handläggningen av arbetstidsärendena överflyttas på socialstyrelsen, syntes detta kunna med tillfredsställelse förordas, då det innebar en avsevärd förenkling och besparing. Önskade emellertid såväl arbetsgivar- som arbetarparten bibehålla arbetsrådet, borde man måhända ej påyrka överflyttningen.

Med avseende å den i Washington beslutade arbetstidskonventionen uttalade herr Pettersson, att det syntes önskvärt, att densamma så snart som möjligt ratificerades, men kunde det ej vara någon skyldighet för Sverige att därvidlag gå i spetsen. Man vore väl försvarad med att tillsvidare ställa sig avvaktande och bibehålla lagen oförändrad.

Herr *von Sydow* ansåg, att besparingssynpunkten icke kunde tilläggas någon nämnvärd betydelse, då det gällde att bedöma frågan om arbetsrådets vara eller icke vara, synnerligast när man erinrade sig de stora utgifter, som staten fick vidkännas för sin verksamhet på närliggande områden. Vad anginge arbetsbördan inom arbetsrådet vore situationen inom industrien avgörande härvidlag. Om en högkonjunktur inträffade, skulle arbetsrådet helt säkert åter få fullt upp att göra, och borde det då i fråga om personaluppsättning vara rustat därför.

Herr *Molin* erinrade, att redan arbetstidskommittén uttalat, att handläggningen av arbetstidsärendena i sinom tid borde kunna överflyttas från arbetsrådet till socialstyrelsen. Arbetsrådet hade i början haft en synnerligen omfattande arbetsbörda, vilken emellertid numera avsevärt reducerats. Med tiden hade också en fast praxis utbildats, vilket medfört, att behandlingen av ärendena numera ej vore lika maktpåliggande som förut.

Beträffande frågan om anslutning till Washingtonkonventionen meddelade herr *Molin*, att socialstyrelsen tidigare hyst vissa förhoppningar i fråga om en dylik anslutning, men hade dessa förhoppningar måst uppgivas på grund av de ändringar i lagen, som vidtagits av riksdagen. Att nu vinna framgång för ett förslag om anslutning syntes utsiktslöst.

Herr *Almström* förklarade sig i huvudsak kunna instämma i de uttalanden i olika hänseenden, som gjorts av herr *von Sydow*, men ville därjämte särskilt betona betydelsen av arbetsrådets befogenhet att slutgiltigt avgöra vissa frågor rörande arbetstidslagens tillämpning, vilken befogenhet i viss mån gäve arbetsrådet karaktären av en domstol.

Herr *Lindqvist* ansåg, att man nu vore framme vid den tidpunkt, då det vore välbetänkt att övergå från en provisorisk till en definitiv lagstiftning rörande arbetstiden. Enligt hans mening hade socialstyrelsen på ett synnerligen tillfredsställande sätt löst problemet att samarbeta arbetstidsbestämmelserna med övriga mera allmängiltiga skyddsbestämmelser i en lag om arbetarskydd.

Med avseende å frågan om anslutning till Washingtonkonventionen framhöll herr *Lindqvist*, att han tidigare yrkat på anpassning av arbetstidsbestämmelserna efter konventionen och att han alltjämt ansåg det angeläget, att en dylik anpassning komme till stånd, men att en sådan uppfattning icke borde hindra ett godtagande av den nuvarande lagen, då ju ändringar i fall av behov senare kunde vidtagas.

Vad slutligen anginge handläggningen av arbetstidsärendena, vore socialstyrelsens förslag härutinnan utan tvivel det mest tillfredsställande ur teoretisk synpunkt så att säga. Frågan vore emellertid av praktisk art, och man kunde helt visst instämma däri, att arbetsrådets auktoritet vore en värdetillgång, som man icke utan vidare borde uppgiva. Lyckligast vore måhända, om man nu kunde förena sig om att tillsvidare bibehålla arbetsrådet. Otvivelaktigt vore emellertid, att man måste räkna med dess avveckling förr eller senare.

Herr *Persson*: Det vore icke mer än rätt, att Washingtonkonventionen ratificerades, och om Sverige ginge i spetsen, kunde det få andra stater med sig. En fortsatt provisorisk lagstiftning vore icke till gagn, utan vore det lyckligast att få en definitiv sådan. Den samarbetning av närbesläktade bestämmelser i en och samma lag, som genomförts i det föreliggande lagförslaget, vore en synnerligen god åtgärd. Det vore emellertid riktigast att bibehålla arbetsrådet, med hänsyn till den ställning det vunnit och till dess funktion av definitivt dömande myndighet.

Herr *Hansson* sade sig förstå socialstyrelsens betänkligheter med hänsyn till arbetstidslagstiftningens anpassning efter Washingtonkonventionen, men man måste hävda önskvärdheten av en dylik överensstämmelse. Beträffande arbetsrådet vore det väl lämpligast, att det bibehölles, då både arbetsgivare och arbetare så önskade och man i allmänhet vore nöjd med dess verksamhet.

Fröken *Hesselgren* betonade önskvärdheten av att arbetstidsregleringen blev definitiv, så att man slapp ifrån det osäkerhetstillstånd, som nu rådde. I övriga länder med dylik lagstiftning var den ej provisorisk. Att samtidigt göra densamma permanent och överensstämmande med Washingtonkonventionen vore emellertid skäligen omöjligt. Konventionens existens utgjorde en styrka, och man borde därför ej riva upp densamma. Om lagstiftningen i olika länder varierade något, hade mindre betydelse.

10 §.

Herr *Holmström* anförde i fråga om 1 mom. a), att bestämmelsen »sådana arbetare dock oräknade, som användas till arbete, vilket enligt vad härneda sägs är undantaget från lagens tillämpning» borde utgå. Den innebure en oegentlighet, och man borde i förevarande avseende återgå till vad som ursprungligen gällt.

Med avseende å 2 mom. ansåg herr *Holmström*, att det vore önskligt, att denna bestämmelse avfattades så, att den i likhet med socialstyrelsens revisionsförslag år 1921 komme att avse ej blott serveringspersonalens arbete utan ock de i 1 mom. e) undantagna arbeten, d. v. s. arbeten, som hade till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov. Inom sistberörda arbetsområden mötte liknande svårigheter för anpassning av arbetstiden efter gällande bestämmelser men förefunnes också samma behov av skydd som i fråga om hotell, restauranger och kaféer.

Fröken *Hesselgren* ville för sin del instämma i herr *Holmströms* uttalande rörande anstaltspersonalen. Det vore önskligt, att en begränsning av arbetstiden komme till stånd beträffande nu åsyftade slag av arbete. Emellertid hade det ställts i utsikt, att en begränsning av arbetstiden skulle åvägbringas genom medicinalstyrelsens m. fl. myndigheters ingripande.

11 §.

Herr *Holmström* framhöll, att detta stadgande ursprungligen tillkommit för att möjliggöra en ändamålsenlig skiftväxling. Erfarenheten hade emellertid visat, att det utnyttjats även för andra, icke befogade syften. Det vore därför påkallat, att avfattningen så ändrades, att ett dylikt utnyttjande omöjliggjordes.

Herr *Larson* påpekade, att bestämmelsen i vissa fall och under omständigheter, som gjorde det befogat, tillämpades vid arbete på två skift inom järnindustrien. En dylik tillämpning skulle omintetgöras genom den ändring, som av herr *Holmström* påyrkats, varför han måste yrka på bestämmelsens bibehållande i oförändrat skick.

13 §.

Herr *von Sydow* uttalade tvivel om rättvisan och ändamålsenligheten av den i andra momentets förra del stadgade inskränkningen i rätten till »nödfallsarbete».

Enligt herr *Holmströms* mening visade dock erfarenheterna från arbetsrådets praxis, att en dylik inskränkning icke vore omotiverad.

15 §.

Herr *von Sydow* fann det tvivelaktigt, om tillfyllestgörande skäl förelågo för det i denna paragraf givna bemyndigandet.

16 §.

Herr *von Sydow* ansåg, att en bestämmelse angående raster av det allmänna innehåll, som här föreslagits, icke skulle bli till någon nytta. Överhuvudtaget måste man ställa sig betänksam mot införande av stadganden av den art, som 16—18 §§ representerade.

Herr *Lindqvist* framhöll också, att det knappast vore någon nytta med ett dylikt generellt stadgande. Frågan om rasterna vore för övrigt en ömtålig punkt i förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. Det vore föga sannolikt, att yrkesinspektören mot parternas vilja skulle kunna genomdriva en fordran i avseende å raster.

Herr *Fürst* förklarade, att stadgandet skulle giva ett välbehövt stöd åt yrkesinspektionen vid dess strävan att införa tillräckliga och lämpligt förlagda raster. Denna strävan betingades måhända i främsta rummet av hänsyn till de minderåriga arbetarna, men den motiverades även av hänsyn till de vuxna, enär flerstädes en tendens till förkortning av rasterna framträtt, vilken vore mycket fördärlig och mot vilken även varnats från läkarhåll.

18 §.

Herr *von Sydow* ifrågasatte, huruvida ett stadgande om semester överhuvudtaget kunde anses behövt, då frågan om semesterrätten tillhörde de spörsmål, som sedvanligen reglerades genom kollektivavtal.

Herr *Hansson* framhöll, att stadgandet tog sikte ej blott på de organiserade industriarbetarna utan även på andra arbetare. Tillsvidare kunde det nog vara bra att beträda den väg, som här anvisats.

19 §.

Herr *Holmström* ansåg, att 1 mom. i förevarande paragraf kunde utgå. Bestämmelsen hade aldrig tillämpats och komme säkerligen aldrig att tillämpas. Vad 2 mom. anginge borde det omformuleras till överensstämmelse med 16 § i gällande arbetstidslag.

Den 31 oktober.

Herr *Larson* yrkade, att bestämmelse skulle införas i lagförslaget att vid kontinuerligt skiftarbete en arbetstid av 56 timmar skulle medgivas, vilket vore överensstämmande med Washingtonkonventionen.

Särskilda bestämmelser rörande minderårigas användande till arbete.

22 §.

Herr *Larson* förklarade sig vara ganska betänksam mot den här föreslagna höjningen av åldersgränsen till fjorton år för minderårigas användande i in-

dustriellt arbete m. m. Det vore sannolikt, att en dylik höjning av åldersgränsen i vissa fall skulle bereda svårigheter för yrkesutbildningen, varjämte den skulle medföra, att de minderåriga i många fall finge gå sysslolösa inemot ett år efter slutad skolgång, något som givetvis icke vore önskvärt.

Herr *Holmström* ansåg det vara önskligt, att sådana ändringar genomfördes i minderårighetsbestämmelserna, att en anslutning till den i Washington antagna konventionen angående fastställande av minimiålder för barns användande till industriellt arbete möjliggjordes. Konventionen hade upptagit fjortonårsåldern såsom gräns, och borde därför den föreslagna åldershöjningen godtagas. Några svårigheter för yrkesutbildningen skulle höjningen säkerligen icke medföra.

Herr *Lindqvist* fann det även angeläget, att man sökte vinna anslutning till konventionen. Otvivelaktigt skulle emellertid förändringen i vissa fall medföra, att minderåriga nödgades gå hemma utan sysselsättning. Kunde det därför, utan att man komme i strid med konventionen, beredas möjlighet för chefsmyndigheten att medgiva undantag i särskilda fall, vore det givetvis önskvärt, att så skedde.

Herr *Molin* meddelade, att en undersökning visat, att utvecklingen går i den riktningen, att det relativa antalet i industriellt arbete sysselsatta minderåriga i trettonårsåldern allt mer och mer minskas. Enligt uppgifter från skolöverstyrelsen befunne sig även den ålder, vid vilken de minderåriga lämnade folkskolan, i stadig förskjutning uppåt. Beaktas finge också, att fortsättnings-skolorna voro avsedda att bli obligatoriska.

Herr *Pettersson*: Lagstiftningen måste givetvis taga hänsyn till industriens legitima behov och gå varsamt fram vid reglering av arbetsförhållandena. Det steg, som nu ifrågasattes, syntes emellertid icke vara särskilt stort. I och för sig vore det ett önskemål, att man vunne överensstämmelse med konventionen. Utvecklingen ginge också otvivelaktigt i riktning av en höjning av skolåldern. Den föreslagna höjningen av åldern för minderårigas tillträde till industriarbetet syntes därför icke behöva medföra några avsevärdare svårigheter.

25 §.

Herr *Lindqvist* fann formuleringen av första stycket i a) mindre tillfredsställande. Man finge det intrycket, att minderåriga skulle få användas till arbete längre tid än vuxna. En omformulering syntes därför önskvärd.

Särskilda bestämmelser rörande kvinnors användande till arbete.

33 §.

Herr *Molin* erinrade om de svårigheter beträffande bland annat anordnande av tvåskiftsarbete, som förorsakats av bestämmelsen, att i kvinnas ledighet varje dygn alltid skulle ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och 5 f. m. Dessa svårigheter hade särskilt yppats vid bagerier, bryggerier och tryckerier. Bestämmelsen vore också föremål för stark ovilja från kvinnornas sida. En ändring vore emellertid icke möjlig, så länge Sverige vore bundet av Bernkonventionen om förbud mot industriellt nattarbete för kvinnor.

Herr *Holmström* förklarade sig ej vara övertygad om att det skulle vara välbetänt att gå kvinnorna till mötes i denna punkt.

Herr *Larson* trodde däremot, att det vore klokt att så göra och därmed anpassa förhållandena efter ett faktiskt förefintligt behov, även om detta skulle medföra en uppsägning av konventionen, vilket givetvis vore en rätt uppseende-väckande åtgärd.

Herr *Lindqvist* lutade också åt den meningen, att man borde tillmötesgå kvinnornas krav. En lindring i bestämmelsen syntes i varje fall äga skäl för sig.

Bestämmelser om tillsyn å lagens efterlevnad m. m.

54 §.

Herr *Pettersson* förklarade sig anse goda skäl tala för införande i lagen av ett stadgande sådant som det i sista stycket intagna om rätt för chefsmyndigheten att meddela förbud mot uthyrning av lokal till arbetslokal eller lokal för visst arbete, utan att med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd. Några särskilda betänkligheter med hänsyn till eventuella komplikationer vid den praktiska tillämpningen syntes man icke behöva hysa.

55 §.

Herr *Larson* ansåg med hänsyn till arbetsgivarrepresentanternas principiella ställning till stadgandena i 16—18 §§, att denna bestämmelse borde utgå.

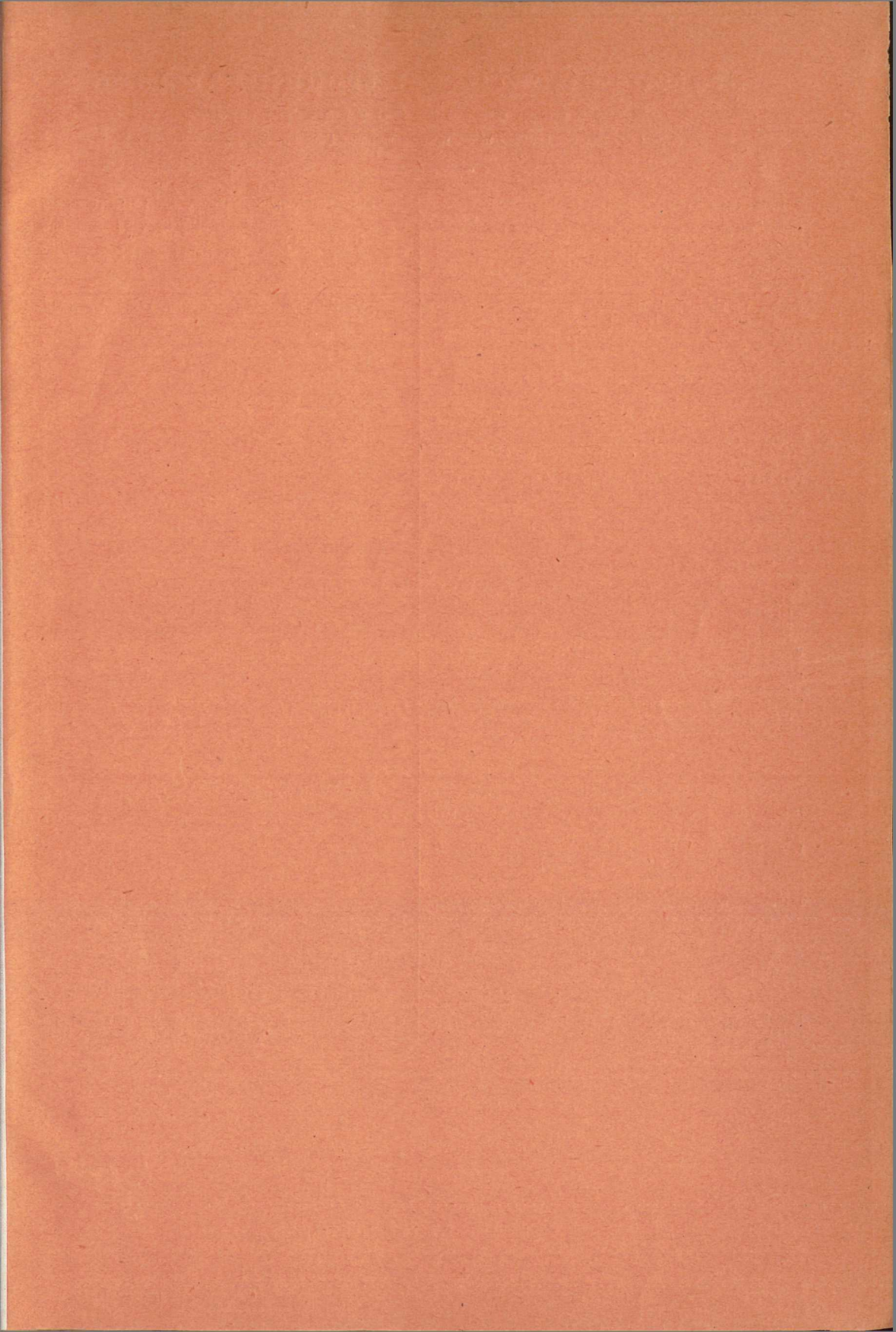
57—58 §§.

Herr *Larson* ville med avseende å dessa paragrafer hänvisa till de uttalanden rörande arbetsrådet, som förut gjorts från arbetsgivarrepresentanternas sida.

Herr *Holmström* åberopade likaledes vad han tidigare yttrat i ämnet.

Herr *Lindqvist* uttalade den förmodan, att det måhända skulle visa sig möjligt att förena arbetsrådet med socialstyrelsen med bibehållande av rådets nuvarande befogenhet.

Statens offentliga utredningar 1925

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Utkast till ändrad lydelse av vissa paragrafer i kungl. stadgan den 22 juni 1920 med vissa föreskrifter ang. domsorgens förvaltning. [14]
Förberedande utkast till strafflag. Förfalskningsbrotten. [22]
Förslag till lag om dödande av förkommen handling m. m. [25]
Förslag till lag om gälds betalning genom penningars nedläggande i allmänt förvar. [26]
Betänkande och förslag rörande ändring i strafflagens bestämmelser om preskription av straff. [28]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Byggnadsstyrelseakkunnigas betänkande angående omorganisation av byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå m. m. [13]
Betänkande ang. ordnandet av statens byggnadsverksamhet inom Stockholm. [15]
Förslag till lönerreglering för landsfogdar och landsfiskaler m. m. [23]
1921 års pensionskommittés betänkande. 4. Betänkande med förslag till militär tjänstepensionslag. [24]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 31. Den svenska tvättmedelsindustrin. [2] 29. Den svenska skoindustrin. [3] 30. Den svenska cementindustrin. [4] 32. Den svenska porslinsindustrin. [5] 33. Tryckeri- och pappersförädlingsindustri i Sverige. [6]
Betänkande med förslag till grunder för avsättning till de affärsdrivande verkens förylsesfonder m. m. [9]
Förslag till förordning ang. statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. [40]
Betänkande angående omorganisation av taxeringsväsendet. [27]
Om vägbeskattningsens ordnande. [31]

Politi.

Socialpolitik.

Det svenska skogsbrukets förutsättningar och historia. [11]
Sveriges enskilda skogar. [12]
Konsumentkooperationen i Sverige. [16]
Betänkande med förslag till motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten. [29]
Studier rörande industriell demokrati i Norge, England, Tjeckoslovakien och Österrike. [30]
Betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd. [34]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Betänkande betr. vattenfallsstyrelsens landsbygdstaxor m. m. [18]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Utredning rörande fiskerättsförhållandena vid rikets kuster. Del 1. [19] Del 2. [20]
Utredningar och förslag ang. inrättande av fasta försöksgårdar. [32]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen

Omorganisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet. [33]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag angående socialförsäkringens organisation. [8]
Förslag till lag om försäkringsavtal. [21]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning av vissa frågor rörande privatläroverken. [1]

Försvarsväsen.

Underofficerssakkunnigas yttrande och förslag. [7]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Betänkande rörande det s. k. Genèveprotokollet angående avgörande på fredlig väg av internationella tvister. [17]

138-26
3